

R

EX MUNIFICENTIA
FERDINANDI III. M. E. D.
DIE 3. Iunii 1791.

9 . 6 . 84 .

9 B. 6

171
Heinrich
1712

LAVRENTII REINHARDI
INSTITVTIONES
STYLI
LATINI.

ACCESSERVNT
ORATIONES DVAE
DE
INCREMENTIS, QVÆ LA-
TINA ET GRÆCA PHILOGIA IN
GERMANIA SÆCVLO XVIII,
CEPIT,
ET TOTIDEM
PROGRAMMATA
SELECTI ARGVMENTI,

ERFURTI & LIPSIÆ.

M DCC XXVIII.

RECEIVED

1912

11 Y 12

INITIAL

RECEIVED

ORATIONS DAVE

AI ENVO, SITTING DVA

MAKING A GOOD TIME

THEY WOULD BE

CEBIT

RECEIVED

PROGRAMATA

STRICTLY ADOPTED

RECEIVED

RECEIVED

Viro Illustri

**JO. WILHELMO
BERGERO,**

Inviētissimi augustissimique Ro-
manorum Imperatoris

nec non
Potentissimi Poloniarum Regis
& Principis electoris Saxoniae
Consiliario,

&
Eloquentiae in academia Wit-
tembergensi Professori
ordinario,

Viris amplissimis

**CHRISTIANO
GOTTLIBIO
SCHWARZIO,**

Eloquentiæ, philosophiæ mora-
lis & poeseos in academia Altdorfina
professori ordinario,

**ERHARDO REV-
SCHIO,**

Eloquentiæ in academia Julia
professori ordinario,

**JO. MICHAELI
HALLWACHSIO,**

**Eloquentiæ, Historiarum & Poë-
scos in academia Tübingensi
Professori Ordinario,**

**JO. GOTTLIBIO
KRAVSIO,**

**Eloquentiæ in academia Wit-
tembergenſi Professore extraordi-
nario,**

JO. ERHARDO
KAPPJO,

Eloquentiæ in academia Lipſi-
enſi Profefſori extraordinario,

JO. MATTHIÆ
GESNERO,

Qui Sereniſſ. Duc. Saxo-Vinar.
theſauros rei librariæ & nummariæ
fideliffimè curat, & in Ill. Gymn. Vin.
Correctoris munere præclare
fungitur,

**JO. HENRICO
KROMAYERO,**

**Amplissimo celeberrimorum
Philosophorum Jenensium ordini
adscripto,**

**has
styli Latini**

institutiones

dat, dicat, dedicat

Laurentius Reinhardus.

VIRI

CELEBERRIMI,

PRÆSTANTISSIMI

LATINÆ LINGVÆ MAGISTRI!

Opera VESTRA, quam
in restituendo nati-
vo priscæ Latinitatis nito-
re semper fixistis, fama
per universam, qua patet;
Europam celebrata est:
quo factum, ut singulari
VOS ego honore iamdu-
dum prosecutus sim, &
præclara VESTRA, qui-
bus rem litterariam adhuc
ornavistis, merita magni
fecerim. Quoniam ita-
que

que styli Latini institutiones, utilitati iuventutis Romani sermonis studio-
sæ a me consecratæ, in pu-
blicam nunc emittuntur
lucem; VOBIS præfer-
tim, æquissimis pariter at-
que prudentissimis iudici-
bus, easdem dedicare con-
stitui; in firmissimam in-
gressus spem, fore, ut co-
natus meos benevole ad-
probetis. Excipite igitur
exiguum hunc libellum
ferena fronte, VOBISQUE
persuadete, me nihil poste-
ro tempore intermissu-
rum, quod ad laudes VE-

STRAS amplificandas
pertineat. Dereliquo pre-
cor, ut benignissimus
DEVS, cui salutem VE-
STRAM quotidie com-
mendo, VOS, strenuos an-
tiquæ ac venustæ elo-
quentiæ vindices, salvos
diu præstet atque incolu-
mes, quo carissimæ Ger-
maniæ nostræ eximio fi-
tis ornamento, & aucto-
ritati purioris Latinitatis
præsidio firmissimo. Va-
lete. Scripsi Vinariæ die
xxiv. Maii, anno, quam sa-
lus per Christum parta est,
M DCC XXVIII.

PAZET

20

Bene-

Benevolo & candido

LECTORI

S. P. D.

Laurentius Reinhartus.

CUm eloquentiæ ordinaria
 professio duobus abhinc
 annis Hildburghusæ mihi
 fuisset delata; operam dedi, ut
 adolescentibus fidei meæ con-
 creditis limpidi veræ eloquentiæ
 fontes commonstrarentur: in
 eam præsertim curam diligenter
 incumbere coepi, ut brevia qui-
 dem, at necessaria & utilia, præ-
 cepta de stylo Latino illis trade-
 rentur, quo illorum animi eo ve-
 hemen-

PRÆFATIO.

fementius ad diligentiam in-
 flammarentur. Quanta fide,
 quanta diligentia munere meo
 tum functus sim, norunt ii, qui
 ex scholis meis egressi in celeberrimis
 Germaniæ academiis litte-
 ris iam operantur; quorum in
 me amor profecto non est ob-
 scurus. Primæco tempore hu-
 ius libelli lineas duxi. Jam ve-
 ro, multorum rogatu, quæ bre-
 vibus antea docueram verbis, ex-
 planavi copiosius. Non nescio,
 multos de stylo Latino exposuif-
 se, quorum in numero Io. Gottl.
Hemecius & Christianus Henr.
Weiffius principatum tenent; &
 meum vero laborem a reliquo-
 rum instituto diversum esse, ne-
 mo non intelliget. Adiunxi
 huic libello duas orationes, toti-
 demque programmata publico
 nomi-

PRÆFATIO.

nomine Hildburghusæ a me
 conscripta, quæ argumenti di-
 gnitas facile tibi commendabit.
 De reliquo credas velim, amice
 & candide lector, me omnem
 postero tempore in id collatu-
 rum esse industriam, ut, si DEVS,
 summus ille omnium rerum opi-
 fex, vires mihi largitus fuerit,
 otiumque concesserit, ea a me
 perficiantur quam utilissime,
 quæ paullo ante finem orationis,
 quam Hildburghusæ publicè ha-
 bui, promisi. Vale, & si non
 prorsus indignus fuero, favore
 me TVO amplectare. Scripsi

Vinariæ die xxv. Maii A. R. S.

M DCC XXVII.

CATA-

CATALOGVS
reliquorum scriptorum

Laur. Reinhardo
editorum.

1. Dissertatio de præcipuis viriis docen-
tium in scholis. Jenæ 1717.
2. Epistola ad celeberrimum virum Ja-
cobum Burckhardum de ratione di-
scende linguæ Latinæ. Jenæ 1718.
3. Dissertatio de controversiis antiquis
& novis de Baptismo. Hildburghusz
an. 1718.
4. Dissertatio de Libro sapientiæ. Wit-
tembergæ 1719.
5. Dissertatio de modo, quo Theologia
naturalis nos manu quasi ducit ad re-
velatam; quæ præsentibus duobus Se-
renissimis Principibus & Celsissimo
Comite

CATALOGVS.

Comitē Erpacenſi eruditorum diſquiſitioni publice ſubiecta fuit Hildburg-
huſa an. 1720.

6. Diſſert. de ſatis ſtudii Hebræo-Biblici
inter Chriſtianos. Wittembergæ 1720.
7. Obſervatio de iuſto pretio elegantiori-
bus litteris & philoſophiæ ſtatuendo, in-
ſerta Miſcellaneis Lipſienſibus.
8. Imitationes parallelæ über den Cornel.
Nepotem und Julium Cæſarem, Leip-
zig. an. 1722.
9. Compendium hiſtoriæ philoſophicæ
Lipſiæ. 1724.
10. Hiſtoria Græcæ linguæ. Lipſiæ 1723.
11. Hiſtoria Juris Naturæ. (*) Lipſiæ 1725.
12. Geiſtliche Gedichte über die Evan-
gelia und den Catechiſmum Lutheri.
Leipz. 1725.
13. Neue Griechiſche Grammatica nach
der Art der Lateiniſchen des ſeel.
Cellarii verfaßt. Leipzig 1726.
14. Geiſt.

(*) Errores typographici crebriores neſariæ
correctoris negligentie tribuendi ſunt.

CATALOGVS.

14. Geistliche Gedichte über die Passions-Historie. Leipzig 1726.
15. Programma de Hieronymo Pragensi, orationi Amandi Abrahami Credenc-ri, de somnio Friderici III. Saxoniz Electoris 1726, die 31. Octobris Hild- burghusæ habitæ, præmissum.
16. Eutropii breuiarium historiz Roma- naz notis philologicis illustratum. Vi- nariæ 1728.
17. Historia philosophiæ Barbaricæ, cum præfatione illustris viri Burcardi Gotthelfii Struvii. Jenæ 1728.

B. C. D.

INSTITVTIONVM STYLI LATINI

CAP. I.

De

styli Latini virtutibus.

SECTIO I.

De

puritate styli Latini.

§. I.

STyli Latini *puritas* est ea orationis
Romanæ virtus, qua præter Latini
sermonis structuram, aureo illo La-
tinitatis sæculo receptam, aliæ voces,
aliæ dicendi formulæ, aliis sermo-
nis nexus non admittuntur. Puritati
itaque styli Latini aduersantur *vocabula*
B anti-

antiquata seu *obsoleta*, vocabula temere novata, voces nimis raræ & mere poeticae, nimis frequens Græcorum vocabularum usus, vitiosa vocum pronuntiatio, orthographia minus genuina, voces ex diversis linguis conflatae, barbarismi, & soloecismi, ac denique voces peregrinae.

§. II.

Vocabula antiquata differunt ab antiquis. *Antiquata* *) sunt, quæ aurea illa Romani sermonis ætate non amplius fuerunt usitata, sed proscripta & communi sermonis commercio penitus exclusa; *antiqua* autem vocabula vocantur, quorum usus nondum plane obsolevit, sed, si loco opportuno apte adhibeantur, magnam orationi conciliant gratiam. Illa

*) *Antiquatorum* vocabulorum indices exhibent Eilhardus Lubinus in *Antiquario* an. 1594. 8. edito: J. W. Laurembergius in *vocum obsoletarum dilucidario* Lugduni Batavorum an. 1622. edit. Et Jo. Nic. Funccius in elegantissimo libro *de Lat. lingua pueritia* p. 76. sqq. ubi præcipue statum linguæ hujus puerilem ex fragmentis XII. tabularum commonstrat, itemque p. 213. sqq. libri utilissimi *de Lat. lingua adolescentia*.

jure meritoque vitantur; his vero commode uti possumus. Antiquata vocabula reperiuntur in poematibus Livii Andronici, Cn. Naevii, Quinti Ennii, Marci Pacuvii, Statii Cæcili, Lucii Accii, aliorumque, quorum studio Romanorum sermo adolevit, quorumque fragmenta ab inreritu vindicata uterque *Stephanus*, *Robertus* nimirum ejusque filius *Henricus*, collecta digestaque Parisiis anno M D LXIV. typis exscribenda curavit; Latina enim lingua sensim adolevit, & novis pededentim viribus corroborata est, postquam & poëtae, & rhetores, & oratores, & historici, qui juvenilen illius ætatem rexisse dicuntur, omni studio in id incumbere coeperunt, ut majestatem suavitatemque illi conciliarent: & licet M. A. Plautus alique elegantiae fuerint studiosi, & iis quoque, qui paullo post bellum Punicum secundum floruerunt, sermonis Romani ornamentum curæ cordique fuerit; auro tamen, quod in eorum scriptis invenitur, plurimum admixtum est stercoreis, si ab uno Terentio, cujus comoediz, licet scoriis quibusdam inquinatae sint, a summis viris in deliciis

habitæ sunt, discefferis. Quemadmodum vero voces obsoletæ vitari debent: sic quoque obsoletis **) flexionibus vocum Grammaticis, item antiquata orthographia & proscripta vocum structura, abstinemus oportet. Talibus *Archaismis* plerumque *Justus Lipsius* etiam delectatus fuit, ideoque orationem interdum adeo obscuram reddidit, ut *Rolandus Marellus* in epistolis suis graviter eandem ob causam in illum sit invehctus.

S. III.

Vocabula temere novata diligenter a vocibus novis sunt distinguenda. Illa sunt, quæ sine ulla ratione sunt conficta; hæc vero in exprimendis rebus novis & priscis Romanis prorsus ignotis adhibentur. Nova comminisci *) velle vocabula,

**) Vid. *Ausonii Papinæ lib. II. de usu antiquæ locutionis*, & laudati antea *Funccii lib. de adolescent. L. L. cap. VII.* Vitium illud sermonis, quando vocibus dictionibusque obsoletis utimur, vocatur *archaismus*. Placuit sæpissime *Sallustio*, qui acerbam idcirco haud raro subiit censuram.

*) e. g. *Rentmeisterus pro reddituum præfectio: urbelium pro sententia ab integro Jætorum ordine lata.*

la, cum antiqua suppetunt, longe est ineptissimum; qui vero cum *Hadriano* **) R.E.Card. satius esse opinantur, ea omittere, quæ Latine satis pronuntiari posse diffidamus, quam novis uti vocibus, risum extorquent sapientioribus: cum satius sit verbi, quam rei, facere iacturam. Facultatem vero Latinam linguam novis vocabulis augendi nobis merite datam esse, complures adfirmarunt viri ***) eru-

B 3

ditionis

**) in lib. *de Sermone Latino* p. 19. editionis an. 1578. Coloniz Agripp. foras datæ.

***) Jo. Sturmius in lib. *de Lat. lingua resolvenda ratione*, Jenæ 1704. iterum cura Jo. Georgii Jochii edito. cap. 4. p. 30. Jo. Vorstius in lib. *de Lat. merito suspecta* p. 10. Julius Caesar Scaliger epist. X. p. 55. Christophorus Aug. Heumannus, qui ad beatum Jo. Tobiam Wilhelmi peculiarem epistolam scripsit *de jure L.L. augendi novis vocabulis*, Isenaci 1714. typis excusam. Facere non possum, quin Christiani Becmanni sententiam, in *Manuduct. ad Lat. linguam* cap. X. p. 61. exhibitam lectori ponam ante oculos: age, inquit, optio tua esto, elige utrum malis? aut nescire aut noscere res, quæ Ciceronis auro non fuerunt, nostro sunt. Vis nescire? omnium stultissimus es; vis noscere? necesse est, ut nova recipias vocabula.

ditionis laude conspicui. In Plinii majoris *historia naturali* haud paucæ occurrunt voces novæ: quid? quod ipse Cicero & Julius Cæsar, summi elegantissimæ Latinitatis magistri *), novas excogitarunt voces. Novis itaque vocibus jure utimur *primo* in exprimendis rebus *theologicis*. Ipse Cicero, si Apostolorum vixisset ætate, Christoque nomen dedisset, voces theologorum ecclesiasticas Romana civitate donatas habuisset in deliciis: & quamvis *Godofredus Vogtius* in *latinitatis corruptæ & non corruptæ* indicibus multas voces pariter atque dictiones ecclesiasticas, non sine egregia utilitate, purius & latinus reddiderit, illas tamen prorsus rejiciendas esse nego, præter eas, quæ

*) Cicero *qualitates* adpellavit, quas Græci *ποιότητες* vocaverant *Academ. Quest. lib. 1. cap. VII.* Idem *essentiam* nominavit, quod Græci antea *ουσία* dixerant, teste M. Ant. Mureto *Var. Lect. lib. XV. cap. 20.* C. Julius Cæsar il-
 lud vehiculi genus, quod prisci Germani pariter atque Galli *eine Kärre* vocaverant, *car- rum* adpellare non dubitavit *lib. 1. de B. G. cap. 6. & 26.* ejus auctoritatem deinceps Livius quoque secutus est.

quæ a prisca Latinitatis analogia & indole prorsus recedunt; quid? quod illi, qui cum *Petro Bembo* voces e profanis impiisque paganorum sacris petitas, in exprimendis Christianæ religionis mysteriis ritibusque adhibere audent, acriorem merentur censuram. Deinde novis vocibus uti licet in exprimendis Regum, Principum, Comitum, aliorumque splendore muneris illustrium virorum, novis titulis: nihil igitur impedit, quo minus dicere queam *Archi-Dux Austriae*, *Archi-Camerarius*, *Landgravius*, *Cancellarius*, *Superintendens*, *Aulae Marschallus*, *Licentiatius*, &c. Idem facere porro licet in exprimendis rebus novis a *ICtis*, *Medicis*, *Philosophis* & *Mathematicis* recens inventis: in sua enim quisque disciplina peculiaribus utitur verbis; ab iis vero vocabulis philosophicis abstinemus oportet, quæ barbara inficetorum Scholasticorum cohors temere excogitavit. Idem denique licet facere in exprimendis novis monetarum, armorum, barbarum, vestium, navigiorum & telarum generibus. Ille itaque non peccat, a quo adhibentur voces *ducatus*, *thalerus*, *pistola*, *flinta*, *thea*,
 B 4 *coffea*,

coffea, fontangia, contucha, fregatta, flannela, cannefaffum. Illi vero, qui novis uti coguntur vocibus, caveant, quæso, ne illæ a regulis linguæ communibus nimis sint alienæ; neve formulam illam: *ut nunc loquimur, sive ut philosophorum, theologorum, &c. voce utar*; omittant. Multæ quoque res novæ apta clara & perspicua exprimi possunt descriptione **): at illa vocabula, quæ antiqui ecclesiæ Christianæ doctores, quos *Patrum* titulo vulgus ornare solet, in Latinam linguam intulerunt ***), quæque *medio ævo* *) in rebus civilibus coeperunt invalescere, non solum non rejicienda sed etiā sine ulla excusationis formula retinenda esse arbitror.

§. IV.

**) Malo ergo dicere: *major regni Anglicani senatus*; quam: *superius Parlamentum.*

***) e.g. *monachus, monasterium, missa, &c.* quarum vocum originem erudite ostendit *Jac. Frid. Reimannus* in *hist. vocab. Lat. lingue, Halæ Magdeb. an. 1718. edita.*

*) e.g. *Marchionis* nomen sæc. X. innotuit: sæc. XI. *feudi* nomen usurpari cœptum est: nomen *Papæ* sæculo V. ortum est: *Universitatis* nomen in denotandis scholis superioribus sæculo demum XIV. adhiberi cœpit.

§. IV.

Quemadmodum nusquam locorum tam splendidum reperitur ædificium, quod non habeat angulos sordibus quibusdam scatentes : ita nullus unquam fuit in universo priscorum auctorum numero, in cuius libris non reperiantur quædam vetustius pronuntiata & impura vocabula. Hæc itaque notanda & vitanda sunt. *Cornelius Nepos* **) tersissimæ alioquin castigatissimæque dictionis auctor, cuius Latinitati natus inest lepor, aliquot usus est vocibus, quas tuto adhibere non possumus. Ipse *M. T. Cicero* ***), quem omnes summisefferunt

B 5

lau-

**) e.g. *face* pro *fac* IV. 2, 4. *circum vehens* pro *circumvectus* XIII. 2, 1. *ale altera* pro *alteri*.

***) e.g. *complexa* in Orat. pro Sext. Rosc. Amer. cap. 13. patiendi significatione : item *duint* Or. 1. Catilin. cap. 9. pro *dent* : item *una* pro *uni*, *tota* pro *toti* ad Herennium ; conf. beati *Andree Julii Dornmeieri* dissert. de vitioso *Ciceronis imitatore* §. 14. 15. 16. 30. 31. 42. 43. Cæsaris, Livii, Ciceronis, Nepotis, Sallustii, aliorumque nrvos diligenter indicarunt viri celeberrimi, *Jo. Wilh. Bergerus* in *comment. de natur. pulchris. orat.* pag. 423. 455.

418.

laudibus, aliquot usus est dictionibus, quas adhibere tuto haud licet.

§. V.

Orationem etiam inquinant voces, & dictiones *mere poeticæ*: poetæ enim multis utuntur vocabulis & integris loquendi formulis, metri rationem habentes, a quibus in sermone ab numerorum mensura libero, qui, sine poetici fuci accessione, nativo lepore debet exsplendescere, prorsus est abstinendum. Poetarum lectio diligenter est continuanda, cum opportunam stylo sublimi utendi occasionem haud raro illi suppedient, cumque laudantium sermo, qui sublimiores plerumque sectantur sensus, ad poetici styli excelsitatem proxime adscendat; at vocabula solis poetis propria vitanda sunt sedulo.

§. VI.

Puritati sermonis Romani adversatur quoque nimis frequens*) Græcorum vocabu-

418. 457. 480. 280. 408. 503. & Io. Georg. Walchius in *critica Lat. lingua historia*.

*) Inter recentiores Isaacus Casaubonus & Dominicus Baudius maluerunt quidem confuso Græca-

cabulorum usus. Illis quidem vocibus Græcis commode licebit uti, quæ vel in Romanam civitatem dudum sunt recepta, vel quibus talis inest significatio, quæ Latinis verbis accurate satis exprimi nequit; qui vero promiscue mentis fensa Græcis vocibus exprimunt, nullo sermonis discrimine expenso, næ illi puritati Romanæ linguæ officiant, stylumque non exornant sed macula quadam adficiunt. Græcas voces sententiasque epistolis suis ad Atticum scriptis Cicero quidem inseruit sæpius; hoc autem fecit, partim ut gratiam ab Attico, summo Græcarum litterarum fautore, iniret, partim ut arcana, de quibus eundem certiores facere cupiebat, turbulentis istis Romanæ reipublicæ temporibus, eo facilius posset occultare: & quoties idem libris philosophicis Græca admiscuit vocabula, toties aut suam sententiam studuit reddere explicatiorem, aut necessitate, ut id faceret, fuit

Græcarum usu vocum in epistolis suis linguarum ostentare scientiam, quam sapientissimi ejusque instituto intelligi; at non nescio, eosdem doctissimos viros a prisce Latinitatis studiosis verbis asperioribus fuisse perstrictos.

fuit adductus **). Cæsar, Nepos, reliquique auctores elegantissimi, Græca, quæ usus non frequentarat, vitarunt diligentissime.

§. VII.

Vitiosa vocum pronuntiatio Latinarum puritati styli Romani haud parum adversatur. Nullum quidem populum antiquam illam & nativam pronuntiationem retinuisse puram, plerique doctorum virorum arbitrantur: nec eorum veri dissimilis est sententia, qui non solum antiquam pronuntiationem tum corruptam fuisse censent, cum *coloniæ Romanæ* dissiparentur externæque nationes jure civitatis Romanæ fruerentur, sed tum quoque, cum Gothorum, Longobardorum, reliquarumque barbararum gentium imperus in Italiam irruerent; ac nondum eandem penitus periisse existimo, sed ad eorum potius accedo sententiam, qui, Germaniæ superioris incolas præ-

**) Ciceronem non nisi in tribus orationum locis voces mere Græcas, necessitate adductum, adhibuisse, ostendit Aug. Bachnerus lib. I. de *commut. rat. dicendi* cap. 8. §. 3. p. m. 137. 138.

præ ceteris genuinam pronuntiationem
 ***) integram adhuc retinuisse rari sunt.
 Ceterum qui Latinas pronuntiando voces non vult peccare, is prosodiz Latinez *) Romanorumque poetarum lectioni multum debet dicare studii.

§. VIII.

Quod ad orthographiam attinet; quæ, si vitiosa sit, stylum Romanum inquinat; non nego, subtilissimas in ea haud raro occurrere nugas. Nititur illa auctoritate antiquarum monetarum, tabularum publicarum, lapidum, manu scriptorum codicum, etymologia vocabulorum, & denique doctissimorum virorum consuetudine. Monetas publica auctoritate cufas verum antiquitatis pondus habere,

***) Optima de pronuntiatione vocum Lat. præcepta tradidit Benjaminus Hederichius in lib. de doctr. philolog. p. 149. sqq. ubi Lipsii, Schoppij, Balbini & Caselii sententiæ accuratius paullo considerantur.

*) Tota poësis Latina cum insigni eruditionis adparatu explicatur a Julio Casare Scaligero in libris septem poetices, quorum quarta editio an. 1607. prodiiit.

**) Verisimil, part. I. cap. 4. §. 5.

bere, nemo negabit. Auctoritatem lapidum, antiquas inscriptiones exhibentium, nihil pendit Bohuslaus Balbinus **); at, inscriptiones aureo Latinitatis saculo formatas & publico nomine confectas multum apud me valere, fateor. Manu exarati codices describentium negligentia haud raro sunt vitiiati: at etymologiae, & doctorum consuetudini, quae antiquitatem saepenumero vicit, plurimum tribuo auctoritatis. Illi rectissima incedunt via, quibus beati *Christophori Cellarii orthographia* in plerisque, *Conr. autem Sam. Schurzfleischii orthographia* in quibusdam probatur. *Cellarius* certe illam elegit, quae post renatas litteras a plurimis eruditorum ***)) fuit adprobata: diversarumque opinionum rationes copiose exposuit. Clarissimum virum, *Frid. Andr. Hallbauerum* *)), distinguendi

***)) *Jo. Nemius*, cujus *ratio orthographica* rarissimè adnumeranda est libris, undecima laudati libri pagina, illam, inquit, *scribendi consuetudinem imitabimur, quam doctissimus quisque usurpavit.*

*) In elegantissimo libello *de variis styli Latini exercitiis.*

guendi rationem novo modo tradidisse, non ignotum est eruditis. Commodum, quod orthographiæ Romanæ accuratior notitia in re litteraria præbet, tribus dissertationibus *de usu orth. Latine* doctissimus clarissimusque *Gottlibius Cortius* Lipsiæ commonstravit.

§. IX.

Voces hybridæ, quæ ex diversis conflatae sunt linguis, Latinis auribus adferunt tædium ac fastidium, Romanumque stylum corrumpunt atque impurum reddunt. Si quis itaque diceret *monoculus*, *bigamus*, *inanilogus*; stercore conspurcasset sermonem Romanum. Contingere tamen potest, ut summa ad usurpandas hybridas voces nos cogat necessitas: ne præter culpam nostram in Principum incurramus odium, dum a Grammaticis gratiam inire studemus. Ideo *Archiducis*, *Archicancellarii*, *Archimarschalli*, *Archicamerarii* titulos, parum Latinos, præstat retinere, quam nimio puræ Latinitatis studio magnorum Principum imminuere dignitatem.

§. X.

§. X.

Barbarissimi præcipue stylum Latinum corrumpunt impurumque reddunt. *Barbari* nomen ex illa ortum traxit vituperatione, qua Græci peregrina lingua utentes infectari consueverant. Id convitiū Romani deinceps conjecerunt in eos, qui Græca Romanave non utebantur lingua, quique incondito & inepto sono Romanorum auribus adferebant molestiam. Postea *barbarissimos* adhibere dicti sunt, qui voces ab illius Latinitatis indole alienas, quæ aureo argenteoque Romanæ linguæ ævo floruit, usurparunt, aut vocibus in se ceteroquin Latinis alienam tribuerunt significationem. Tales barbarissimos, ut reliquos silentio præteream, commonstrarunt *Olaus Borrichius* in *cogitationibus de variis L. L. ætatibus*. *Christophorus Cellarius* in *curis posterioribus de barbarismis*, & *Cyriacus Güntherus* in *prima restitutæ Latinitatis parte*. Hosce libros ut diligenter verset adolescens purioris Latinitatis cupidus, est, quod amice rogo.

§. XI.

Barbarismus conspicitur in singulis vocibus

vocibus; *soloecismus* vero in plurium vocum structura. Hic nomen sortitus est a Solis, Ciliciæ urbe, cujus incolæ sensim a pristino Attici sermonis nitore ac lepore desciverunt. Qui itaque soloecismos committunt, ii a recto syntacticarum regularum tramite aberrant. Tales soloecismos indicarunt *Jo. Vorstius* in lib. de *Latin. merito suspecta*, itemque *Cellarius* ac *Güntherus* in libris antea laudatis. Germanismi ergo & Græcismi in soloecismorum referendi sunt numerum.

§. XII.

Puritati Latini styli denique adversantur vocabula peregrina ac originis barbaræ, quæ in Romanam civitatem non sunt recepta. Recte ac tuto adhibentur voces *Satrapa*, *acinaces*, *gaza*; cum, licet origine sua sint Persicæ, a Nepote & Curtio Romana donatæ sint civitate. Quodsi vero necessitate adducti peregrinis vocabulis interdum uti debeamus; ne perspicuitatem pariter atque puritatem sermonis lædamus, descriptionem & paraphrasin adhibeamus oportet. Rem omnem uno explicabo exemplo.
Rex Poloniæ distribuit nuper dynastias,
C
quas

quas Poloni starostias adpellant; ubi descriptionem exigit puritas; ut vero vocabulum starostia retineatur, perspicuitatis postulant regulæ.

SECTIO II.

De

styli Latini perspicuitate.

§. I.

QVoniam alium in finem nec loquimur nec scribimus, quam ut ab altero cum singulæ voces nostræ tum integræ phrasæ sine difficultate intelligantur; oratio nostra perspicua sit necesse est. Hoc itaque loco præcipuas perspicuitatis leges, quas styli Latini cultorem ob oculos fixas habere oportet, breviter at perspicue exponam.

§. II.

Oratio, in qua argumenta omnia sine justo miscentur ordine, non potest non esse obscura: accuratior ergo eorum dispositio ad perspicuitatem confert plurimum. Ex quo elucet, quam parum apti sint ad stylum Romanum recte excolendum, qui præceptorum Logices sanioris

ex-

expertes sunt atque ignari. Logica monstrare sola potest, qua ratione, quo ordine cogitationes nostras disponere debeamus; quid? quod generalia quoque eloquentiæ præcepta suppeditat: quam ob rem celeberrimi *Jo. Jacobi Syrbii*, philosophi Jenensis, *institutiones philosophiæ rationalis* præ reliquis commendo.

§. III.

Quemadmodum verba nimis longe translata orationem reddunt obscuram, sic verba *propria* & nativam significandi vim habentia ad sermonis perspicuitatem maxime sunt necessaria. Unius vocis non potest esse nisi una significatio propria & nativa; quæ cognoscitur facile, si videas *primo*, an rei cum vocabulo intercedat similitudo: *deinde* an auctores, qui data opera de re quadam differuerunt, vocabulum, de quo solliciti sumus, aut semper aut saltem plerumque usurpaverint; & *denique*, an etymologia pariter atque derivatio vocis significationem propriam confirmet. At proprias *) cum
C 2 laudo

*) *Propriis vocibus adnumerandæ sunt voces significationis sollemnis; quas Barnabas Brissonius,*

laudo voces, non plane rejicio *tropos* sobrie prudenterque usurpatos; id quod infra pluribus ostendetur verbis. Ceterum propriam plurimarum vocum significationem utiliter indicarunt *Ausonius Popma* in libris quatuor *de differentiis verborum*, & *Joannes Vorstius* in libello *de Latinitate selecta at vulgo neglecta*.

§. IV.

Qui perspicuitati studere cupit, eum evitare oportet cum voces, quæ plures una habent significationes, tum integras dictiones, quibus diversus tribui potest sensus: illæ dicuntur *homonymiæ*, hæ vocantur *ambiboliæ*. Hanc si quis non diligenter satis memoria teneat regulam, in scriptis ejus non potest non obscurum dicendi genus adparere.

§. V.

Cum perspicua sit oratio, quæ constat verbis notis, vulgo receptis, & facile in men-

senius, majoris regni Franciæ senatus olim præses, collectas exhibet in præstantissimo libro *de populi Romani solemnibus formulis & verbis*. Ex quo simul adpareret, styli Latini cultorem Romanarum antiquitatum debere esse peritum.

mentem cogitationemque lectoris venientibus ; fieri non potest, ut perspicuitas cum vocibus obsoletis ac ignotis, itemque cum dictionibus temere inventis atque a nullo melioris notæ scriptore adhibitis vel ad obscuriores fabulas alludentibus, queat consistere. Plauti ideo & Persii dictio nonnunquam est obscurior : illius, quod obsoletis delectatus est vocabulis ; hujus, quod obscuriorum fabularum nimis sæpe rationem ducit,

§. VI.

Ellipsis ceteroquin ornat orationem, in qua exprimendus est vehementior aliquis & subitus animi adfectus : adhibetur quoque eleganter extra ejusmodi orationis structuram ; at nimis concisa brevitates, ubi meræ aut nimis crebræ sunt ellipses, tenebras offundit orationi : id quod adparet ex quibusdam Taciti ac Lipsii libris.

§. VII.

Et quia nimia membrorum sermonis brevitates non minus obscuritatem gignit, quam nimia eorum magnitudo ; ut justum semper in hac mensura periodorum observemus temperamentum, me-

diæque incedamus via, necesse est. Vehementior interdum affectus animi brevitate parit periodorum: interdum quoque *circumducto* orationis genere opus est, cum res gloriosæ splendidis exprimendæ sunt amplificationibus; ac ceterum nihil pejus est nimia, fucata, ac minus naturali brevitate, caliginem lectorum animis offundente: sicut & nimium longa verborum circumscriptio intellectum obruit.

§. VIII.

Parentheses penitus quidem evitari non possunt; at a crebrioribus verbosioribusque parenthesisibus, quoad ejus fieri potest, est abstinendum. Quibus frequentior parentheseos usus est in deliciis, illi aperte maxime indicant, se aut rem, quam explanandam sibi sumserunt, non accurate satis pernoscere, aut nescire, quò ordine unum fluat ex altero, quæque ratio in cogitando debeat observari.

§. IX.

Plurimum obscuritatis gignit turbatus verborum ordo, cum a naturali orationis structura vocabula nimis longe se-
jun-

junguntur, &, dum *ornatae syntaxeos* studiosi esse cupimus, confusa omnia adparent. Multis hoc exprobrari potest vitium: qui turbas quidem producant vocabulorum, eloquentis vero laudem nunquam consequentur.

§. X.

Ubi desunt particulae, quas *connectentes* dicimus; ibi oratio sterilis non tantum efficitur & jejuna, sed etiam obscura. Caveat ergo perspicuitatis studiosus scriptor, ne justo parcius commemoratas usurpet particulas: ideoque perspectas habeat oportet eas, quae indicant, quo ordine posteriora orationis membra excipiant priora, & quae in his sit consecutio. In structura sermonis soluti vero, qui pro varietate characteris aliam aliamque habet compagem, magis necessarius est diligentior connectentium particularum usus, quam in ligatae orationis edificio.

§. XI.

Interpunctiones illas, quibus hodie utimur, veteri Latio fuerunt quidem ignotae; at nostro aeo sine obscuritatis metu carere iis non possumus. Quomo-

do vero distinctionum notæ recte collocari debeant, ostenderunt *Gerhardus Jo. Vossius partition. orator. lib. V. cap. II. & Benjaminus Hederichius* utilissimi de doctrinis philologicis libri pag. 55. sqq. nec non *Erdmannus Ubsius* in illo libro, qui præfert titulum : *der vobl informirte Redner*. Ego hoc loco paucis multa dicam : punctum ponitur sensu aliquo *) plane finito : colon ponitur, cum periodus in membra **) majora dividitur : semicolon ponitur cum periodus in minora discerpitur membra ***); graciliores vero sensus, per alios intervenientes interrupti, distinguuntur *commatibus*. Quo loco reliquæ distinctionum notæ collocandæ sint, nemo non videt. Qui majusculis utuntur litteris, id quod in Inscriptionibus fieri solet, ii partim omnes ac singulas voces

*) *Punctum minus* scribitur, cum periodus sequens antecedentis est adpendix.

**) e.g. mediis in comparisonibus, antequam aliorum verba allegantur, &c.

***) e.g. ante conjunctiones disjunctivas, in oppositionibus, in constructionibus aliquanto longioribus.

ces puncto dirimunt, partim punctum
penitus omittunt ac voces spatio solum
sejungunt.

SECTIO III.

De

styli Latini dignitate.

§. I.

Dignitatem omnes, certe plerique, inter
styli Latini virtutes referunt; ac nemo
adhuc, præter *Christianum Henricum*
Weissium, gymnasii Altenburgensis dire-
ctorem clarissimum, ita, ut par est, ean-
dem explicuit: reliquis ornatum tropo-
rum ac figurarum rhetoricarum dignita-
tis voce exprimentibus. Mihi dignitas
styli est illa orationis Latine virtus, qua
scriptor ac orator veracitatis, honesta-
tis, gravitatis, constantiz, prudentiz ac
moderationis est studiosus, ac præter uti-
le & decorum nihil admittit.

§. II.

Qui dignitati suæ servit, is amans est
veritatis. Sic qui dignitati styli servit, is
studet veritati, nihilque temere pro-
fert,

fert, quod ad decipiendos auditores lectoresve aptum est. *Bene dicere non potest, inquit Quintilianus, nisi vir bonus **). Errant igitur turpiter artemque alios fallendi improbe profitentur; qui *eloquentiæ finem esse persuasionem* clamitant; quid? quod hujus farinæ homunciones turpissimam perite eleganterque mentiendi artem honorifico admodum eloquentiæ titulo ornare audent. Vir probus vult dicere, quæ vera sunt: vir variarum disciplinarum notitia instructus artisque dicendi gnarus potest dicere, quæ vera sunt.

§. III.

Qui dignitati suæ servit, is est amans honestatis. Sic qui dignitati styli servit, is usurpat voces honestas pudorem ac verecundiam non violantes: e contrario vocabula turpia, sordida nimirum & ob-
scena,

*) Memorabile hoc Fabii dictum erudita dissertatione explanavit vir maxime reverendus atque amplissimus *Jac. Fridericus Brachtius*, ordinis Philosophorum Jenensium adfessor, qui nunc Apoldanæ ecclesiæ pastor est ejusque ac vicinarum Superintendens.

scena, quo fieri potest studio, vitat; immo si rei, quam pertractat, ratio postulet, ut res sordidas exprimat, omnem navat operam, ut verecundis formulis honestatis indicet amorem. Abstinendum igitur est a jocis illiberalibus, ne turpitudinis labe adspargatur sermo. Quod si quis adhibere velit sales, in id incumbat necesse est, ut ii sint a libidine, petulantia, ac turpitudine alieni, ne videatur scurra, ac ne, dum aliorum risum captare cupit, evadat ridiculus.

§. IV.

Qui dignitati suae servit, is studet gravitati. Sic qui dignitati styli servit, is utitur vocabulis doctis, quae olim moribus emendatis ac insigni doctrina conspiciui viri adhibere consueverunt; e contrario abstinet a vocibus plebejis, a servis ac agricolis usurpatis **). Verum dum charybdim vitare studet, omni cavet industria, ne in scyllam incidat, &, dum levitatis animi suspicionem studiose fugit, præ

**) Viros in summo loco constitutos aliis usos esse loquendi formulis, aliis servos, ex Terentii ac Plauti comoediis elucet clarissime.

præ nimio gravitatis studio meras crepet sententias. Sententiarum enim moderate adhibitæ decus conciliant orationi; ac crebrior earum strepitus & fastidium parit & odium: cum orator sapientiarum ubertatem ostentare videatur. Pondera verborum adfint necesse est, sed sine furo, sine fastidio.

§. V.

Qui dignitati suæ servit, is amat constantiam. Sic qui dignitati styli servit, is æquabilis semper orationis cursus est tenacissimus. Qui mox splendidis sese exornat vestimentis, mox infimæ sortis homines imitatur, non obscure prodit animi sui inconstantiam, risumque extorquet aliis. Pari modo ille peccat, qui mox excelsos styli sublimis sensus sectatur, mox ad tenuis styli humilitatem delabitur. Propterea in elegantissimi cujusque auctoris scriptis æquabilis semper adparet stylus.

§. VI.

Qui dignitati suæ servit, is prudentiarum observat regulas. Sic qui dignitati styli servit, is nunquam non considerat, quid prudentia suadeat: videt, quale quidque
sit,

fit, quorsum pertineat, quomodo & quibus & quo loco pariter atque tempore tradi debeat. Tanto est oratio excellentior, quanto ad naturam rei pertractandæ stylus accedit propius. Imprudentissimi itaque viri titulum meretur, cujus oratio magnificis, splendidis & artificiosis verbis intumescit, dum res minus splendida proponitur: non minus imprudentissimis adnumerandus est, cujus oratio, de rebus a magno Principe gestis habenda, nunquam adscendit sed perpetuo humi serpit.

§. VII.

Qui dignitati suæ servit, is studet moderationi. Sic qui dignitati styli servit, is moderationis laudem consequi cupit. Hanc consequetur, si vitaverit genus dicendi ignavum, iners, ac nimis remissum, quod adfectus nec movere, nec concitare, nec sedare valet: & si vitaverit parenthyrsus seu ineptam adfectuum concitationem, nimiamque & ex immodica adfectus vehementia profectam celeritatem. Qua ratione adfectus moveri debeant, quoque modo debeant sedari, nemo ex solis rhetorum præceptis perspiciet;

ciet; at salutaria sobriæ philosophiæ dogmata, quomodo id fieri possit, ostendunt.

§. VIII.

Qui dignitati suæ servit, nihil agit, nisi quod utilitatem præbet. Sic qui dignitati styli servit, is omnem in id confert laborem, ut, quæ dicit vel scribit, auditori lectorive adferant fructum. Peccant igitur, qui eloquentia sua abutuntur ad excitandas in civitate seditiones, item ad defendendas in ecclesia hæreses, itemque ad proponendas res scurriles: inepti quoque dicendi sunt oratores, qui, in mustaceo quærentes laureolam, asinum, calvitium, podagram, lutum, exilium, canem rusticum immo pediculum laudant.

§. IX.

Qui dignitati suæ servit, is decori politici metam transilire non audet. Sic qui dignitati styli servit, is nunquam non considerat, quid præsens locus exigat, quidque temporis ratio postulat, & quales habiturus sit auditores vel lectores: quid? quod in eam incumbit curam, ut viros generis nobilitate munerisque splen-

splendore conspicuos illis honorum titulis, quo mores eo ævo, in quod ætas illius incidit, recepti jubent, prosequatur. Recentioris itaque curiæ styli nunquam non habet rationem, ut cognoscat, quo salutationis honore quilibet cohonestandus sit. Alium perillustrem, alium summe reverendum, alium juris consultissimum vocabit: quidam clemens, quidam gratiosissimus, alius gratiosus, alius benignissimus dicendus est; ab *abstractis* autem dignitatum *vocabulis*, purioris Latinitatis indoli adversis, penitus abstineamus par est, in exprimendis magnorum titulis, id quod jam observavi in notis meis, quibus *Eutropium* nuper illustravi.

§. X.

Qui dignitati suæ servit, is, ne mentem profanam prodar, studiosissime cavet. Sic qui de styli dignitate est sollicitus, profanas istas jurandi formulas *mehercle*, *ædèpol*, *mecastor*, & hujus stercoreis alias, omni devitat studio; licet *Bembus* aliique ab iis non abstinerint. Legatur beati *Jac. Thomasis* memorabilis dissertatio de *styli ethnicismo*.

SECTIO IV.

De
styli Latini suavitare.

§. I.

Suavitas styli est ea Romanæ orationis virtus, quæ syllabas, voces, integramque sermonis structuram ita disponit, ut aures sono mulceantur. Minuta hæc in syllabarum vocumque sono posita industria oratore non est indigna. Oratorum Romanorum princeps Cicero, & rhetorum Græcorum antesignanus Demosthenes, suavitatem soni suis non tantum commendarunt, sed ipsi etiam propter admirabilem ex apta partium sermonis positione ortam suavitatem haud exiguam consecuti sunt gloriam.

§. II.

Latet primum suavis in ipsis elementis. Litteras in vocales dividi & consonas, notum est. Ex consonis minus sonant *mutæ*: atque ex his ipsis minime *tenues*, nisi accessione spiritus tenuium exuerint naturam: L molle est & a blandientibus libenter usurpatur, M firmum est

est & ad exprimendas res grandes aptissimum, N acuri quid continet & tinnit, R adhibetur in exprimendis rebus asperis. Quod ad vocales attinet, A conuenit horrore, E conuenit luctui, I conuenit rebus exilibus, O & magnis & subitis rebus, U denique obscuris & occultis rebus conuenit. Non autem difficile est intellectu, cur alia auribus videantur duriora, alia molliora; cum necesse sit, ut durus gignatur sonus, dum tales concurrunt litteræ, quæ contrario oris habitu proferuntur, aliis litteris os aperientibus, aliis illud claudentibus.

§. III.

Deinde suauitas latet in syllabis. Monosyllabæ voces multæque syllabæ breues si continentur, compositio subsaltabit; e contrario longior longiorum syllabarum continuatio adfert quandam in dicendo tarditatem. Suauiter ergo miscendæ sunt syllabæ: quo in genere præcipue cavendum, ne ultima prioris vocis syllaba & prima posterioris efficiant turpe aliquod nomen, neve ultima syllaba præcedentis vocis sit temere prima sequentis.

D

§. IV.

§. IV.

Tum suavitas latet in vocibus. Consideretur igitur diligentissime, quæ vocabula sint graviori sono prædita; quo in genere composita præferenda sunt simplicibus, itemque comparativi ac superlativi præponendi positivis. Abstinendum etiam est a concursu vocum eundem in fine sonum habentium, quo pueri ceteroquin solent ludere.

§. V.

Suavitas porro latet in integro totius orationis nexu. Aptam hanc & suavem brevium longarumque vocum temperationem ac concinnam earum juncturam *numerus oratorium* adpellare consuevimus; de quo multa præcipiunt rhetores. Si, inquit illustris *Bergerus* *), *accedat is, quem laudavimus, numerus, orationemque, pedum ac temporum, apte dispositorum, vinculis adstrictam, ad modum quendam concentus, idonee dissimulati, redigat, abesse non potest, quin grandia, insignia, sonantia, apte & numerose cadentia, quæ inclusa sunt in orbem, fiant universa.* Quidam eorum,

*) pag. 254. præstantissimi libri *de naturali pulchritudine orationis.*

eorum, qui de numero oratorio exponere voluerunt, insanire videntur, cum nimis multas tradiderint regulas easque prorsus ineptas. Numeri oratorii suavitas qua in re posita sit, feliciter ostendit aurium **) superbissimum iudicium, quam ingens regularum cumulus. Sequentes tamen memoria dignæ mihi videntur regulæ:

1. In primordiis epistolæ vel orationis adhibeatur saltem unica syllaba longa.
2. In media periodi parte sufficit, si breves longæque syllabæ suaviter inter se misceantur; ubi auris iudicio mentis, mens aurium voluptati subserviet.
3. In periodorum clausulis elegantissimi suavissimique censentur trocheus duplex, antispastus ex jambo & trocheo conflatus, & pæon tertius duabus brevibus tertia longa &

D. 2

quar-

**) *Ad numeros oratorios non minus quam ad soni suavitatem recte judicandam nihil magis datur idoneum, quam scriptorum clara voce suscepta prælectio, inquit laudatus Weisfius de stylo Rom, p. 469.*

quarta syllaba itidem brevi constans.

Ceterum plerique ***) statuunt; numerum iudicio Ciceronis temperandum esse; at collaudatus antea *Jo. Wilb. Bergerus* *) vir gloria insignis, præstat, inquit, iudicium admirari Caesaris, quod artis luxuria non diffuit, sed, moderatione adhibita, rebus, quæ clarius sunt exprimendæ, accomodat numeros, ex ipsa rerum contemplatione elicitos ac dissimulanter intextos, & horum concinnitate vel effert vel condit orationem ab omni poetice locutionis audacia sejunctam, de cuius gratia quantum decedat, cognosci potest, cum, divulgata numerorum compage, compositionis ordo disturbatur: qui etiam **) demonstratum ivit, Ciceronem elegantiam Caesaris, non sine tacito principatus metu, fuisse admiratum. Omnem quidem de numero oratorio

***) vid. *Hederichii de doctr. philolog. lib. p. 533.*
& *Knauthii analecta styli Schurzfleischiana*
p. 32.

*) pag. 331. libri antea laudati.

**) pag. 79. & 80. comment. de nat. pulchrit.
erat.

torio quaestionem inanem prorsus esse adfirmat perillustris Nicol. Hieron. Gundlingius ***); cum vero ex orationibus ejus, quæ typis exscriptæ sunt, luculenter appareat; præstantissimum hunc virum, quid numeri oratorii pulchritudo sit, optime perspexisse; in eam ingressus sum sententiam, vanas ineptasque vulgariū rhetorum regulas cum rejicere, sobria autem prudentiorum præcepta eundem adprobare, delicatumque aurium judicium commendare voluisse.

§. VI.

Laret quoque suavitas in variatione cum vocum tum integrarum loquendi formularum. Qui semper eadem oberat lyra, ab illius oratione omnis procul abest suavitas. Tullius ideo, qui eloquentiæ laude ducitur, inquit, noverit, quæ modis quidque dicatur. Hæc styli copia vero comparatur variatione per synonyma, per casus, per tropos ac figuras, per formulas judicantes, ac denique per phrasas eandem rem exprimentes. Ex quo simul elu-

D 3 cet,

***) Part. I. cap. II. §. X. *via ad verit. Logic.* p. III. 12.

cet, quam necessaria sit vocum phrasium-
que copia; quæ deinceps verborum lo-
cutionumque delectum parit, quo nihil
potest esse suavius, jucundius nihil.
Commutatæ dicendi rationis instaurator
Erasmus est; *A. Buchnerus* vero ejusdem
præstantissimus est explanator.

§. VII.

Suavitas denique latet in apto, concin-
no ac jucundo particularum *) positu.
Oratio ex multis, etiam minutis, constat
partibus; at minutæ quoque, si recte
usurpentur, vim habent atque momen-
tum. *Et, que, ac, atque, nec non* idem
significant: interest tamen elegantia sua-
vitatique, quod cui, hoc vel illo loco,
præferas. Cicero, Cæsar ac Nepos, alii-
que scriptores, id dederunt auribus, qua-
rum delicatum est judicium, ut nunquam
dixe-

*) Veram particularum significationem earum-
que usum ostenderunt *Horatius Tursellinus*,
cujus de particulis L.L. librum egregiis adau-
xit observationibus celeberrimus *Jo. Conr.*
Schwarzius: *Io. Christ. Knauthius* in *anale-*
ctis styli Schurzleischianis cap. IV. & *Dan.*
Georg. Morhofius cap. XIII. libri utilissimi de
pura dictione Latina.

dixerint *ac* sequente vocali. Cicero *ac* sequente vocali tanto devitavit studio, ut in una verborum circumscriptione *atque* sæpius, aliquando ter, poneret. id quod Cæsar quoque quam diligentissime observavit, ut comprobatum id dedit illustris *Bergerus* pag. 295. libri sæpius a me collaudati. Sic enim & etenim idem significant: usu autem Ciceroniano etenim ab initio semper ponendum est, enim post unum aut alterum verbum. Sic quoque particulæ ordinis recte usurpatæ, si suavitatis rationem ducere velimus, magnum habent momentum. Nimirum hic ab elegantissimis scriptoribus observatur ordo: *primum, deinde, postea, tum, post, inde, postea, nec minus, ad extremum, denique.* Reliqua, quæ dici hoc loco potuissent, lubens silentio prætermitto. Ceterum nemo hic oculos mentemque intendit magis, quam Julius Cæsar, historicorum princeps, qui ideo omnes levat legendi molestias: Plinius junior suavissimo particularum usu aures animumque ita permulcet, ut facile lectoris mens adquiescat. Nostro ævo suavitatis leges exquisitissime servarunt *Jacobus Périzonius,*

nus, Jo. Wilhelmus Bergerus, Jacobus Burckhardus, Christianus Gottlieb. Schwarzzius, alique doctrina pariter atque gloria insignes viri.

SECTIO V.

De
styli Latini ornatu.

§. I.

Purus, perspicuus, itemque dignus ac suavis potest esse stylus, sine ornatus accessione. Ornatum vero, qui orationi Latinae splendorem addit, pariunt tum *regulae syntaxeos ornatae*: tum tropi, figurae ac schemata rhetorices: tum artificum periodicum; tum ratio splendide utendi particulis connectentibus. Quod splendida ac magnifica vestes sunt elegantibus corporibus, stellae coelo, pratis flores, pulchris comitisque virginibus cimelia; id orationi Romanae ornatus est.

§. II.

Quod ad *ornatum Grammaticum* attinet, nemo est fere Grammaticorum, qui eundem non aperte satis demonstraverit.

rit. *Christophorus Cellarius* certe, *Joachimus Langius*, & celeberrimi novæ *Grammaticæ Marchicæ* auctores omnem in id contulerunt industriam, ut ornata syntaxeos ratio non dilucide tantum proponeretur, sed perspicuis quoque illustraretur exemplis.

§. III.

Ornatus rhetoricus non eum in finem ostenditur, ut oratio ad cultum meretricium sit composita, sed ut venustas ejus ad naturalem gratiam accedat proxime. Quoties enim contingit, ut rhetoricus ornatus nimis frequens sit naturalemque auferat nitorem, id quod tum præcipue fieri solet, cum multa sollicitudine inventus & vi quasi protractus est; toties sperata voluptas auditorum lectorumque fastidio est vicina, animis tædiosa impletis satietate. Quod ad *tropos* attinet, rhetores eum in finem eos excogitasse censent prudentiores, ut veterum, poetarum præsertim, excusarent nervos. *Metaphoræ* quidem major est, quam ullius tropi, amplitudo, si opportuno adhibeatur loco, & ea, tanquam gemma quadam,

D 5

distin-

distinguat^r sermonis structura *) : *Ironia* quoque valet ad jocos acrioresque censuras, si sales secum ferat; at dictiones metonymicæ & synecdochicæ, si paucas quasdam exceperis **), non tam ad ornatum styli quam ad palliandos veterum n^rvos inventæ sunt. Ad summam: parce utendum est tropis, tanquam condimentis; qui præterea debent esse perspicui, concinni, acuti & ingeniosi. Ad *figuras* nunc accedo, quarum vulgo nimis magnus est numerus, & quarum pleræque infirmo nituntur ***)) fundamento. Qui juventutem fidei suæ commissam verbosis rhetorices systematibus ediscendis

*) Quæ metaphoris utilis observare debeât, indicarunt Io. Henr. Alstedius in *system. rhet.* & celeberrimus Io. Gottlibius Heinzeus in *fund. styli cultioris*, part. 1. cap. 2. §. 30, p. m. 100. sqq.

**) Metonymicæ locutiones elegantes sunt, quæ signum ponunt pro re signata, efficientem causam pro effectu, &c. In Synecdochicis maxime cavendum, ne poetica confundantur cum oratoriis.

***)) Id jam erudite demonstratum dedit C. H. Weissius lib. 5, cap. 7. de *stylo Romano*.

dis excruciant, ii acerrimam merentur censuram. Vera igitur scripsisse mihi videor alibi *), cum adolescenti styli Latini elegantiz studioso ad pernoscendas figuras rhetoricas sola brevi illa tabula opus esse, libere adfirmavi, quam celeberrimus *Joachimus Langius* institutionibus styli, *bodego Latini sermonis tripartito* præmissis, utiliter inseruit: illa enim paucis verbis omne artificium rhetoricum, tot laudibus vanis inanibusque ab aliis prædicatum, non tantum exhibet, sed ratione gratissima etiam exemplis illustrat clarissimis.

§. IV.

Ornatus periodicus apte adhibitus plane insignis est. *Periodus* est orationis in quodam quasi orbe inclusæ ambitus, quæ tamdiu procurrit, quoad omnes sententiæ perfecte percipiantur. Hæc vel *simplex* est, quæ unico constat membro; vel *composita*, quæ pluribus constat membris. Composita duas habet partes, quarum alteram *protasin*, alteram *apodosin* vocare solent;

*) In dissertatione mea de præcipuis vitiis docentium in scholis, Jenæ 1717. edita, & Hildburgusæ an. 1722. iterum typis excusa.

lent; eaque iterum vel bimembris est, vel trimembris, vel quadrimembris: nam si vel protasis vel apodosis duplicetur, ex bimembris facile fiunt periodi trimembres. Omnium vero magnificentissima est periodus quadrimembris, perfectam plerumque ratiocinationem continens: hujus igitur ornatum maxime commendo. Ceterum periodi compositæ in *causales, explanativas, consecutivas, concessivas, comparativas, adversativas, copulativas, disjunctivas, & exclusivas* dividuntur; quas facile formabis, si Logicæ propositioni vel causam, vel conditionem, vel aliud quidquam hujusmodi adjunxeris. Si vero ex periodorum **) usu sperandus sit ornatu, quadrimembres adhibendæ sunt in orationum exordiis & enthymematibus proponendis; reliquæ vero apte graviterque, pro diversa rerum tractandarum ratione, miscendæ sunt.

At

**) Io. Sturmii libellus de periodis est omnium utilissimus: hujus ductum secutus est C. S. Schurzschischius, cujus de stylo prælectiones manu descriptas fere integras retinuit Io. Gottl. Heineccius; id quod a nemine adhuc fuit observatum.

At oratio, quæ tota periodica, deformis potius est, quam ornata : nam nimium fucata & calami stris inusta ad meretricium cultum accedit proxime. Ab elegantissimis scriptoribus adhibentur etiam periodi sex membrorum, si momentis instructæ sint rationum ; quales haud raro occurrunt in libris C. Julii Cæsaris, quinitida semper usus est orationis structura. De reliquo periodus differt a *περιόδῳ* : si enim verbosiores periodi, quatuor membrorum regionibus non terminatæ, certo colorum numero absolvantur, *περιόδὸς* vocatur ; qua in re optimum fit, quod sese obtulit, quodque ab ipsa re suppeditatum est, non quod arte aut vi ante perquisitum fuit.

§. V.

Splendorem denique ac magnificentiam stylo addit *ornatus particularum connectentium*, quarum ope periodi omnino carere non possunt. Aliquot exemplis jam olim id comprobarunt *Jac. Hugues* ***) &

***) Hujus artificium transitionum in Germania etiam foras datum est cura G. C. Kirchmaderi.

& *Joannes Rivius* *): qui, quoniam monstrarunt, quomodo, si ornate dicendum sit, transitus fieri debeat a majoribus orationis membris ad minora, itemque a periodis ad periodos, atque a protasi ad apodosin, nostro quoque ævo laudandi sunt ac celebrandi. Verum ornatus hicce, quem particulæ orationem connectentes suppeditant, rectius feliciusque perspicitur **) usu, diligentiusque instituenda, in legendis auctoribus, observatione, quam inani ac tædii plena regularum multitudine. Quod ad priscos scriptores attinet, Cicero, Cæsar, Nepos, Quintilianus & Plinius junior, reliquos omnes in hac curarum parte vicerunt; Ciceroni tamen defunt aculei. Nostra ætate in hoc genere excelluerunt Jo. Wilh. Bergerus, Justus Christoph. Boehmerus, Petr. Burmannus, Jo. Burchardus Majus, Jac. Burckhardus, Jo. Caspar Posnerus, Jo. Henr. Kromayerus, Godofr. Vöckerodtus, Ge. Schubartus, aliique, quorum plerique Germaniæ nostræ magno sunt ornamento.

*) Hic fecit id *lib. VIII. institut. Grammat. Augustæ Vindelicorum olim typis excusis.*

**) *Ufus viros, usus oratores facit.*

CAP. II.

De
DIVERSIS STYLI GE-
NERIBVS.

SECTIO I.

De stylo tenui.

§. I.

STylus tenuis, quem quidam *humilem* temere *) adpellant, illud est dicendi scribendique genus, quod verbis puris, propriis, planis & simplicibus, facili & minus artificiose elaborata structura, citra ambages crebrioremque troporum ac figurarum usum, rem ita, uti est, exponit.

§. II.

Vocum puritas, perspicuitas atque dignitas, in hoc styli genere, scriptoribus maxime curæ sint cordique. Tropos adhi-

*) Qui enim tenui at pulchro usi sunt stylo, orationis simplicitate plus adepti sunt, quam alii interdum sollicita sermonis magnificentia.

cet, quam necessaria sit vocum phrasium-
que copia; quæ deinceps verborum lo-
cutionumque delectum parit, quo nihil
potest esse suavius, jucundius nihil.
Commutatæ dicendi rationis instaurator
Erasmus est; *A. Buchnerus* vero ejusdem
præstantissimus est explanator.

§. VII.

Suavitas denique latet in apto, concin-
no ac jucundo particularum *) positu.
Oratio ex multis, etiam minutis, constat
partibus; at minutæ quoque, si recte
usurpentur, vim habent atque momen-
tum. *Et, que, ac, atque, nec non* idem
significant: interest tamen elegantia sua-
vitatique, quod cui, hoc vel illo loco,
præferas. Cicero, Cæsar ac Nepos, alii-
que scriptores, id dederunt auribus, qua-
rum delicatum est judicium, ut nunquam
dixe-

*) Veram particularum significationem earum-
que usum ostenderunt *Horatius Tursellinus*,
cujus de particulis L.L. librum egregiis adau-
xit observationibus celeberrimus *Jo. Conr.*
Schwarzius: *Io. Christ. Knauthius* in *anale-*
tis styli Schurzleischianis cap. IV. & *Dan.*
Georg. Morhofius cap. XIII. libri utilissimi de
pura dictione Latina.

dixerint *ac* sequente vocali. Cicero *ac* sequente vocali tanto devitavit studio, ut in una verborum circumscriptione *atque* sæpius, aliquando ter, poneret. id quod Cæsar quoque quam diligentissime observavit, ut comprobatur id dedit illustris *Bergerus* pag. 295. libri sæpius a me collaudati. Sic enim & etenim idem significant: usu autem Ciceroniano etenim ab initio semper ponendum est, enim post unum aut alterum verbum. Sic quoque particulæ ordinis recte usurpatæ, si suavitatis rationem ducere velimus, magnum habent momentum. Nimirum hic ab elegantissimis scriptoribus observatur ordo: *primum, deinde, postea, tum, post, inde, postea, nec minus, ad extremum, denique.* Reliqua, quæ dici hoc loco potuissent, lubens silentio prætermitto. Ceterum nemo hic oculos mentemque intendit magis, quam Julius Cæsar, historicorum princeps, qui ideo omnes levat legendi molestias: Plinius junior suavissimo particularum usu aures animumque ita permulcet, ut facile lectoris mens adquiescat. Nostro ævo suavitatis leges exquisitissime servarunt *Jacobus Périzonius,*

nus, Jo. Wilhelmus Bergerus, Jacobus Burckhardus, Christianus Gottlieb. Schwarzius, aliique doctissimi pariter atque gloria insignes viri.

SECTIO V.

De
styli Latini ornatu.

S. I.

PUrus, perspicuus, itemque dignus ac suavis potest esse stylus, sine ornatus accessione. Ornatum vero, qui orationi Latinæ splendorem addit, pariunt tum *regule syntaxeos ornatae*: tum tropi, figuræ ac schemata rhetorices: tum artificium periodicum; tum ratio splendide utendi particulis connectentibus. Quod splendida ac magnifica vestes sunt elegantibus corporibus, stellæ coelo, pratis flores, pulchris comisque virginibus ci-melia; id orationi Romanæ ornatus est.

S. II.

Quod ad *ornatum Grammaticum* attinet, nemo est fere Grammaticorum, qui eundem non aperte satis demonstraverit.

rit. *Christophorus Cellarius* certe, *Joachimus Langius*, & celeberrimi novæ *Grammaticæ Marchicæ* auctores omnem in id contulerunt industriam, ut ornatæ syntaxeos ratio non dilucide tantum proponeretur, sed perspicuis quoque illustraretur exemplis.

§. III.

Ornatus rhetoricus non cum in finem ostenditur, ut oratio ad cultum meretricium sit composita, sed ut venustas ejus ad naturalem gratiam accedat proxime. Quoties enim contingit, ut rhetoricus ornatus nimis frequens sit naturalemque auferat nitorem, id quod tum præcipue fieri solet, cum multa sollicitudine inventus & vi quasi protractus est; toties sperata voluptas auditorum lectorumque fastidio est vicina, animis ædiosæ impletis sarietate. Quod ad *tropos* attinet, rhetores eum in finem eos excogitasse censent prudentiores, ut veterum, poetarum præsertim, excusarent navos. *Metaphoræ* quidem major est, quam ullius tropi, amplitudo, si opportuno adhibeatur loco, & ea, tanquam gemma quadam,

D 5

distin-

distinguat^r sermonis structura *) : *Ironia* quoque valet ad jocos acrioresque censuras, si sales secum ferat; at dictiones metonymicæ & synecdochicæ, si paucas quasdam exceperis **), non tam ad ornatum styli quam ad palliandos veterum naves inventæ sunt. Ad summam: parce utendum est tropis, tanquam condimentis; qui præterea debent esse perspicui, concinni, acuti & ingeniosi. Ad *figuras* nunc accedo, quarum vulgo nimis magnus est numerus, & quarum pleræque infirmo nituntur ***) fundamento. Qui juventutem fidei suæ commissam verbosis rhetorices systematibus ediscendis

*) Quæ metaphoris utitur observare debeat, indicarunt Io. Henr. Alstedius in *system. rhet.* & celeberrimus Io. Gottlibius Heineccius in *fund. styli cultioris*, part. 1. cap. 2. §. 30. p. m. 100. sqq.

**) Metonymicæ locutiones elegantes sunt, quæ signum ponunt pro re signata, efficientem causam pro effectu, &c. In Synecdochicis maxime cavendum, ne poetica confundantur cum oratoriis.

***) Id jam erudite demonstratum dedit C. H. Weissius lib. 5, cap. 7. *de stylo Romano*.

dis excruciant, ii acerrimam merentur censuram. Vera igitur scripsisse mihi videor alibi *), cum adolescenti styli Latini elegantiz studio ad pernoscendas figuras rhetoricas sola brevi illa tabula opus esse, libere adfirmavi, quam celeberrimus *Joachimus Langius* institutionibus styli, *bodego Latini sermonis tripartito* præmissis, utiliter inseruit: illa enim paucis verbis omne artificium rhetoricum, tot laudibus vanis inanibusque ab aliis prædicatum, non tantum exhibet, sed ratione gratissima etiam exemplis illustrat clarissimis.

§. IV.

Ornatus periodicus apte adhibitus plane insignis est. *Periodus* est orationis in quodam quasi orbe inclusæ ambitus, quæ tamdiu procurrit, quoad omnes sententiæ perfecte percipiuntur. Hæc *vel simplex* est, quæ unico constat membro; *vel composita*, quæ pluribus constat membris. Composita duas habet partes, quarum alteram *protasin*, alteram *apodotin* vocare solent;

*) In dissertatione mea de præcipuis vitiis docentium in scholis, Jenæ 1717. edita, & Hildburghusæ an. 1722. iterum typis excusa,

lent; eaque iterum vel bimembris est, vel trimembris, vel quadrimembris: nam si vel protasis vel apodosis duplicetur, ex bimembribus facile fiunt periodi trimembres. Omnium vero magnificentissima est periodus quadrimembris, perfectam plerumque ratiocinationem continens: hujus igitur ornatum maxime commendo. Ceterum periodi componitur in *causales, explanativas, consecutivas, concessivas, comparativas, adversativas, copulativas, disjunctivas, & exclusivas* dividuntur; quas facile formabis, si Logicæ propositioni vel causam, vel conditionem, vel aliud quidquam hujusmodi adjunxeris. Si vero ex periodorum **) usu sperandus sit ornatu, quadrimembres adhibendæ sunt in orationum exordiis & enthymematibus proponendis; reliquæ vero apte graviterque, pro diversa rerum tractandarum ratione, miscendæ sunt.

At

**) Io. Sturmii libellus de periodis est omnium utilissimus: hujus ductum secutus est C. S. Schurzfoischius, cujus de stylo prælectiones manu descriptas fere integras retinuit Io. Gottl. Heineccius; id quod a nemine adhuc fuit observatum.

At oratio, quæ tota periodica, deformis potius est, quam ornata : nam nimium fucata & calamistris inusta ad meretricium cultum accedit proxime. Ab elegantissimis scriptoribus adhibentur etiam periodi sex membrorum, si momentis instructæ sint rationum ; quales haud raro occurrunt in libris C. Julii Cæsaris, quinitida semper usus est orationis structura. De reliquo periodus differt a *περιοδικῷ* : si enim verbosiores periodi, quatuor membrorum regionibus non terminatæ, certo colorum numero absolvantur, *περιοδικὸν* vocatur ; qua in re optimum fit, quod sese obtulit, quodque ab ipsa re suppeditatum est, non quod arte aut vi ante perquisitum fuit.

§. V.

Splendorem denique ac magnificentiam stylo addit *ornatus particularum connectentium*, quarum ope periodi omnino carere non possunt. Aliquot exemplis jam olim id comprobarunt *Jac. Hugues* ***) &

***) Hujus artificium transitionum in Germania etiam foras datum est cura G. C. Kirchmaderi,

& *Joannes Rivius* *): qui, quoniam monstrarunt, quomodo, si ornate dicendum sit, transitus fieri debeat a majoribus orationis membris ad minora, itemque a periodis ad periodos, atque a protasi ad apodosin, nostro quoque uero laudandi sunt ac celebrandi. Verum ornatus hicce, quem particulæ orationem conne-
dentes suppeditant, rectius feliciusque perspicitur **) usu, diligentiusque instituenda, in legendis auctoribus, observatione, quam inani ac tædii plena regularum multitudine. Quod ad priscos scriptores attinet, Cicero, Cæsar, Nepos, Quintilianus & Plinius junior, reliquos omnes in hac curarum parte vicerunt; Ciceroni tamen desunt aculei. Nostra ætate in hoc genere excelluerunt Jo. Wilh. Bergerus, Justus Christoph. Boehmerus, Petr. Burmannus, Jo. Burchardus Majus, Jac. Burckhardus, Jo. Caspar Posnerus, Jo. Henr. Kromayerus, Godofr. Vöckerodtus, Ge. Schubartus, aliique, quorum plerique Germaniæ nostræ magno sunt ornamento.

*) Hic fecit id *lib. VIII. institut. Grammat. Augustæ Vindelicorum olim typis excusis.*

**) Usus viros, usus oratores facit,

CAP. II.

De

DIVERSIS STYLI GENERIBVS.

SECTIO I.

De stylo tenui.

§. I.

STylus tenuis, quem quidam *humilem* temere *) adpellant, illud est dicendi scribendique genus, quod verbis puris, propriis, planis & simplicibus, facili & minus artificiose elaborata structura, citra ambages crebrioremque troporum ac figurarum usum, rem ita, uti est, exponit.

§. II.

Vocum puritas, perspicuitas atque dignitas, in hoc styli genere, scriptoribus maxime curæ sint cordique. Tropos adhi-

*) Qui enim tenui at pulchro usi sunt stylo, orationis simplicitate plus adepti sunt, quam alii interdum sollicita sermonis magnificentia.

adhibere si velimus; rari & grati sint illi necesse est, molles, atque perspicui. Tum a schematibus rhetoricis prorsus abstinere oportet, nisi ea sponte sua sese obtulerint. Connexionum præterea modus simplex sit & ab artificioso fucō alienus. Periodi denique breves esse debent, saltem mediocres.

§. III.

Non tamen in tenui stylo nihil est acuti, nihil ornatus. Nervos suos is habet & lacertos. Errant igitur, qui cum sicco omnique vita destitūto stylo eundem confundunt.

§. IV.

Tenuis styli exemplar nobis præbent epistolæ Ciceronis, quas ad uxorem, ad familiares, item ad eos, qui plurimis districti erant laboribus, perscripsit: & ex historicorum veterum numero Eutropius, Cornelius Nepos, Suetonius, itemque Cæsar in elegantibus de bello Gallico libris; nec non libri Ciceronis philosophici; & denique rei rusticæ scriptores.

§. V.

Commode hic stylus adhibetur hodie in exarandis epistolis ad familiares, in con-

conficiendis dissertationibus, in enarrandis rebus historicis, itemque in conscribendis libris dogmaticis cujusvis argumenti, & postremo in elaborandis programmatibus. Dialogorum ratio postulat, ut stylus in iis conscribendis usurpandus ad quotidianæ consuetudinis normam accedat.

§. VI.

Comprobant id præclara præstantissimorum ævi nostri virorum exempla, Justii Christophori Boehmeri, Ernesti Salomonis Cypriani, Jo. Francisci Buddei, Gottlibii Wernsdorfii, Jo. Laur. Mosheimii, Jo. Casparis Posneri, Jo. Georgii Walchii, Christophori Aug. Heumanni, Conr. Sam. Schurzleischii, Nic. Hier. Gundlingii, Christ. Gottlibii Schwarzii, Jo. Davidis Koeleri, Mich. Henr. Gribneri, aliorumque. quos dum non juste satis servato ordine recensui, nullius dignitatem imminuere me voluisse profiteor. Omnes, qui hodie ex Germanis in hoc styli genere excellunt, si commemorare vellem, brevitati sane non possem esse studiosus.

SECTIO II.

De

stylo mediocri.

§. I.

STylus mediocris, quem recte temperatum quibque dixeris, est illa loquendi scribendique ratio, quæ medium locum tenet inter sublimē & tenue dicendi genus, quæque ornata etiam est & floribus quasi sparsa, simplicitatem quidem styli tenuis transcendens, ad sublimis styli excelsum vero non pertingens.

§. II.

In hoc igitur stylo omnes inesse debent styli Romani virtutes. Tropi autem non sunt cumulandi, & figure rhetoricæ parce usurpandæ sunt. Adhuc tamen succus, sanguis & spiritus. Quam ob rem ornata syntaxeos regulæ diligentissime observari debent. De numero denique oratorio & periodorum nexu solliciti sumus oportet.

§. III.

Mediocris styli exemplar nobis præbent Cicero cum in epistolis, quas de majoris momenti rebus ad summos clarissimos

mosque viros perscripsit, tum in quibusdam orationibus: Livius, & Vellejus Paterculus in enarranda historia Romana: Justinus, Sallustius, alique, quorum præclarum castissimæ Latinitatis studium etiamnum fama celebratur.

§. IV.

Commode hic stylus adhibetur hodie in epistolis, quibus Principibus aliisque magnis viris libros in publicam emissos lucem dedicamus: in epistolis ad patronos, quorum benevolentiam nobis conciliare studemus, scribendis: in programmatibus solemnioribus actibus publicis præmittendis publicoque nomine scribendis: in conficiendis orationibus publice habendis: in enarrandis rebus, quæ a viris de re litteraria pariter atque publica præclare promeritis gestæ sunt, cum laudandi causa commemorentur.

§. V.

Quæ jam dixi, exemplis suis confirmarunt viri omni majores laude: Aonius Palearius, Jo. Caselius, Petrus Cunzus, C. S. Schurzfeischius, Christophorus Cellarius, Jacobus Burckhardus, Jo. Caspar Posnerus, alii, in *orationibus*: Jo. Franci-

scus Buddeus, Jo. Laur. Moshemius, Jo. Georgius Walchius, Christophorus Cellarius, C. A. Heumannus, Jo. Alb. Fabricius, Jo. Henr. von Seelen, Jo. Conr. Schwarzius, aliique, in *dedicationibus*: Jo. Wilhelmus Bergerus, J. C. Boehmerus, Godofredus Vockerodtus, Jo. Casp. Posnerus, Christianus Gottl. Schwarzius, Jo. Doppeltus, Andr. Sam. Gesnerus, alii, in *programmatibus solemnioribus*: Jacobus Burckhardus in præstantissimo de Ulrici Hutteni vita commentario nec non in elegantissima de Hermanni Buschii vita commentatione, C. A. Heumannus in egregio de vita Ernesti Stockmanni scripto. Ornatissimi styli mediocris exemplar eximium exhibet etiam elegantissimum illud scriptum, quo memoriam *Illustriissimæ Conjugis suæ SOPHIAE ELISABETHAE* e gente *SCHWARZENFELSIAE* die XXX. Decembris anni M DCC XXIV. ad meliorem vitam translatae posteris ipsius atque suis commendavit *Illustriissimus Heros togatus FRIDERICVS GOTTHILFIVS MARSHALLVS* dictus *GREIFF*, *liberæ S. R. I. nobilitatis Franconicæ Eques, Serenissimæ Domus Saxo-Vinariensis*

riensis supremus palatii Ducalis magister, consiliarius intimus, Cancellarius, aerarii provincialis director, curiæ provincialis Fennensis adfessor, & præfecturarum Roslensis & Gebstadiensis satrapa, vir omnibus major laudibus.

SECTIO III.

De
stylo sublimi.

§. I.

STylus sublimis est illud dicendi genus, quod, de rebus excelsis & magnis, cum insigni schematum rhetoricorum nitore, per artificiosos sublimium amplificationum anfractus, verbis sonantibus splendidisque exponit magnifice.

§. II.

Quicquid igitur de styli Romani virtutibus tradi unquam poterit, id omne in stylo sublimi adpareat necesse est. Metaphoræ, ea, qua par est, quamque perspicuitas postulat, ratione adhibita, gravitatem, evidentiam, festivitatem atque sublimitatem conciliare debent orationi; in usurpandis tropis reliquis singularis ad-

hibenda est prudentia, ne poetica ornamenta confundantur cum oratoriis. Schemata, quæ amplitudinem excelsam ac splendorem magnificum adferre possunt sermoni, adhibenda sunt in locis opportunis; quæ vero puerilem ornatum redolent, negligenda sunt penitus. In id denique omni studio animique contentione incumbamus oportet, ut ornatu, ex artificio periodorum longiorum, numeri oratorii, ornatæ syntaxeos, ac connectentium particularum, usu, nec non ex aptis epithetis proficiscens ubique fere exsplendescat.

§. III.

Sublimis styli exemplar nobis præbent Cicero in orationibus pro Milone, pro Rabirio, in Verrem, in Pisonem, prima in Catilinam, Philippica secunda & aliis, in quibus singularem immo summam dicendi vim vivis quasi expressit coloribus: & Plinius junior in panegyrico Trajano imperatori dicto, cui parem vix habuit unquam Romana antiquitas, in quo simul acuti styli, quem *Atticum* alias nominant, egregium specimen edidit.

§. IV.

§. IV.

Commode hic stylus hodie adhibetur in *orationibus panegyricis*, in quibus res grandiores & insigni arte & splendidis verbis debent proponi: in iis deinde orationibus, in quibus insigne gaudium, quod partim ex academiarum flore partim ex fausto scholarum recens instaurationum proventu percipimus, publice declaratur.

§. V.

Comprobant id illustria virorum doctrina illustrium exempla. Stylo enim sublimi usi sunt *Ezechiel Spanbémus* in panegyricis Sueciæ reginæ *Christinæ* & Principi Electori Brandenburgico dictis: *Augustus Bucknerus* & *Jo. Henr. Boeclerus*, quorum panegyricis nihil est splendidius, licet nemo negare possit, eorum dictionem a prisca illa puritate interdum discedere: *Caspar Coerberus*, *Jo. Georgius Grævius*, *Just. Cbr. Boehmerus*, *Conr. Sam. Schurzfleischi*, *Nicolaus Hier. Gundlingius*, & *Jo. Burchardus Menckenius*, in variis, quas publico illustrium academiarum nomine habuerunt, orationibus panegyricis. Omnes styli sublimis virtu-

tes eximia prorsus ratione expresserunt *Jo. Wilhelmus Bergerus* in panegyrico CAROLI VI. augustissimi invictissimique Romanorum imperatoris MAIESTATI devoto: *Daniel Eremita* in panegyricis & *Cosmo Mediceo* & *Ferdinando Mediceo* dictis: *Jacobus Perizonius* in orationibus de pace a Batavis facta: *Petrus Burmannus* in oratione de victoriis Batavorum: *Christianus Gottlibius Schwarzius*, tum in panegyrico *Leopoldi II.* Archiducis Austriæ nativitati dicato, tum in oratione solemni novo Altdorfinæ academix sæculo an. M DCC XXIII. dicta: *Christophorus Cellarius*, & in ea oratione, qua AVGVSTO academix Fridericianæ CONDITORI post inaugurationem nomine illius gratias egit, & in illo panegyrico, quo FRIDERICO III. primo Borussix regi, de regali auspicio & sacra unctione gratulatus est; & *Jo. Franciscus Buddeus* in solemni illa oratione, quam in splendida illustri Gymnasii Hildburghusani inauguratione habuit.

SECTIO IV.

De

reliquis styli generibus.

§. I.

Restant adhuc aliquot styli genera, quorum alia tolerari possunt, alia penitus sunt rejicienda. Divisione styli in *oratorium*, *historicum* & *philosophicum* non opus est: si quis enim cognoverit, quæ hactenus a me dicta sunt, & si verba rebus eleganter ac prudenter accommodare didicerit, non obscure perspiciet, quo dicendi genere, in conficiendis orationibus, in exarandis epistolis, & in conscribendis historiis, uti debeat.

§. II.

Si varietatem periodorum consideres, alius est stylus *Asiaticus*, qui periodis utitur potius *πολυλόγους*, & amplificationibus copiosis: alius *Laconicus*, qui utitur verbis selectis, epithetis nervi plenis, occultis connexionibus & admodum brevibus periodis; alius denique *Atticus*, qui media inter commemoratos via incedit, dum & ab immodica periodorum accumulatione abstinet & nimiam brevitatē devitat.

E 5

§. III.

§. III.

Quod ad vitiosa styli genera attinet, alius est stylus *inflatus seu tumidas*, cum de rebus levibus aut saltem mediocribus expositurus excelsitatem sublimioris styli sectatur verborumque strepitu in altum fertur cum vana amplitudinis specie; qualis in *Curtii & Valerii Maximi* libris conspicitur, & in quibusdam orationibus veterum, qui panegyricos conscripserunt, quos conjunctim beatus *Cellarius* *) edidit: alius est stylus *cacozelus*, qui in ærumnosa imitatione, qua ex doctorum scriptis vitiosa haud raro amplectitur pro elegantibus & elegantia inscite adplicat, consenescit; qualis conspicitur in scriptis *Apuleji*: alius est stylus *frigidus*, qui torros & violentos sensus, sublime dictionis genus inepte imitando, sectatur, qui tamen judicii lumine orbari sunt; qualis ex *Erycii Puteani & M. Zuerii Boxbornii* orationibus & *Tertulliani* aliquot libris elucet. Tria hæc vitiosa styli genera devitabunt omnes, qui jucundam veræ eloquentiæ laudem consequi cupiunt.

*) Halæ Magdeb. an. 1703. in 8.

CAP. III.

De

STYLI LATINI ADMINICVLIS.

SECTIO I.

De

Grammaticis Latinis.

§. I.

Primum in addiscendo Romano sermone adminiculum præbent *institutiones Grammaticæ*: hasque negligere est navem ventis committere non curata pyxide nautica. Accuratiorem igitur eorum notitiam habeamus necesse est, qui Grammaticas scripsere præceptiones.

§. II.

Latina lingua jam florenre in studium Grammatices incubuerunt viri præstantissimi. Ipse *C. Julius Caesar*, maximus post hominum memoriam imperator, ad Grammaticum sese demisit laborem, cujus

jus tamen de analogia libri perierunt, postquam *M. Terentius Varro*, scriptis libris viginti quatuor de lingua Latina, primas in hac doctrina lineas duxerat. Hunc secutus est *Verrius Flaccus*, cujus viginti de significatione verborum libri postea a *Festo Pompejo* contracti sunt in epitomen*). Quarto post Christum natum sæculo *Ælius Donatus* ad explicandas Grammaticas linguæ Romanæ rationes industriam suam contulit. Sæculo deinceps sexto *Priscianus*, quem alii natione Cæsareensem alii Romanum fuisse perhibent, XVIII. libros institutionum Grammaticarum confecit; in quibus omnium qui ætate eum antecesserant, industriam superavit.

§. III.

Renascentibus in Italia melioribus, quæ ab humanitate nomen sortitæ sunt, litteris,

*) Horum, nec non *Caristi* aliorumque veterum Grammaticorum opera conjunctim ediderunt *Dionysius Gothofredus*, Io. *Theodorus Bellouac*, & *Elías Butschius*. Ceterum de veteribus Grammaticis copiose differit polyhistor celeberrimus Io. Alb. *Fabricius* lib. IV. cap. VI. & VII. *biblioth. Lat.*

litteris, *Antonius Mancinellus*, Veliternus, Donati artem Grammaticam & auxit & emendavit, eamque **) filiis suis, Pindaro & Festo, dedicavit. Non ita multo post *Aldus Manutius*, Romanus, scripsit quatuor *grammaticarum institutionum* libros **), qui politioris litteraturæ amantibus multum porrigebant utilitatis. In Hispania *Ælius Antonius de Lebrixa*, vulgo *Nebrissensis* dictus, quem vicelimo secundo sæculi decimi sexti anno diem suum obiisse novimus, veteres Grammaticos, qui tum in scholis regnabant, de eo, quem adscenderant, dignitatis gradu deiecit, novamque Grammaticam conscripsit; hujusque ductum postea secutus est *Joh. Ludovicus de la Cerda*, licet nova methodo Romani sermonis elementa explicuerit.

§. IV.

Cum *Nebrissensis* tantam apud doctiores, doctissimis Italis conatus ejus adjuvantibus, laudem consecutus esset, ut omnes

**) Huic sequens præscriptus est titulus: *Donatus melior Mancinelli vigilantia castigatus*. Prodiit anno 1487.

***) Lucem publicam adspexerunt an. 1507.

omnes Grammatici palmam ei detulerint, in Gallia florebat *Joannes Despaute-rius*, in Belgio *Simon Verrepeus*, in Germania *Philippus Melancthon*, & in Lusitania *Emmanuel Alvarez*, Grammatici insignes. Melancthonem, præceptionibus Grammaticis utiliter explanatis, gloriam tum adeptum fuisse, nemo est, qui nesciat. Lusitani libros tres *institutionis Grammaticæ* copiosis commentariis postea illustravit *Antonius Vellejus*, itidem Lusitanus. Hispanorum autem in provehendum Grammaticæ Latinæ studium merita deinceps auxit *Franciscus Sanchez* sive *Sanctius*, cujus exstat opus eruditissimum*), quod *Minervæ* ticulum præfert.

§. V.

Postquam Itali & Hispani principes Grammaticam excoluerant, alii novis eam observationibus amplificaverunt. Primo loco dignissimus est *Julius Cesar Scalliger*, qui eruditissimum opus *de causis lingue*

*) Adnotationibus id locupletavit *Caspar Schoppius*; quibus novas postea observationes adjecit *Jacobus Perizonius*. Optima Sanctianæ *Minervæ* editio Amstelodami an. 1714. prodit.

lingue Latine confecit, ex quo multum accepit lucis res litteraria. *Gerhardus Jo. Vossius* artem grammaticam voluminefat spisso persecutus est, in quo elaborando integros quadraginta annos consumpsit, præfert illud *Aristarchi* titulum. *Thomas Linacer*, Anglus, editis libris *sex de emendata structura Latini sermonis*, aperte comprobavit, se prisce & nativæ Latinitatis non fuisse ignarum: ego certe ingenue profiteor, ex eorum lectione plurimum ad mea, si qua sunt, studia redundasse utilitatis. *Wilhelmus* etiam *Lilius*, itidem Anglus, ab *Erasmo*, *Coeto* & *Wolseio* adjutus, Henrico VIII. in Anglia reipublicæ fasces tenente, utilissimam compilavit Grammaticam, quæ nostro quoque ævo in Britannia scholis principatum tenere dicitur. *Caspar Scioppius*, alias *Schoppius*, superiore sæculo edidit *Grammaticam suam philosophicam*, in qua philosophica fere ratione artem grammaticam tradidit: plurima Sanctio præcipue illum debere, nemo non intelligit.

S. VI.

In Germania superiori tempore exponendis grammaticis Latini sermonis

rationibus studium suum collocarunt Weinrichius, Schmidius, Rhenius, Zehnerus, Reyherus, Müllerus, Seyboldus, & complures alii. Nostra vero ætate Georgius Henr. Ursinus, Christoph. Cellarius, Joachimus Langius, & doctissimi grammaticæ Marchicæ auctores de grammatica Latina rectius explananda præclare sunt promeriti. Nuper etiam clarissimus Sigism. Jac. Apinus typis exscribendum curavit *lexicon grammaticum*, quod erudita præfatione ornavit celeberrimus mihiq; amicissimus Jo. Matthias Gesnerus.

S. VII.

Quatuor postremi eorum, quos hactenus commemoravi, præceptionum Grammaticarum scriptores omnibus quam diligentissime commendandi sunt discipulis. Jam vero disquirendum, quæ ratione facile ad utilem Grammatices noiciam pervenire possint pueri? Paucis exponam, quæ mea sit sententia. Primum præcipua tantum, *etymologia* capita explicentur, & vocabula memoriæ mandanda proponantur; deinde verborum in colloquiis Langianæ Grammaticæ sub-

junctis,

junctis, aut in colloquiis clarissimi Hier. Freyeri Terentianis, occurrentium, quæ in Germanicam linguam transferenda, *analysis Grammatica* accurate instituat, & singula præcepta etymologica simul evoluantur, ut eorum sensus eo clarius exsplendescat: animo tironum sic præparato pergendum ad regulas *syntacticas*, non neglectis Latini sermonis vocabulis, nec sepositis etymologicis præceptionibus; syntaxeos autem rationes facile perspicient discipuli, si regulæ faciliores præmittantur difficilioribus, & si illæ non copiosis solum illustrentur exemplis, sed etiam, an pueri illas perspicue satis intellexerint, brevibus exploretur exercitationibus. Tum pergendum est in exponendis colloquiis antea laudatis: quorum verba & perpetua analysi & continua syntaxeos adplicatione in succum convertenda sunt & sanguinem; qui labor, si in explicando *Eutropio* & in exponendo *Castalioni* novo Testamento continetur, non potest non esse fructuosus. Hanc rationem pernoscendi præcepta Grammatica facillimam esse, experientia edoctus sum.

SECTIO II.

De
Lexicis Latinis.

S. I.

IN Latina lingua omnis veterum Lexicographorum opera fuit tumultuaria, Qui eorum conatus intueri cupit, perlegat eruditissimam doctissimi *Caroli du Fresne* præfationem, glossario infimæ latinitatis ab se edito præmissam. In primis Lexicographis habetur *Papias Vocabulista*, auctor *Catholici*, cujus opus anno post natum Christum M CC LXXXVI. perfectum & ducentis fere annis post Venetiis typis excusum est: cujus defectus & navos *Nestor Novariensis* in Lexico secundum alphabeti, ut loquuntur, ordinem digesto & Argentorati anno M D VII. typis exscripto, monstravit. Post hos, & *Werdenam*, & utrumque *Januensem Joannem* nimirum & *Simonem*, prius est qui Lexicographi nomen mereatur, *Nicolaus Perottus*, episcopus Sipontinus, cujus opus, cornu copie inscriptum, non Lexicon solum exhibet verum etiam com-
menta-

mentarium in Martialem; ex quo postea Ambrosius Calepinus maximam dictionarii sui partem *) compilavit.

§. II.

Anno MDLXXIII, Lutetiæ Parisiorum Robertus Stephanus, florentissimi ingenii vir, plenius publicavit Lexicon, cui thesauri lingue Latine titulum præscripsit, & in quo defectibus, quibus superiora lexica laborabant, mederi studuit. Facere non possum, quin Dan. Georgii Morhofii **) verba lectori ponam ante oculos: *mira, inquit, iste liber fata habuit. Nam velut ad aliquod cadaver vultures convolant, qui mira impudentia, auctoris nomine deleta, suum præposuere.* Cælii certe secundi Curionis *forum Romanum* ***), & Theodosii Trebellii *promptuarium* colaudatum thesaurum exhibent, suppresso veri auctoris nomine.

F 2

§. III.

*) Conf. Olai Borrichii *analecta ad cogit. de var. L.L. etat.* p. m. 42.

**) Exstant cap. 7, §. 4. lib. de *pura dictione Latina.*

***) Ex hoc & Stephani thesauro collectum & contractum est Jo. Frisii *lexicon trilingue.*

§. III.

Henrici Decimatoris, hominis veræ Latinitatis prorsus ignari, *thesaurus* temere sic dictus plus damni adfert lectoribus quam utilitatis. Verum *Stephani Doleti*, viri Latine doctissimi, *commentarii lingue Latine* utilissimis libris abscribendi sunt. *Basilii Fabri*, Sorani, *thesaurus eruditionis scholasticæ* felicissimis usus est fatis: *Augustus* enim *Buchnerus*, *J. G. Grævius*, *C. Cellarius*, & *A. Stübelius* diligentissime eum locupletarunt, & *Jo. Matthias Gesnerus* eruditis suis observationibus ditiores eundem utilioremque reddidit.

§ IV.

Andreae Reyberi, illustris gymnasii Gothani quondam rectoris, *Lexicon* multis accessionibus auctum est a *Christiano Junckero*, haud vulgaris doctrinæ viro; licet *Lexici Fabriani* præstantiam non exæquet. *Lexica Weismanni*, *Kanigii*, *Lindneri* & *Denzleri* multis sunt in pretio, qui amant aliquanto minora; at *Adamum Frid. Kirschium* reliquis omnibus, qui minora adhuc in publicam lucem emisserunt, palmam præripuisse censeo. Simulac *Jo. Andr. Weberus*, clarissimus gymna-

gymnasii Altenburgensis corrector, novum, quod publice pollicitus est, Lexicon foras dederit, Romani sermonis studiosa juvenus utilissimo libro donabitur. Quo autem modo Lexicis uti debeant adolescentes, rectius exemplis docetur quam regulis.

S. V.

Lexicographis illos etiam adjungo, qui priscæ Latinitatis auctores copiosioribus *indicibus* instruxerunt: ex his enim elegantiorum locutionum cumulo augeri possunt Lexica. Præcipuam vero laudem merentur *Nizolii Thesaurus Ciceronianus*, quem, sicut sancte pollicitus est, augebit Georgius Henricus Riebow, vir doctissimus: *Paræi index in Plautum*: Kockerti & Boecleri indices in *Terentium*: Boccleri *) & larvati Emanuelis Sinceri indices in *Cornelium Nepotem*: Freinsheimii & Kocheri indices in *Justinum*: Cellarii & L. C. Rühlîi indices in *Julium Cæsarem*: Bengelii & Rühlîi indices in *epistolas Ciceronis ad familiares*:

F. 3

Freins-

*) Hujus index a J. A. Bosio, J. J. Vorstio & Andrea Stübelio mirum in modum auctus est.

Freinsheimii & Sinceri indices in *Cur-tium*: Boecleri & Walchii indices in *Vellejum Paterculum*: Lavini Torrentii & Casparis Gottschlingii indices in *Horatium*: Gottlibii Cortii index in *Sallustium*: Freinsheimii & Christiani Hauffii indices in *Tacitum*: Hermolai Barbari index in *Plinium*: Weinrichii index in *Ciceronis libros de officiis*; quos si quis doctorum virorum, adjecto elegantiarum ex Livii libris collectarum indice, in unum corpus contrahere voluerit, opus perficiet non adolescentibus tantum fructuosum, sed etiam eruditissimo cuique jucundum. bibliopola certe sumtus ad edendum opus tam præclarum suppeditaturus nomen suum, bene de re litteraria promerendo, perpetuæ gloriæ commendabit.

§. VI.

His quoque adnumerandos esse censeo illos auctores, qui ex optimo quoque scriptore elegantissimas collegerunt *phrases*. Primum inter hos locum merito suo tenet *Bartholomæus Riccius*, cujus *Latinae locutionis adparatus* si plenior esset & majori instructus copia, opus sane pos-fideret

sideret litterata civitas hoc in genere consummatum. Proximum ab hoc locum obtinent *Antonius Schorus*, Lojoliticae societatis sodalis, vir Latini sermonis peritissimus, & *Emanuel Wildnerus*; quorum uterque insignem Tullianarum elegantiarum copiam coacervavit. *Aldi Manutii phrasologia* multum lectoribus porrigit utilitatis; qua de re Joannes Caselius, strenuus ille politioris doctrinae in Germania vindex, dignissimam eandem judicavit, quam eruditissima ornaret praefatione. Nec *Crauseri*, *Ulneri* & *Godeschalci phrasologiae* contemnendae sunt. *Schoenslederi*, qui optimo judicio pulcherrimas loquendi formulas ex antiquis scriptoribus congeffit, *adparatus eloquentiae*, & gravissimo beati Cellarii & meo ipsius judicio, prodesse potest omnibus, qui industriam & operam suam Romani sermonis culturae consecrant. *Jochimi Langii*, quem omnes nativae Latinitatis studiosi honoris causa adpellant, *anthologia Latinitatis*, ab erudito Luca Geigero in Germanicam linguam translata, digna est profecto, quae ab industriis

adoleſcentibus diurna nocturnaſque ver-
fetur manu.

SECTIO III.

De
Auctorum lectione.

§. I.

TUrpiter illos errare, qui e Grammati-
cis & Lexicis ſolis ſine continua au-
ctorum veterum lectione ad Latinæ lin-
guæ facultatem perveniri poſſe opinan-
tur, (*Jacobus Facciolatus* *), Italus doctri-
næ ſingularis laude inſignis, peculiari de-
monſtratum dedit oratione. Verum &
illos mera torqueri inſania, qui ex uſu tan-
tum & loquendi conſuetudine veræ Lati-
nitatis notitiam hauriri poſſe clamitant,
tam certum eſt, quam quod maxime.
Genuina Romani ſermonis indoles a ne-
mine recte intelligetur, niſi, jactis funda-
mentis grammaticis, priſcorum aucto-
rum lectioni multum dicatum fuerit ſtu-
dii.

§. II.

*) Hujus orationem celeberrimus *Walchius* præ-
fatione ſua inſtructam formis iterum deſcri-
bendam curavit *Lipſiæ*.

§. II.

Quod vero ad ordinem hujus lectionis attinet, discrepant doctorum virorum sententia. Multis placet *Tanaquil-
li Fabri*, doctissimi quondam, Salmurien-
sis academiae professoris, methodus **),
qua filium suum quatuor annorum spa-
tio ita Romanae linguae notitia expolivi-
se dicitur, ut cum viris certare posset in-
genio maximis. Aliis plane diversus se-
se probat ordo legendi auctores classi-
cos. Paucis ego dicam, quid sentiam,
spe fretus, fore, ut mea sententia multo-
rum sibi conciliet adsensum.

§. III.

Primum legenda censeo *colloquia* Lan-
gianae grammaticae subjuncta, & *colloquia*
clarissimi *Freyeri Terentiana*: in quorum
lectione in id omni diligentia incumba-
mus oportet, ut & vocabulorum hauria-
tur a discipulis notitia & analyseos gram-
maticae

F 5

**) *methode pour commencer les humanites Grec-
ques & Latines*, Salmurii 1672. Utilissimis
hanc methodum observationibus illustravit
clarissimus *Andreas Samuel Gesnerus*, aliquot
programmatibus, quae Rotenburgi ad Tuba-
rim publicavit.

maticæ comparetur facultas. Accedant deinceps tirones ad lectionem *Eutropii* ***), *novi Testamenti Castalionis* *), & *fabularum Phædri* **); quo in negotio in id plurimum industriæ conferendum est, ut & etymologiæ & syntaxeos ratio habeatur quam accuratissime.

§. IV.

Animo hisce prædiis præmunto pueri legant relegantque necesse est laudatissimos illos purissimæ ac nativæ maxime latinitatis triumviros, *Cornelium Nepotem*, *C. Julium Cæsarem*, & *M. Tullium*

***) Hujus stylus tenuis est, ideoque puerili ætati maxime conveniens. Qui minus puram ejus dictionem esse clāmant, eos adnotationes meæ, quibus eundem illustravi, ad meliorem adducere possunt sententiam.

*) Hujus ingentem esse utilitatem, diuturnus usus, præstantissimus ille magister, multis comonstravit.

**) Harum argumentum cum magna conjunctum est voluptate, nec orationis puritas iis deest. Optimas Phædri editiones debemus *In Christophoro Wolfio, Petro Burmanno, & Godofredo Richtero.*

lium Ciceronem. Quod ad Nepotem ***) attinet, nemo est doctiorum, qui ignoret, nativum in ejus stylo inesse leporem, quo nihil est pulchrius, nihil ad alliciendo puerorum animos aptius; quo factum, ut præstantissimus quisque haberet eum in deliciis. In stylo Cæsaris *) omnes naturalem pulchritudinem admirabuntur, qui sobrium talibus de rebus ferre possunt judicium; id quod illustris *Jo. Wilb. Bergerus* **) illustribus demonstravit exemplis. Ciceronem denique præstantissimum ***) fuisse Romani sermonis artificem, quis est, qui negare audeat?

***)) Optimis utilissimisque editionibus nos donarunt *Augustus Buchnerus*, cujus genuinas adnotationes in lucem protraxit *Andr. Stüblius*; *Christoph. Cellarius*, laudatus *Stüblius* & larvatus *Emanuel Sincerus*.

*) Editiones Cæsaris, quas foras dederunt *Io. Georgius Grævius*, *C. Cellarius*, & *Leonh. Christoph. Rühlus*, singularem merentur laudem.

**)) In eximio illo maximæque doctrinæ plenissimo de naturali pulchritudine orationis commentario.

***)) *Quintilianus* lib. X. cap. I. ille, inquit, se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit.

deat? Cum vero Tullius multa scripserit, in libris ejus legendis certus observandus est ordo, ut faciliora præmittantur intellectu difficilioribus; quam ob causam in legendis *epistolis ad diversos*, item in evolvendis libellis *de senectute & de amicitia*, itemque in pertractandis libris *de officiis*, princeps figenda est opera: omnem vero laborem in his collocandum facilem reddet *Chrestomathia Ciceroniana*, quam amplissimi *Jo. Matthiæ Gesneri* industriæ debemus, paullo accuratior lectio. Ad eorum præterea accedo sententiam, qui existimant, utilitati suæ illos quam optime consulere, qui cum lectione Ciceronis lectionem *Aonii Palearii* *) nec non *Pauli Manutii* **) conjungunt.

*) Doctissimus hic veritatis testis Tullii puritatem, elegantiam, compositionem & numerum tam prudenter, tam feliciter expressit, ut reliquis omnibus ejus imitatoribus antecellere is mihi videatur. Opera ejus ex officina Wetsteiniana conjunctim prodierunt Amstelodami an. 1695. Novam eorum editionem clarissimus *F. A. Hallbauerus* nuper in lucem emisit.

**) Ad Ciceronianam dictionem nihil accedit propius,

jungendam esse statuunt: hi enim p[er]claro suo exemplo ostenderunt, quid ad-
fidua Ciceronis imitatio possit efficere, &
qua ratione ejus dictiones in exprimendis
rebus nostra ætate occurrentibus ad-
hibere queamus commode.

§. V.

Verum quoniam ex Nepote, Cæsare &
Cicerone non phrasæ solum excerpendæ
memoriæque mandandæ sunt, sed elegans
etiam totius orationis nexus ex iis addi-
sci debet; haud difficulter intelligitur, &
accuratissima lectione & sedula imitatio-
ne horum scripta in succum converten-
da esse & sanguinem: quid? quod nemo
non videt, horum libros nunquam debe-
re seponi. Is vero ex horum assidua le-
ctione plurimum reportabit utilitatis, qui
monitis meis, jam exponendis, obtempe-
rabit. *Primo* caveas rogo, amice lector,
ne festines, aut gloriæ tibi fore existimes,
si brevi temporis spatio quamplurima le-
geris: *deinde* inhæreas paullisper singulis
vocibus, nec credas, te non instar tiro-
nis

propius, quam ornatissimæ Manutii epistolæ,
si totius orationis ambitum consideres; plus
tamen vigoris in epistolis Palæarii inest.

nis sed veterani militis in hunc ingressum esse campum : *postea* aycas scire rationem, quam habuit in mente, qui sic, non aliter, scribere decrevit ; hac si arseris aviditate, nihil ut jam notum transvolabis : *tum* sollicitus sis de convenientia & blando quasi concentu omnium in paragraphi ambitu conjunctarum vocum, ut pernoscas, quomodo factum, ut unam omnia formam obtinuerint : *præterea* curæ tibi sit vocum formularumque sollemnitas ; insigne illud styli decus : nec negligas verborum delectum, sine quo incultus plane est stylus ac stolidus vagus, sed diligenter potius consideres, cur hoc vel illud verbum, postpositis ceteris, a scriptoribus sit electum. Jam descendam ad monita specialiora. In *præpositionibus* haud raro vertitur magna pars elegantiae ***) : hujus itaque ut notitiam tibi compares, omnem des operam. Deinde magna latet elegantia in vocum *geminationibus*, in quibus per *μερισμὸν* ejusmodi vocabula conjunguntur, quæ fere ejusdem

***) Elegans est locutio, cum Nepos *qua ex re iratus* inquit pro *propter quam rem iratus*.

dem significationis videntur, neque tamen sunt *). Tum animum tuum convertas ad *epitheta*, quæ solutæ orationi & elegantiam addunt & gravitatem, immo sine quibus plane imbellis est oratio **). ne igitur frigida epitheta adhibeas, necesse est, ut ea memoriæ fideliter imprimas, quibus usi sunt auctores antiqui. Postea curam elegantium aptorumque *adverbiorum* habeas studiosissime, in quibus magnum inest ornamentum ***). Deinde cum innectendis orationis vinculis, quibus periodus periodo & membrum membro jungitur, mira veterum, Nepotis inprimis, Cæsaris, & Ciceronis, industria

stria

*) Hisce geminationibus usi sunt Cæsar, Cicero, & Muretus sæpenumero.

**) Mirus in his epithetis artifex est *Petronius*, cujus *Satyricon* eruditis observationibus illustravit Petrus Burmannus. Ceterum epitheta Ciceroniana collegerunt *Petrus Io. Nunnescius* & *Sebastianus Figulus*.

***) Quid, quæso, est elegantius pulcherrimio adverbiorum usu, cum Nepos scribit in præfatione: *in virtutibus ejus commemoratur, saltasse eum commode, scienterque tibiis cantasse.*

Aria eluceat, aliis, nimirum Plinio & Tacito, occultum nexum quærentibus; ut mentis tuæ oculos in commemorata vincula*) conjicias, necesse est. Tum verborum collocationem, in qua magna vis est, animo tuo diligenter imbibas, ut priscum Latium in scriptis tuis conspiciatur. Integræ etiam *phrases* adspectentur sedulo, & ita quidem, ut ad sermonem integrum, atque ad causam, cui serviunt, referantur: nec eminentes solum accurate considerentur loquendi formulæ, sed rariores etiam, ut manifestum sit posthac in scriptis tuis, te non usum esse locutionibus auctoritate carentibus; sed caveas, ne rariores quovis usurpes loco, cum & suspicio ambitionis apud doctos & solocismi species apud indoctos iudices**) fugienda sit. Postremo *figuras* & grammaticas & rhetoricas, in laudatis auctoribus obvias, ut consideres, rogo; immo discas

*) *Suus & hic cuique genius*, inquit Jo. Lud. Praschius, *aliterque historicus; aliter orator aut epistola scriptor telam suam contextit*, pag. 88. *præcept. styli*, a G.N. Kriegkio edit.

**) Vid. laudati Praschii libr. alleg. p. 90,

discas ab iis, quem modum in figuris servaverint.

§. VI.

Quoniam vero hæc una lectione, quamvis sedula***) & docta, confici nequeunt; sæpius iidem scriptores debent relegi, ut in intimam eorum penetrare possis familiaritatem. Lectio autem Ciceronis semper cum lectione Cæsaris ac Nepotis conjungenda est, ut, quicquid forsan tumoris ex lectione Ciceronis hæserit, lectis Nepote & Cæsare, possit abstergi: & eundem in finem lectionem Manutii a lectione Palearii nunquam separandam esse censeo, ut nimirum paullo tumidiior Manutii stylus *) mediocri Palearii dictione temperetur. Ut vero in intimam laudatorum auctorum familiaritatem pervenire queas modo faciliiori, necesse est, ut *parallelas*, uti vocare eas

G

sole-

***) Ad sedulam lectionem quædam præter hæc genus dicta requiruntur, quæ infra subungere decrevi. Hæcenus enim ea solum tradidi, quæ præsertim in lectione Ciceronis, Cæsaris ac Nepotis observari debent.

*) Plus tamen tumoris in Mureti stylo inest, quam in dictione Manutii.

solemus, *imitationes* **), ex iis proponendas, habeas tibi commendatissimas: de quibus infra pluribus verbis exponam.

§. VII.

Hiscæ auctoribus indicata ratione versatis progrediendum est ***) ad *Livium* *), *Ciceronis* orationes selectiores **), *Plinii* epistolas ***), *Taciti* libros historiarum & annalium *), item ad *Suetonium* **),
Sallu-

**) Tales ego ex recentiori potissimum historia collectas Lipsiæ anno 1722. edidi, & tum Cornelii tum Cæsaris dictionibus exprimendas pueris proposui.

***) Ciceronis tamen epistolæ ac libri philosophici, item Nepotis & Cæsaris libri nunquam debent seponi.

*) Optimas Livii editiones debemus I. F. Gronovio & Io. Clerico.

**) Hæ utilibus notis instructæ sunt in Cellariana editione, nec non in illa, quæ Halæ Magdeburgicæ ex officina Rengeriana prodiit.

***) Has Cellarius & Io. Christ. Herzogius fructuosa ratione illustrarunt.

†) Inter Taciti editiones omne punctum ferunt illæ, quas Gronovius, Ryckius, & Christianus Hauffius foras dederunt.

**) Suetonium eximiis notis illustrarunt Jo. Ge. Grævius & Sam. Pitiscus.

Sallustium ***) , *Justinum* *) & *Velle-*
jum **) *Paterculum*. Hi vero legendi
 G 2 sunt,

***) Sallustium observationibus egregiis expla-
 narunt Jac. Gronovius & Jo. Minellius; reli-
 quis tamen omnibus palmam præripuit illa,
 quam industriæ clarissimi *Gottlibii Cortii* ac-
 ceptam referimus.

*) Hic stylo usus supra ævi sui indolem nitido.
 Laudem meretur editio Justinæ Græviæ; nec
 laude sua privanda est illa, quæ Germanicæ
 notis instructa Augustæ Vindelicorum pro-
 diit.

**) Hunc Petr. Burmannus & Jo. Ge. Walchius
 explicuerunt adnotationibus admodum erudi-
 tis, quas commendando quam diligentissime
 omnibus, quibus fructuosa debet esse ejus le-
 ctio. Commemoratis auctoribus addi etiam
 possunt *Q. Curtius Rufus* & *Valerius Maxi-*
mus: rerum enim, quas enarrant, varietate
 animos delectant. Præ ceteris vero libris ad
 comparandam vocum & phrasium copiam ne-
 cessariis commendatione longe dignissima est
 celeberrimi Jo. Matthiæ Gesneri *Chrestoma-*
thia Pliniana, quæ præcipua *historia natura-*
lis C. Plinii Secundi capita erudite illustrata
 exhibet: quodsi idem vir præstantissimus ex
M. F. Quintiliano pari industria *chrestoma-*
thiam exciperet, commoda juventutis egre-
 gie augerentur.

sunt, non ut imitatione accurata eorum stylum exprimere cupias, sed ut & vocum phrasiumque copiam & antiquæ historiæ notitiam tibi compares: stat enim sententia mea, qua, præter Nepotem & Cæsarem atque Ciceronem, nullum imitandum esse, ratus sum.

§. VIII.

Tum pro diverso studiorum fine (decernendum est, quod studiorum genus quisque sequi velit) in diversorum auctorum libris versandis purioris Latinitatis cupida juvenus operam suam ponat necesse est. Qui ad Theologiam animum suum adplicare constituit, *Lactantium* ***) legat, *Minutium Felicem* *), & *Sulpitium Severum* **), auctores priscæ Latinitatis aman-

***) Hujus Christianorum Ciceronis opera notis illustrarunt Cellarius & Walchius: de stylo ejus peculiari dissertatione exposuit beatus Io. Aug. Krebsius.

*) Cellarianæ Minutii editioni haud postremus debetur locus.

**) Illa operum Sulpitii editio reliquis antecellit, quæ cum notis Joannis Vorstii & Jo. Clerici an. 1709. Lipsiæ prodit: de stylo ejusdem peculiari dissertatione exposuit clarissimus Christianus Breithauptius.

amantissimos : hisque addat omnia scripta excellentissimi Theologi *Jo. Francisci Buddei*, partim historiam ecclesiasticam partim ipsam sacram Theologiam illustrantia, quibus nihil potest excogitari elegantius. Qui utilissimo Jurisprudentiæ studio totum se dare decrevit, magnam sermonis elegantiam inveniet in illis veterum *JCtorum* fragmentis, quæ Justiniani imperatoris jussu in quinquaginta male *digestorum* libros redactæ sunt, nec non in *Cunæi* ***) orationibus, atque in scriptis illustrissimi *Jo. Henrici N. D. de Berger*, beati *Jo. Philippi Slevogtii*, perillustrum virorum *Justi Henningii Boehmeri*, *Jo. Petri de Ludewig & Nic. Hier. Gundlingii*, illustris *Mich. Henr. Gribneri*, *Jani Vincentii Gravinae*, *Jac. Car. Speneri*, aliorumque, qui civitatem litteratam præclaris suis exornant meritis. Qui

G 3

ope-

***) Ego vero, inquit Cellarius, quod semper judicaveram, & a magnis viris adprobatum sciebam, neque infructuosum fuisse longo usu didiceram; pro candore meo confessus sum, *Petri Cunæi* orationes mihi omnibus videri præferendas, in præfatione novæ editioni præmissa, quæ an, 1693. Lipsiæ prodit.

deat? Cum vero Tullius multa scripserit, in libris ejus legendis certus observandus est ordo, ut faciliora præmittantur intellectu difficilioribus; quam ob causam in legendis *epistolis ad diversos*, item in evolvendis libellis *de senectute & de amicitia*, itemque in pertractandis libris *de officiis*, princeps figenda est opera: omnem vero laborem in his collocandum facilem reddet *Chrestomathia Ciceroniana*, quam amplissimi *Jo. Matthiæ Gesneri* industria debemus, paullo accuratior lectio. Ad eorum præterea accedo sententiam, qui existimant, utilitati suæ illos quam optime consulere, qui cum lectione Ciceronis lectionem *Aonii Palearii* *) nec non *Pauli Manutii* **) conjungunt.

*) Doctissimus hic veritatis testis Tullii puritatem, elegantiam, compositionem & numerum tam prudenter, tam feliciter expressit, ut reliquis omnibus ejus imitatoribus antecellere is mihi videatur. Opera ejus ex officina Wettsteiniana conjunctim prodierunt Amstelodami an. 1695. Novam eorum editionem clarissimus *F. A. Hallbauerus* nuper in lucem emisit.

**) Ad Ciceronianam dictionem nihil accedit propius,

jungendam esse statuunt : hi enim p[er]
claro suo exemplo ostenderunt, quid ad-
fidua Ciceronis imitatio possit efficere, &
qua ratione ejus dictiones in exprimen-
dis rebus nostra ætate occurrentibus ad-
hibere queamus commode.

§. V.

Verum quoniam ex Nepote, Cæsare &
Cicerone non phrasés solum excerpéndæ
memoriæque mandandæ sunt, sed elegans
etiam totius orationis nexus ex iis addi-
sci debet ; haud difficulter intelligitur, &
accuratissima lectione & sedula imitatio-
ne horum scripta in succum converten-
da esse & sanguinem : quid ? quod nemo
non videt, horum libros nunquam debe-
re seponi. Is vero ex horum assidua le-
ctione plurimum reportabit utilitatis, qui
monitis meis, jam exponendis, obtempe-
rabit. *Primo* caveas rogo, amice lector,
ne festines, aut gloriæ tibi fore existimes,
si brevi temporis spatio quamplurima le-
geris : *deinde* inhæreas paullisper singulis
vocibus, nec credas, te non instar tiro-
nis

propius, quam ornatissimæ Manutii epistolæ,
si totius orationis ambitum consideres ; plus
tamen vigoris in epistolis Palearii inest.

nis sed veterani militis in hunc ingressum esse campum : *postea* aycas scire rationem, quam habuit in mente, qui sic, non aliter, scribere decrevit ; hac si arseris aviditate, nihil ut jam notum transvolabis : *tum* sollicitus sis de convenientia & blando quasi concentu omnium in paragraphi ambitu junctarum vocum, ut pernoscas, quomodo factum, ut unam omnia formam obtinuerint : *præterea* curæ tibi fit vocum formularumque sollemnitas ; insigne illud styli decus : nec negligas verborum delectum, sine quo incultus plane est stylus ac stolidè vagus, sed diligenter potius consideres ; cur hoc vel illud verbum, postpositis ceteris, a scriptoribus sit electum. Jam descendam ad monita specialiora. In *præpositionibus* haud raro vertitur magna pars elegantiz ***) : hujus itaque ut notitiam tibi compares, omnem des operam. Deinde magna latet elegantia in vocum *geminatibus*, in quibus per *μερισμὸν* ejusmodi vocabula conjunguntur, quæ fere ejusdem

***) Elegans est locutio, cum Nepos *qua ex re iratus* inquit pro *propter quam rem iratus*,

dem significationis videntur, neque tamen sunt *). Tum animum tuum convertas ad *epitheta*, quæ solutæ orationi & elegantiam addunt & gravitatem; immo sine quibus plane imbellis est oratio **): ne igitur frigida epitheta adhibeas, necesse est, ut ea memoriæ fideliter imprimas, quibus usi sunt auctores antiqui. Postea curam elegantium aptorumque *adverbiorum* habeas studiosissime, in quibus magnum inest ornamentum ***). Deinde cum innectendis orationis vinculis, quibus periodus periodo & membrum membro jungitur, mira veterum, Nepotis inprimis, Cæsaris, & Ciceronis, industria

*) Hisce geminationibus usi sunt Cæsar, Cicero, & Muretus sæpenumero.

**) Mirus in his epithetis artifex est *Petronius*, cujus *Satyricon* eruditis observationibus illustravit Petrus Burmannus. Ceterum epitheta Ciceroniana collegerunt *Petrus Io. Nunnescius* & *Sebastianus Figulus*.

***). Quid, quæso, est elegantius pulcherrimo adverbiorum usu, cum Nepos scribit in præfatione: *in virtutibus ejus commemoratur, saltasse cum commode, scienterque tibiis cantasse*.

stria eluceat, aliis, nimirum Plinio & Tacito, occultum nexum quærentibus; ut mentis tuæ oculos in commemorata vincula *) conjicias, necesse est. Tum verborum collocationem; in qua magna vis est, animo tuo diligenter imbibas, ut præfatum Latium in scriptis tuis conspiciatur. Integræ etiam *phrases* adspectentur sedulo, & ita quidem, ut ad sermonem integrum, atque ad causam, cui serviunt, referantur: nec eminentes solum accurate considerentur loquendi formulæ, sed rariores etiam, ut manifestum sit posthac in scriptis tuis, te non usum esse locutionibus auctoritate carentibus; sed caveas, ne rariores quovis usurpes loco, cum & suspicio ambitionis apud doctos & solocismi species apud indoctos iudices **) fugienda sit. Postremo *figuras* & grammaticas & rhetoricas, in laudatis auctoribus obvias, ut consideres, rogo; immo discas

*) *Suus & hic cuique genius*, inquit Jo. Lud. Præschius, *aliterque historicus, aliter orator aut epistola scriptor telam suam contexit*, pag. 88. *præcept. styli*, a G.N. Kriegkio edit.

**) Vid. laudati *Præschii* libr. alleg. p. 90.

discas ab iis, quem modum in figuris servaverint.

§. VI.

Quoniam vero hæc una lectione, quamvis sedula ***) & docta, confici nequeunt; sæpius iidem scriptores debent relegi, ut in intimam eorum penetrare possis familiaritatem. Lectio autem Ciceronis semper cum lectione Cæsaris ac Nepotis conjungenda est, ut, quicquid forsan tumoris ex lectione Ciceronis hæserit, lectis Nepote & Cæsare, possit abstergi: & eundem in finem lectionem Manutii a lectione Palearii nunquam separandam esse censeo, ut nimirum paullo tumidior Manutii stylus *) mediocri Palearii dictione temperetur. Ut vero in intimam laudatorum auctorum familiaritatem pervenire queas modo faciliori, necesse est, ut *parallelas*, uti vocare eas

G

sole-

***) Ad sedulam lectionem quædam præter hætenus dicta requiruntur, quæ infra subungere decrevi. Hætenus enim ea solum tradidi, quæ præsertim in lectione Ciceronis, Cæsaris ac Nepotis observari debent.

*) Plus tamen tumoris in Mureti stylo inest, quam in dictione Manutii.

solemus, *imitationes* **), ex iis proponendas, habeas tibi commendatissimas: de quibus infra pluribus verbis exponam.

§. VII.

Hiscæ auctoribus indicata ratione versatis progrediendum est ***) ad *Livium* *), *Ciceronis orationes selectiores* **), *Plinii epistolas* ***), *Taciti libros historiarum & annalium* *), item ad *Suetonium* **),
Sally-

**) Tales ego ex recentiori potissimum historia collectas Lipsiæ anno 1722. edidi, & tum Cornelii tum Cæsaris dictionibus exprimendas pueris proposui.

***) Ciceronis tamen epistolæ ac libri philosophici, item Nepotis & Cæsaris libri nunquam debent seponi.

*) Optimas Livii editiones debemus *I. F. Gronovio* & *Io. Clerico*.

**) Hæ utilibus notis instructæ sunt in Cellariana editione, nec non in illa, quæ Halæ Magdeburgicæ ex officina Rengeriana prodiit.

***) Has *Cellarius* & *Io. Christ. Herzogius* fructuosa ratione illustrarunt.

†) Inter Taciti editiones omne punctum ferunt illæ, quas Gronovius, Ryckius, & Christianus Hauffius foras dederunt.

**) Suetonium eximiis notis illustrarunt *Jo. Ge. Grævius* & *Sam. Pitiscus*.

Sallustium ***) , *Justinum* *) & *Velle-*
jum **) *Paterculum*. Hi vero legendi
 G 2 sunt,

***) *Sallustium* observationibus egregiis expla-
 narunt Jac. Gronovius & Jo. Minellius; reli-
 quis tamen omnibus palmam præripuit illa,
 quam industriæ clarissimi *Gottlibii Cortii* ac-
 ceptam referimus.

*) Hic stylo usus supra ævi sui indolem nitido.
 Laudem meretur editio *Justini* Græviana; nec
 laude sua privanda est illa, quæ Germanicis
 notis instructa Augustæ Vindelicorum pro-
 diit.

**) Hunc Petr. Burmannus & Jo. Ge. Walchius
 explicuerunt adnotationibus admodum erudi-
 tis, quas commendando quam diligentissime
 omnibus, quibus fructuosa debet esse ejus le-
 ctio. Commemoratis auctoribus addi etiam
 possunt *Q. Curtius Rufus* & *Valerius Maxi-*
mus: rerum enim, quas enarrant, varietate
 animos delectant. Præ ceteris vero libris ad
 comparandam vocum & phrasium copiam ne-
 cessariis commendatione longe dignissima est
 celeberrimi Jo. Matthiæ Gesneri *Chrestoma-*
thia Pliniana, quæ præcipua *historia natura-*
lis C. Plinii Secundi capita erudite illustrata
 exhibet: quodsi idem vir præstantissimus ex
M. F. Quintiliano pari industria *chrestoma-*
thiam exciperet, commoda juventutis egre-
 gie augerentur.

sunt, non ut imitatione accurata eorum stylum exprimere cupias, sed ut & vocum phrasiumque copiam & antiquæ historiæ notitiam tibi compares: stat enim sententia mea, qua, præter Nepotem & Cæsarem atque Ciceronem, nullum imitandum esse, ratus sum.

§. VIII.

Tum pro diverso studiorum fine (decernendum est, quod studiorum genus quisque sequi velit) in diversorum auctorum libris versandis purioris Latinitatis cupida juvenus operam suam ponat necesse est. Qui ad Theologiam animum suum adplicare constituit, *Lactantium* ***) legat, *Minutium Felicem* *), & *Sulpitium Severum* **), auctores præcæ Latinitatis aman-

***) Hujus Christianorum Ciceronis opera notis illustrarunt Cellarius & Walchius: de stylo ejus peculiari dissertatione exposuit beatus Io. Aug. Krebsius.

*) Cellarianæ Minutii editioni haud postremus debetur locus.

**) Illa operum Sulpitii editio reliquis antecellit, quæ cum notis Joannis Vorstii & Jo. Clerici an. 1709. Lipsiæ prodiit: de stylo ejusdem peculiari dissertatione exposuit clarissimus Christianus Breithauptius.

amantissimos : hisque addat omnia scripta excellentissimi Theologi *Jo. Francisci Buddei*, partim historiam ecclesiasticam partim ipsam sacram Theologiam illustrantia, quibus nihil potest excogitari elegantius. Qui utilissimo Jurisprudentiæ studio totum se dare decrevit, magnam sermonis elegantiam inveniet in illis veterum *JCtorum* fragmentis, quæ Justiniani imperatoris jussu in quinquaginta male *digestorum* libros redacta sunt, nec non in *Cunei* ***) orationibus, atque in scriptis illustrissimi *Jo. Henrici N. D. de Berger*, beati *Jo. Philippi Slevoigtii*, perillustrium virorum *Fusti Hemmingii Boehmeri*, *Jo. Petri de Ludewig & Nic. Hier. Gundlingii*, illustris *Mich. Henr. Gribneri*, *Jani Vincentii Gravinae*, *Jac. Car. Speneri*, aliorumque, qui civitatem litteratam præclaris suis exornant meritis. Qui

G 3

ope-

***) Ego vero, inquit Cellarius, quod semper judicaveram, & a magnis viris adprobatum sciebam, neque infructuosum fuisse longo usu didiceram; pro candore meo confessus sum, *Petri Cunei* orationes mihi omnibus videri præferendas, in præfatione novæ editioni præmissa, quæ an, 1693. Lipsiæ, prodiit.

operam suam arti *Medicæ* consecrare cupit, legat *Cornelium Celsum* *) suavissimæ Latinitatis auctorem, qui artis medicæ capita dictione nitida expressit: & huic addat recentiorum Medicorum, qui Romani sermonis notitia **) floruerunt, libros præstantissimos, nominatim *Wedeliorum, Hofmanni, Jo. Jac. Baieri, Godofredi Thomæ, Laurentii Heisteri*, aliorumque, qui rempublicam litterariam doctrina sua adjuvant. Qui philosophiam naturalem, quam *Physicam* adpellamus excolere student, diligenter versent *Plinii* ***) *historiam naturalem, rei rusti-*

*) Laude dignæ sunt illæ editiones Celsi, quas in lucem emiserunt *Theod. Ians. ab Almeloveen & Georg. VVolffg. VVedelius*.

**) Hosce medicos recensuit pariter atque celebravit amplissimus *Jacobus Burckhardus* in *medico humanitatis studiorum vindice*. Omnes puritate styli vincit medicus illustris *Jo. Godofredus N. D. de Berger*.

***) Præstantissimas hujus editiones litteratis donarunt *Jo. Frid. Gronovius & Jo. Harduinus*.

rustica scriptores *), hisque addat præstantissima Physices compendia, quæ summus *Buddeus*, *Jo. Melchior Verdrifius*, & *Jo. Frid. Wuchererus* in publicam emisserunt lucem. Qui data opera in nobilissimum Philosophiæ studium incumbere constituerunt, ex libris philosophicis *Ciceronis*, *Buddei*, *Gundlingii*, *Syrbii* & *Ephraimi Gerhardi* plurimum capient utilitatis,

§. IX.

Ingentem etiam fructum in soluta oratione præbet prudentior poetarum lectio. *Virgilii* eclogæ & georgica, item *Horatii* epistolæ atque carmen de re poetica, nec non *Ovidii* libri tristium & fastorum proxime ad solutæ orationis indolem accedunt: acutæ dictionis amantes maxime juvabit *Lucanus*.

§. X.

De reliquo in veterum auctorum lectione ratio etiam habenda est rerum,

G 4

primo

*) Hi collecti sunt olim a Roberto Stephano; hujus vero industriam quam longissime superavit celeberrimus *Jo. Matthiæ Gesnerus*, cujus nova laudatorum scriptorum editio brevi prodibit in lucem.

primo ut rituum antiquorum **) notitiam tibi compares; deinde ut ea memoria mandes sedulo, quæ ad historiam tum litterariam tum civilem pertinent, præcipue ut varias philosophorum sectas, quibus antiqui scriptores addicti fuerunt, pernoscas: tum ut memorabiles sententias, pulcherrimas comparationes, & exempla memoria digna seponas: denique ut diversam indolem styli, quo modo hic modo alius delectatus fuit, perspicias.

§. XI.

Verum enim vero iterum iterumque suadeo, ut Nepotem, Cæsarem & Cicero-
nem continuo amore complectaris, hos-
que aureæ, priscae & castissimæ Latinita-
tis triumviros solos accuratiori imitatio-
ne in succum & sanguinem convertas, re-
liquos vero tantum copiarum vocum phra-
siumque

**) Propterea cum lectione auctorum Romano-
rum aliquod Romanarum antiquitatum com-
pendium conjungendum esse censeo, cujus-
modi sunt *Petri Josephi Cantelii liber de re-
publica Romana*, *G. H. Nicupoorti succincta
explicatio rituum Romanorum*, & *Pauli Chri-
stiani Hoepffneri Roma antiqua*.

sumque comparandæ causâ legas, postremo ut recentiores etiam scriptores supra a me commendatos magni facias. Quod si consilio meo obsequium præstiteris, futurum esse confido, ut Latini sermonis evadas peritissimus.

SECTIO IV.

De imitatione Auctorum.

§. I.

NE omnia fœde commisceas, tanquam suis saginam pares, opus est imitatione: quæ haud erit difficilis, si imaginem propositam animo penitus receperis, & ea, quæ supra de monitis in legendis præstantissimis auctoribus observandis tradidi, combiberis. Imitatio vero est ars auctoris stylum ejusque ideam pulchra ratione exprimendi.

§. II.

In duos errores hic homines præcipiti casu dilabuntur, dum alii nullum imitandum temere credunt, alii omnes promiscue imitandos censent: illi nunquam ad veræ Latiniratis facultatem pervenient,

G 5

cum

cum fieri non possit, ut linguæ mortuæ nativum leporem sine imitatione adsequamur; hi foede omnia miscebant & inæquali adsuescent dictioni, cum non possit non fieri, ut is, qui modo hunc modo illum imitatur, orationem compilet parum sibi similem.

§. III.

Stultissimum est, ad imitandum non optima quæque sibi proponere. Cujus vero stylus naturali pulchritudine clarius exsplendescit, quam Cornelii Nepotis, Cæsaris & Ciceronis? Ecquid nativo lepore excogitari potest præstantius? quid ad conciliandam aliorum benevolentiam aptius? Dices fortasse, naturam quemque suam hac in re debere sectari, ideoque iis Ciceronem esse commendandum, qui naturali quadam propensione ad sermonis ubertatem feruntur: Plinium iis, qui arguta dictione delectantur: Tacitum iis, quibus oratio gravis placet: Curtium iis, quibus sermonis flores sunt in deliciis; Cornelium Nepotem iis, quibus simplici oratione nihil est carius, antiquius nihil. At scias velim, te errare,

rare, licet verba tua magnam veritatis speciem præ se ferant. Imitaberis Cæsarem, neque tamen unquam evades Cæsar: imitaberis Ciceronem, neque tamen unquam evades Cicero. Si prudenter satis institueris imitationem, imitaberis aliquoties collaudatos præfæ Latinitatis triumviros, ut naturali pulchritudini adsuescas; at a re ipsa, & quod memoria dignissimum, a iudicio & genio tuo vitam quasi, spiritum & robur trahet stylus tuus, ut tuus adpelletur partus.

§. IV.

Imitatio vulgo dividitur in *puerilem* & *virilem*: illa est, qua pueri manu quasi ducuntur ad effingendam periodum auctorum commemoratorum periodo similem & ad pernosendum orationis eorum ambitum; hæc est, qua viri pariter atque adolescentes integrum orationis eorum habitum, itemque virtutes, inventionem, dispositionem & elocutionem exprimere contendunt.

§. V.

Quod ad puerilem imitationem attinet, errare illos adfirmo, qui eam imitation-

tationem adpellant puerilem, qua phras-
es tantum ex auctoris oratione, non
curato ejusdem nexu & neglectis pe-
riodi rationibus, hinc inde anxie ex-
cerpuntur, & morose deinceps ad con-
ficiendum centonem ineptissimum ad-
hibentur. Talem enim imitationem,
quam tamen multis in scholis inva-
luisse videas, *servilem* rectius, immo
asininam, dixeris, quam puerilem. Et-
iam in puerili imitatione de sermonis
nexu solliciti sumus oportet, ut pueri
non sentientes & omni opinione cele-
rius periodum aptam discant exprime-
re. Puerorum itaque utilitati bene
consultuisse mihi videor, dum aliquot
abhinc annis *parallelas* *) in Nepotem
ac Casarem imitationes typis exscri-
bendas curavi; talia certe styli exercitia
fructuo-

*) Scilicet non verba solum & phrasas sed ipsum
plerumque orationis nexum & habitum imi-
tatus sum, exemplis ex recentiori potissimum
historia collectis. Errores typographicos,
qui in illis adparent, nemo negligentiae meae
tribuet, cum Hildburghusa, procul absit a
Lipsia.

fructuosa discipulis meis fuisse, longo usu edoctus sum.

§. VI.

Virilis imitatio & auctorum virtutes exprimit, & nexum orationis, quatenus rei tractandæ convenit, diligenter servat; quatenus vero ei adversatur, eundem mutat, aut addendo, quæ necessitas & rei indoles postulat, aut subtrahendo quæ sunt superflua. De orationis nexu & periodorum habitu, viri pariter atque adolescentes virili imitationi indulgentes stylum aptant rebus, non res stylo, & omni animi contentione in id incumbunt, ut, plagii suspicionem evitaturi, a suo ipsorum judicio ac genio vitam stylus trahat & spiritum. Quoniam vero virtutes auctorum modo elucet in *inventione*, quæ in excogitandis argumentis versatur: modo in *dispositione*, quæ cum singulas totius orationis partes cum singula argumenta apto ordine collocat:

locat: modo in *elocutione*, secundum quam varius est character, varia sunt acumina, varix denique pro rei ratione periodi; omnis in id conferenda est opera, ut decora imitatione res eo perducatur, ut laudatos auctores exæquemus. In hoc negotio præstantissimorum virorum labor assiduus positus fuit: omnes itaque adolescentes, qui ad majora diligenter contendunt, ut in hac quoque imitatione multum studii figant, amice rogo; ut vero voto suo eo felicius potiantur, &, me salutaria monita tradidisse, intelligant, legant quæso beati *Casparis Sagittarii* librum de *lectione & imitatione Ciceronis*.

CAP.

CAP. IV.

De

VARIIS STYLI EXERCITIIS.

§. I.

Stylus continua exercitatione perficitur : ut variis igitur ejusdem exercitiis ut jam exponam, ordinis exigit ratio. Prima styli exercitatio consistit in variatione nominum, in commendatis supra colloquiis occurrentium, per casus, verborum vero per genera, modos, tempora, personas & numeros: cum quo negotio conjungi debent breves**) syntacticarum præceptionum imitationes, quibus puerili ætati sensus earum suggeritur.

§. II.

**) Tales exhibet *Fridericus Rombergius* in *exercitationibus syntacticis*; sed quilibet præceptor artis docendi gnarus sua industria pari ratione imitationunculas conscribet, easque Grammaticæ suæ accommodabit.

§. II.

Deinde accedendum est ad translationes ex lingua Latina in vernaculam, quæ mirificum pariunt fructum; cum e contrario illi laborem prorsus inutilem tironibus injungunt, qui præcipiunt, ut e sermone patrio in Romanam linguam aliquid transferant.

§. III.

Huic labori succedant imitationes *parallele*, quas, ex mea quidem sententia supra explicata, pueriles etiam possis dicere: dici enim vix potest, quantum fructus ex iis hauriant tirones; id quod longo usu cognovi atque peripexi.

§. IV.

Tum hoc pueris detur negotium, ut aliquot interdum periodos Nepotis, aut Cæsaris ac Ciceronis, in Germanicam linguam translatas, aliis, sed idem significantibus, vocibus & phrasibus reddant: sic & vocabulorum proprietas pernoscitur, & verborum copia conquiritur. Quærendæ enim sunt voces ejusdem notionis, quas *synonyma* adpellare consueverunt philosophi; & phrasæ evolvendæ, eandem significandi vim habentes.

§. V.

§. V.

Postea ingenia puerorum exercentur componendis periodis oratoriis, cum simplicibus tum compositis: quarum usus modo prorsus incomparabili styli reddit faciliorem; plenior tamen de periodis doctrina in futura demum projiciatur tempora. Cum hac vero exercitatione jungatur labor ille, quem antea in elaborandis imitationibus parallelis ponendum esse affirmavi: sic enim omni opinione celerius periodum effingere discent pueri.

§. VI.

Deinde instituantur crebriores variationes propositionum per figuras rhetoricas, ut, adjuvante magistro, earum indoles perspiciatur. Hoc sane exercitium & ingenium strenue excitat & iudicium acuit mirifice, si accedat prudentis præceptoris sobria institutio.

§. VII.

Adhæc monstretur adolescentulis, quomodo propositio data dilatari quotque modis mutari possit: sic enim viapanditur amplificationi, qua ea, quæ

H pref.

pressius ab auctore quodam dicta sunt, dilatamus; quam mox explicabo verbosius.

S. VIII.

Sine mora deinceps adolescentuli accedant ad *chrias* cujuscunque generis. *Chria* vero est ***) concinna propositio-
num seu periodorum connexio, quibus aliqua sententia explicatur, confirmatur & illustratur. Multi sunt, qui *chriarum* commonstrarunt rationes; inter quos eminent *Christianus Weisius*, ille multorum præceptorum oratoriorum artifex, *Godofredus Ludovici*, gymnasii Coburgensis academici quondam director & professor, & *Tobias Eckhardus*, Quedlinburgensis gymnasii rector: mihi vero *Eckhardi* præceptiones visæ sunt utilissimæ & maxime perspicuæ. Plurimum difficultatis inest in *chriis Aphthonianis*, quas invenit *Aphthonius Sophista*, qui *Antiochiæ* natus sæculo post salutarem *Christi* nativitatem secundo floruit, & pro-
gymnasma-

***) Vox *chria* significa usum, & hoc loco vocabulum artis est, quia *chriæ*, si recte adhibeantur, usum præstant cum in vita civili, tum in dicendi ratione.

gymnasmata, quibus ad dicendi facultatem juvenus præparetur, conscripfit, in quibus etiam *chria* locum habet; sed si beati Ludovici & clarissimi Eckhardi præceptis usus fueris, omnis tolletur difficultas.

§. IX.

Fructuosum styli exercitium est quoque *coarctatio*, quæ est pressa atque adstricta eorum, quæ cum diffuso ambitu & copioso verborum strepitu ab auctore quodam dicta sunt, expositio; quod negotium facili labore peragi potest, si, ut exemplo rem illustrem, quædam Ciceronis, Mureti & Manutii, qui numerosas plerumque exhibent periodos, omni verborum luxuria præscissa redigantur ad breviter. Hic adolescentulus experiri potest, quid ingenium ipsius efficere queat.

§. X.

Huic exercitio succedat *amplificatio*, quæ ea, quæ pressius ab auctore quodam dicta sunt, per omnes amplificandi modos *) dilatare studet; cui servire possunt

H 2

permul-

*) Non solum tropi & figuræ, sed etiam omnes circum-

permulta Taciti, Plinii & Sallustii, loca, quæ diducantur & copiosiore ubertate orationis exprimentur.

§. XI.

Animo hisce adminiculis ad majora præparato operam navet adolescens, ut *epistolarum* conscribendarum rationem perdiscat. Multi sunt, quos de arte epistolographica præcepta tradidisse scio. *Desiderii Erasmi Roterodami* præcepta luculenta sunt omniumque veterum superant industriam **): *Iusti Lipsii* regulæ utiles sunt, si instructæ sint eruditis *Christophori Heidmanni* notis: *Christophori Schraderi* dispositiones variarum epistolarum dignæ fuerunt, quæ a *Joh. Burchardo Majo* luculentis illustratæ sint observationibus:

circumstantiæ quis? quid? ubi? quibus auxiliis? cur? quomodo? quando? fontes amplificationis porrigunt; nec vocum pariter atque phrasium geminationes, quarum observationem supra commendavi, negligendæ sunt.

**) Erasmi, Lipsii & Schraderi præcepta in unum collecta corpus edidit *Iustus a Dransfeld*, qui Goettingensi gymnasio magno olim fuit ornamento.

nibus: *Christophori Adami Ruperti & Jo. Starckii* præceptiones parum laudis merentur; ac *Melchioris Junii* institutiones omni laude sunt dignissimæ. Hisce tamen omnibus palmam dubiam reddidit *Dan. Georgii Morhofii* de ratione conscribendarum epistolarum liber singularis, quem eruditissimis accessionibus locupletavit collaudatus antea *Majus*, Kiloniensis academix professor; cum quo conjungendas censeo *Jo. Andreæ Planeri*, epistolas *entbymematissas*, quibus nihil inveniri potest elegantius, utilius ***) nihil. Quod ad ipsas epistolas attinet, omnis res redit ad *titulum*, *epistolæ corpus*, & *subscriptionem nominis*. Titulus vel externus est vel internus. Externus complectitur elogia communia, in quibus decori civilis ratio habenda: & nomen illius, ad quem scribimus, itemque munus quo is fungitur; & denique locum, cujus est incolæ, qui quarto casu, ex summorum virorum judicio, exprimendus est. Titulum internum quidam efferunt casu quin-

H 3

10 ;

***) Singula enim præcepta elegantibus illustravit dispositionibus epistolarum, & simul Ciceronis, Plinii aliorumque exempla monstravit.

to; alii tertio, cui addunt *S. P. D.* & nomen suum primo casu exprimunt, priuscos Romanos imitaturi. Si ipsum epistolæ corpus consideres, alia est ratio epistolarum ad familiares mittendarum, in quibus non solum libera est dispositio, sed & stylus tenuis; alia epistolarum elaborationum, quas ad patronos aliosque viros muneris amplitudine conspicuos perferibimus, in quibus & dispositio debet esse accuratior *), & stylus mediocris. Quod ad subscriptionem nominis attinet, illa plane negligitur ab iis, qui in exprimendo titulo interno antiquam Romanorum formulam *S. P. D.* adhibuerunt; reliqui vero & amplitudinem illius, ad quem scribunt, iterum indicant **), & suo ipsorum nomini modestiæ

*) Sequantur quæso adolescentes Planeri laudata enthyemata, quæ sæculi nostri genio sunt accommodata.

**) At purioris sermonis amantes omni studio cavent, ne usurpent locutiones abstractas, Germanicæ linguæ imitatione inventas, e. g. *magnificentia vestra* cultor. Hæc novitas barbara in stylo Latino reprehensionem meretur.

desiæ & verecundiæ indicem præponunt.

§. XII.

Epistolis succedant *declamationes scholasticae*, quæ ingenii exercendi ergo & eloquentiæ ostentandæ causâ de rebus ad eruditionem pertinentibus, cum historicis rum dogmaticis, in scholis & gymnasiis habentur. Quod si fata doctrinarum philosophicarum & historia præcipuorum dogmatum theologorum talibus declamationibus recenserentur, duplex inde ad discipulos redundaret utilitas: nam & litterariæ historiæ notitiâ sic imbueretur eorum animus, & styli Romani compararetur facultas. Ceterum ad scholasticas declamationes merito etiam illæ referuntur oratiunculæ, quas aptus & idoneus præceptor ex publicis rerum novarum fabulis eum in finem potest effingere, ut disciplinæ suæ alumni, personas legatorum magnorum Principum sustinentes, memoriter easdem recitare queant: in quibus recitandis in id incumbant juvenes, ut decoris gestibus utantur, liberum vultum ostendant, & clara voce

omnia exprimant. Dici vix potest, quam fructuosa sit hæc exercitatio.

§. XIII.

Quoniam præterea sine copia vocum & phrasum fieri non potest, ut *delectus* institueretur; bene consulunt utilitati ætatis juvenilis, qui suadent, ut unus auctor alterius interdum ore loqui doceatur. Id negotium feliciter succedet, si, exempli causa, aliquis ex Nepote capiatur locus, isque, sensu retento, vel Ciceronis, vel Velleji Paterculi, vel Livii, vel alius auctoris verbis exprimatur. Illi elegantioris Latinitatis indices, phrasés præstantissimas exhibentes, quos supra commemoratos fuisse memini, plurimum hoc in labore porrigunt auxilii.

§. XIV.

Crescente humerorum robore augeatur oportet ingenii exercitatio; quem in finem deinceps opera danda est, ut caput aliquod aut sermo aliquis brevior ex tenui dicendi genere evehatur in mediocre. Hoc vero labore aliquoties peracto, ingenii nervos in id intendant adolescentes, ut sermonem ex mediocri dicendi genere in sublime attollere discant.

Sic

Sic brevi tempore experientur, quam felices in Romani sermonis cultura fecerint progressus.

§. XV.

Tum accedendum est ad *solutionem carminis*, sive elegantem carminis in prosam mutationem; quo exercitationis genere, cum id styli poetici & prosaici discrimen liquido commonstret, ipsos veteres non sine fructu *) usos fuisse novimus. Ubi vero res eo deducta, ut adolescentes poetarum dicta metri legibus solvere didicerint, utili perfungentur labore, si etiam historicorum elegantes narrationes numeri poetici legibus adstringere studuerint. Illis exemplo esse poterit industria Nicodemi Frischlini, qui Virgilii, Horatii & Persii elegantissima dicta in prosam ingeniose convertit: his exemplo erit laudibus dignissima Eobani Hessi diligentia, qui spiritus plenissimos

*) Is præsertim plurimum fructus percipiet, qui elegantissimas Virgilii descriptiones, in quibus mirus fuit artifex, in sermonem a metri legibus liberum diligenter & accurate commutabit.

simos sanctissimi Davidis psalmos in poeticum stylum erudite transtulit.

§. XVI.

Qui præterea ex Græcis auctoribus aliquot loca in Latinum sermonem transferunt, utilissimum negotium suscipiunt. Ad verbum ea transferre, nec magnæ utilitatis est nec magnæ artis; is vero, quid ingenium ipsius efficere valeat, facile cognoscet, qui, non curatis verbis singulis, mentis scriptoris explicandæ gratia, dicta ejus copiose circumloquetur: qua in re feliciter is progredietur, cujus oculis exemplum Angeli Politiani, viri celeberrimi, obversabitur, qui in Herodiano copiosa paraphrasi explanando memorabilem collocavit operam.

§. XVII.

Quatuor adhuc restant exercitationum genera, *programmata* nimirum, *orationes*, *panegyrici* & *inscriptiones*. Quod ad *programmata* attinet, stylus in iis debet esse mediocris, perspicuus, & interdum, pro rei tractandæ ratione, gravis: thema inveniendum est haud vulgare, sed jucundum & consideratione dignum, & ita denique comparatum, ut aut orationi,

tioni, cui præmittitur, aut, si non præmittatur orationi publice habendæ, loco temporique conveniat. Thematum inventio non erit difficilis, si nexum cum integrarum disciplinarum tum specialium veritatum, quo una cum altera conjungitur, cognitum habeat scriptor atque perspectum. Nostra ætate excellent programmata Jo. Franc. Buddei, Christiani Gottlibii Schwarzii, J.C. Boehmeri, Jo. Casp. Posneri, Erhardi Reuschii, Jo. Michaelis Hallwachsi, & aliorum.

§. XVIII.

Ad orationes pervenio, quæ non minus mediocre dicendi genus postulant. *Exordium*, quod primum inter dicendum, & in elaboratione & in partium orationis dispositione sit ultimum: varii autem sunt exordiendi modi, cum modo ab auditorum dignitate, modo a statu & doctrina oratoris, modo a loco, modo a tempore, modo ab occasione dicendi, modo a re ipsa exordia petere queamus; de reliquo exordium octavam tantum orationis partem impleat, & indicatæ
propo-

propositioni subnectatur brevis *captatio benevolentiae*. Quod deinde ad ipsum orationis corpus attinet, thema non sit tritum & ubivis obvium: argumenta non ex ineptis istis *locis topicis* sed ex ipso disciplinarum nucleo petantur, & in certas classes apte constitutas distribuuntur, & denique ope enthymematum oratoriorum ita connectantur, ut nihil negligatur, quod orationem elegantem & auditu dignam potest efficere. In *epilogo* seu *conclusionē* adfectus auditorum concitentur, ut animi ad adsensum perducantur: interdum adhortatio, interdum gratiarum actio, interdum votum subjungitur. Specialia praecepta tradere, mihi non est animus; cum hoc in libro de styli elegantia maxime sim sollicitus, ejus in orationibus potissimum habenda est ratio.

§. XIX.

Panegyricus est oratio solemnī, in laudem personae illustris stylo sublimi confecta, & in splendido illustrium ac celeberrimorum virorum confessu dicta.

Dupli-

Dupliciratione conscribuntur panegyrici: aut enim vitam viri cujusdam illustris ordine, perensemus, & narrationibus sententias dogmaticas admiscemus **); aut thema quoddam pertractandum suscipitur, & ex vita laudandi viri illustratur ***). Ideo non solum ex historia sed etiam ex disciplinis argumenta petantur necesse est: & quo illustrior est vir laudandus, eo sublimiorem oportet esse stylum *). Ceterum in panegyricis

**) Talem panegyricum celeberrimus *Jo. Hermannus Schminckius* in laudem *Friderici*, Hassiæ Landgravii, nunc augustissimi Suedorum Gothorumque Regis, an. 1715. habuit, cum tantus Princeps augustissimam *Ulricam Eleonoram*, Suedorum Principem regiam & regni heredem, Holmiæ in matrimonium duxisset.

**) Talem orationem panegyricam in sempiternam memoriam incomparabilis *JCti Sam. Stryckii* Halæ Magdeb. an. 1710. habuit celeberrimus *Jo. Gottl. Heineccius*, quam subjunctam video hujus *fundamentis styli cultioris*.

*) Idcirco nimis longas orationes panegyricas non

ricis conscribendis argumenta recte debent disponi, & per judicia moralia coniungi. In epilogo interdum consolatio, interdum gratulatio subnectitur, pro diversa rerum, quæ oratorem circumstant, ratione.

§. XX.

Inscriptiones **) eruditæ in antiquas & novas recte dividuntur ***). Antiquæ & brevitate & concinnitate & interdum sermonis

non adprobo, quia timendum, ne inipetus, quo ad sublimis styli studium ferimur, langueat, priusquam epilogum attingamus.

**) Non omnes inscriptiones sunt eruditæ; multæ enim in portis, pontibus, aliisque operibus publicis ponuntur, in quibus nihil adparet eruditi.

**) Alii inscriptiones in *vulgares* dividunt & argutar; id quod ii præsertim facere solent, qui e *Christiani Weiffi* schola prodierunt: fictis enim illis & fuco inepto illitis argutiis, quas in Italia excogitasse sibi videntur homines otiosi, nimirum delectantur,

sermonis sublimitate pariter atque acumine lectoribus sese commendant; antiquæ vero vocantur, quia auctores illarum puræ & antiquæ Latinitatis sunt tenaces, & lapidarem veterum stylium, quantum rei ratio patitur, imitantur. In hisce inscriptionibus palmam reliquis præripuisse mihi videtur J. C. illustris Jo. Philippus Slevogtius, sempiternum illud Jenensis academix ornamentum, cujus *inscriptiones varii generis*, paucis abhinc annis conjunctim editæ, cum summo doctorum virorum plausu exceptæ sunt, cum & propter concinnitatem & sublimitatem & acumen sermonis antiquum Latium in illis *) conspicitur. Novæ inscriptiones sunt, quæ ex meritis argutiis, ex verborum lusu deductis, constat cum antiquo illo inscriptionum genere

*) Laudem etiam merentur inscriptiones doctissimorum virorum *Christ. Gottlibii Schwarzii, J. C. Posneri, Godofredi Vockerodti, & Jo. Christophori Kisevetteri*. Veterum inscriptiones collegerunt Janus Gruterus, Thomas Reinesius & Onuphrius Panyinius.

nere nihil habent commune, nisi quod veterum exemplo breves longique versus promiscue pronuntur; novæ vero vocantur, quia recentioribus demum temporibus a Laurentio Pignorio, Emanuele Thesauro, & aliis Italis, temere sunt excogitatæ, & a Gallis deinde ad Germanis **) in deliciis habitæ. Talem verborum lufum in inscriptionibus Latinis prorsus rejicio; in Germanicis vero, si argutiæ istæ cum rei veritate & sermonis gravitate consistere queant, non penitus damno.

§. XXI.

Ad finem dum propero, celebris illa quæstio: *num colloquia Latina stylum Latinum corrumpant?* dijudicanda mihi occurrit. Non ignoro, discrepare doctorum virorum hac de re sententias. Multi sunt, qui Romani sermonis usum colloquiis maturius exercendum esse conten-

**) Hisce in nugis excelluerunt præsertim *Christianus Weisius & Philippus Grossgebauerus*, quorum merita alias magni facio.

contendunt; quorum argumenta non tantum collegit verum etiam defendit clarissimus *Jo. Christophorus Otto*, lycei Arnstadiensis rector dignissimus, in peculiari dissertatione *de Latine linguae usu maturius exercendo* Lipsiæ aliquot abhinc annis habita. At multi quoque sunt, qui, cum ipsi Latine loqui nesciant, colloquia Latina plane rejiciunt. Paucis ego exponam, quod sentio. Styli prius rationem ducendam, postea vero colloquii Latini facultatem comparandam esse, censeo. Nihil quidem novi profero, sed ea potius adfirmo, quæ dudum ab illo præcipuo castæ Latinitatis magistro, Marco Tullio Cicerone, dicta sunt; attamen veræ juvenum Romanæ eloquentiæ cupidorum utilitati consulere studeo. Cicero, quem honorificentissime semper adpello, *stylum*, id est, continuum scribendi exercitium, *optimum artis bene dicendi effectorem ac magistrum esse*, pronuntiavit ingenue. Quominus ad hujus sententiam accedam, nihil est, quod impediat. Nisi assidua scriptio colloquiorum Latinorum fun-

I damen-

damentum fuerit, nihil pulchritudinis, nihil puritatis, nihil ornatus adparebit in sermonibus. Quodsi vero Latinae collocationes ab adolescentibus ingenio valentibus diligenterque in scribendo exercitatis prorsus negligantur, non potest non ad eos plurimum inde redundare incommodi.

§. XXI.

Ethæc quidem sunt, quæ in usum juventutis meliorioribus litteris operantis de stylo Latino tradere typisque committere volui. In firmissimam certissimamque venio spem, fore, ut ii, qui præceptionibus meis, ea, quæ par est, ratione, utuntur, ad veram eloquentiam dictionisque castitatem feliciter pervenire queant. DEVS florentem Germaniæ juventutem ad diligentem styli Romani culturam postero etiam tempore excitet!

INDEX

INDEX CAPITVM

quæ hic libellus complectitur.

CAP. I.

	de styli Latini virtutibus.	I
Sectio I.	de styli puritate.	ibid.
	II. de styli perspicuitate.	18
	III. de styli dignitate.	25
	IV. de styli suavitate.	32
	V. de styli ornatu.	40

CAP. II.

	de diversis styli generibus.	47
Sectio I.	de stylo tenui.	ibid.
	II. de stylo mediocri.	50
	III. de stylo sublimi.	53
	IV. de reliquis styli generibus.	57

INDEX CAPITVM.

CAP. III.

de styli Latini adminiculis.	59
Sectio I. de Grammaticis Latinis.	ibid.
II. de Lexicis Latinis,	66
III. de veterum auctorum lectio-	
ne.	72
IV. de veterum auctorum imita-	
tione.	89

CAP. IV.

de variis styli Latini exercitiis.	95
------------------------------------	----

S. D. G.

SAD

LAV-

LAVRENTII REINHARDI

REGIOMONTANI FRANCI

ORATIO

De

INCREMENTIS QVÆ PHILOLOGIA
LATINA INDE AB HVIVS SÆCVLI
INITIO AD NOSTRAM VSQVE
ÆTATEM OPERA GERMANO-
RVM CEPIT

DIE XIV. OCTOBR. M DCC XXVI.
HILDBVRGHVSÆ

PVBLICE DICTA

CVM

GRÆCÆ ET LATINÆ LINGVÆ

ITEM

POESEOS PROFESSIONEM

IN

ILLVSTRI GYMNASIO

ERNESTINO FRIDERICIANO

SVSCIPERET.

OMNIVM ORDINVM
 VARIISQVE HONORVM ORNAMENTIS
 CONSPICVI
 ET DIGNITATE PARITER ATQVE
 DOCTRINA ILLVSTRES AUDITORES,
 PROFESSORES CLARISSIMI, COLLEGAE
 CONIVNCTISSIMI,
 TVQVE FLORENTISSIMA MELIORVM
 LITTERARVM STUDIOSAE IVVENTV-
 TIS CONCIO,
 PATRIAE SPES, PARENTVM EXPE-
 CTATIO,
 MEA VOLVPTAS!

Multum profecto diligentiz, mul-
 tum studii, multum curæ in eve-
 henda litterarum studia Germa-
 ni superiore sæculo contulerunt. Illis
 præsertim temporibus, quibus decimum
 septimum a nato Christo sæculum ad fi-
 nem vergebat, singulæ totius eruditionis
 partes eximia ceperunt incrementa. Ve-
 nerabiles sacrarum litterarum interpre-
 tes id non ibunt inficias, nisi litterariz
 historiz expertes prorsus sint atque igna-
 ri

ri. Jurisconsulti rerumque publicarum antistites, qui, quid illis temporibus in orbe litterato gestum sit, cognitum habent atque perspectum, lubentibus animis mihi præbebunt adsensum. Qui utilissimæ scientiæ, quæ rationem morbis medendi commonstrat, periti sunt, haud difficulter ad meam accedent sententiam. Quod si quis forsitan ex philosophorum numero adfirmare auderet, me ab recta veritatis via aberrare; is luculentis Perillustribus *Christiani Thomasi* & summe reverendi *Ioannis Francisci Buddei* exemplis refutari posset atque convinci: cum laudati hi viri eclecticam philosophandi rationem ab iniquis adversariorum calumniis fortiter vindicarent, dulcissimamque philosophandi libertatem dilectissimæ patriæ suæ salutariter restituerint eamque feliciter stabiliverint. Magnas quoque elegantiori litteraturæ tum factas esse felicitatis accessiones, nemo est, qui nesciat. Optimos vero Germanos nostros, hoc ipso, quod viginti & sex abhinc annis auspicato ingressi sumus, sæculo, a pristino illo, quo inextollendas litteras ferebantur, ardo-

re non descivisse, sed in eo potius omni animi contentione perseverasse, neminem Vestrum, Auditores venerandi, fugit. Revocate, quæso, Vobis in memoriam præclara illa merita, quibus venerabilis Theologorum in Germania cætus sacrarum litterarum studium adhuc ornavit: perpendite immortalis laude dignissimos celebrium Ictorum conatus, quibus in id incubuerunt, ut Jurisprudencia universa, si non ad summum perfectionis eveheretur fastigium, quam plurimis certe adaugeretur incrementis. Quantum ad nobilissimæ artis Medicæ incrementa hoc sæculo cumulus accesserit, ex *Andree Ottomari Gælickii* historia medicinæ universali haud obscure poterit cognosci. Quam egregie, quam præclare, quam utiliter singulæ Philosophiæ sanioris partes continua atque assidua Germanorum industria adhuc & emendatæ & adauctæ fuerint, si ostendere conarer, illud utique comprobaturum irem, quod clarissima & una omnium voce confirmatur. At non minori cura carissimi Germaniæ nostræ cives in utilissimum pariter atque jucundissimum Philologiae

lologia studium incubuerunt. De felicissimis Græcæ & Hebraicæ philologiæ factis, quibusea in Germania adhuc usæ est, pluribus verbis jam differere nihil attinet. Tantum in præsentī animus mihi est, paucis comprobare, *Philologiam Latinam inde ab hujus sæculi initio ad nostram usque ætatem opera Germanorum magna cepisse incrementa.* Quod argumentum muneri, quod mihi quatuordecim abhinc diebus delatum est, haud inconueniens judicabitis, Auditores summa observantia a me colendi. In certissimam quoque ingredior spem, fore, ut pro Vestro in me favore benevolas aures mihi præbeatis.

Pleniorē historiæ Romani sermonis cognitionem principem philologiæ Latine partem esse, omnes mecum ingenue fatentur, qui rem adcuratius patillo considerant. Plurimum vero studii in Latini sermonis historia plenius enarranda sex excellenti doctrina insignes maxime viri hoc sæculo collocarunt, *Christophorus nimirum Cellarius, Cyriacus Gunt-*

rus, Iacobus Burckbardus, Io. Georgius Walchius, Iacobus Fridericus Reimannus & Io. Nicolaus Funccius: Beatus Cellarius, gravissimus quondam politionis literaturæ vindex, anno millesimo septingentesimo primo, in incluta Fridericiana, quæ Halæ Magdeburgicæ floret, academia, singularis eruditionis plenissimam publice habuit dissertationem, qua varia *Latinae linguae fata* eleganter enarravit. Eodem anno Güntherus, qui Illustri gymnasio Gothano magno quondam ornamento fuit, primam *latinitatis restitute* partem in publicam lucem edidit, eique brevem adjunxit adpendicem, quæ succinctam linguæ Romanæ historiam complectitur. Burckbardus, cujus insignia, quibus hoc gymnasium ornavit, merita optimus quisque collaudat, commentarius *de fati Latine linguae in Germania*, anno millesimo septingentesimo decimo tertio ab se editis, lectu dignissimam præmisit præfationem, qua de *Latinae linguae historia* erudite & eleganter exposuit. Hunc secutus est Walchius, & in *critica Latinae linguae historia*, quam anno millesimo

limo septingentesimo decimo sexto Lipsiæ foras dedit, omnia, quæ de variis, quæ Romanorum sermo expertus est, fatis invenire usquam potuit, diligenter admodum collecta ante oculos lectorum posuit. Anno millesimo septingentesimo decimo octavo *Reimannus*, sacrorum Hildesienfium antistes, *historiam vocabulorum lingue Latine* evulgavit, quam a primo nobilissimæ linguæ ortu ad præsens usque tempus, in quod nostra ætas incidit, secundum consuetam sæculorum annorumque seriem deduxit, quamque dignissimam censeo, quæ ab omnibus purioris Latinitatis cultoribus studiose perlegatur. His denique anno millesimo septingentesimo vicesimo *Favccius* accessit, & aliquot libris de Latini sermonis origine, incrementis, perfectione, decrementis, interitu & restauratione quam copiosissime cœpit exponere: tres doctissimi hujus viri libri priores, in quibus linguæ Romanæ origo, pueritia & adolescentia adumbratur, magno cum adplausu sunt excepti; reliquos vero, qui typis nondum exscripti sunt, viri eruditissimi

tissimi tam avide expectant, ut eorum fere desiderium amplius ferre nequeant.

Deinde ad philologiam Latinam etiam pertinent Grammaticæ Romani sermonis institutiones. Quemadmodum domus firmo innixa fundamento haud facile corrui-; sic quoque jactis feliciter solidis fundamentis Grammaticis integrum philologiz ædificium facile potest superstrui. Verum ut & melioribus institutionibus Grammaticis uti queat præfex & genuinæ Latinitatis cupida juvenus, Germanorum effecit industria. Quanto studio Latinam Grammaticam perpoliverit clarissimus *Joachimus Langius*; quantum laboris in conficiendo plenior Grammatices systemate collocaverit *Georgius Henricus Vossius*; quam utilibus, quam succinctis adnotationibus Cellarianam Grammaticam non minus adauxerit quam emendaverit summe reverendus *Michael Henr. Reinhardus*; quam accurate præcipua Grammatices capita explanaverit doctissimus *Benjaminus Hederichius*; quantum industriz in novam eamque plenio-

pleniorē Grammaticam conscribendam eruditissimi quidam viri, qui *scholis Marchie Brandenburgicæ* cum laude hodie *presunt*, paucis abhinc annis contulerint; quis est vestrum, Auditores venerandi, qui ignoret?

Qui præterea Latinus evadere cupit philologus, is utilibus ac copiosis Lexicis carere nequit. *Olaus Borrichius*, medicus *Hafniensis* doctrina illustris, in erudita, quam de Lexicis Græcis & Latinis confecit, dissertatione superiori sæculo affirmare non dubitavit, quo notius esset, insignem liberalibus studiis a Lexicis adferri fructum, eo indignius quoque esse censendum, tanti momenti rem nondum ulterius esse proVectam, & nondum in Lexicis expeditam esse viam. Quod si vero nostra ætate adhuc viveret, confiteretur sane necesse esset, istis hodie haud amplius opus esse querolis. Quis enim nescit, quantum operæ in augendo Lexico *Reyheriano* fixerit hoc sæculo haud vulgaris doctrinæ vir *Christianus Iunckerus*? Quem præterit, quantum industris *Christoph. Cellarius*, *Christianus Falsterus* & An-

Andreas Stüblius in expoliendo, emendando & locupletando *Lexico Fabriano* locaveriat? Quis, quæso, rerum novarum tam ignarus est, ut nesciat, quantam diligentiam verissimum illud *Illustris gymnasii Vinariensis decus & ornamentum, Io. Matthias Gesnerus*, in id nuper contulerit, ut laudatus *Basilii Fabri thesaurus eruditionis scholasticæ* curis & doctis suis observationibus ditior haud ita pridem prodierit. Quod si illud purioris Latinitatis *Lexicon*, quod beatus *Andreas Iulius Dornmeierus* enixe parturiverat, in lucem fuisset emissum: id quod certo factum esset, si diuturnior hujus vitæ usura doctissimo huic viro contigisset; haberet profecto prisce Latinitatis cupida juvenus thesaurum omni pretio superiorem: Dornmeierum enim tali operi perficiendo haud imparem fuisse, reliqua florentissimi ejus ingenii monumenta asfatim testantur. Lexicographis illos adjungo, qui de Latinæ linguæ particulis earumque usu luculenter hoc sæculo exposuerunt. *Io. Conradus Schwarzius*, insignis utique Criticus, anno millesimo septingente-

gentesimo nono Turfellini de particulis libellum multis selecta Latinitatis opibus locupletavit, eoque labore magnam ab eruditis iniit gratiam: licet enim Iacobus Facciolarus, Italus Latine doctissimus, qui & ipse pulchram & elegantem Turfellini editionem suis observationibus instructam Patavii typis excudendam curavit, ostendere ausus sit, innumerabilibus Schwarzianam editionem refertam esse nervis & maculis; celeberrimus tamen Schwarzius causam suam adversus Italum strenue egit ac fortiter, ejusque errores lepide, acerbe & peracuto perstrinxit. *Georgii Dieterici Böhmii* de particulis linguæ Latinæ commentarius dignissimus quoque fuit, quem celeberrimus C.A. Heumannus, amplissimus ille litterarum reipublicæ senator, erudita præfatione sua ornaverit.

Verum qui ad Romani sermonis facultatem comparandam studia sua referre constituerunt, ii, solis Grammaticorum præceptionibus & nuda Lexicorum lectione parum profici, facile intelligent.

Dili-

Diligens, assidua, accurata optimorum Latinitatis Auctorum lectio, accedat oportet, Auditores diligenter observandi. Ille itaque, qui solida Latinæ linguæ cognitione pectus suum implere cupit, utiles possidere debet præstantissimorum Auctorum editiones, in quibus & Auctorum verba ex locupletissima philologiæ penu recte illustrantur, & antiquitates Romanæ rite explicantur, & copiosi verborum ac phrasium indices adparent. Tales vero elegantioris latinitatis Auctorum editiones Germani certatim hoc sæculo & agmine quasi facto in lucem protulerunt. Cellarianas annotationes, quibus Nepos, Cicero, Curtius, Plinius egregie illustrati fuerunt, præclara ratione adauxerunt *Andreas Stübelius*, *Christianus Schoetgenius*, *Io. Christianus Herzogius*, & *Gottlibius Curtius*, viri haud vulgaris eruditionis laude conspicui. *Io. Georgius Walchius*, sacrarum & elegantiorum litterarum hodie in academia lenensi professor clarissimus, novis Phædri, Vellei Paterculi atque Ovidii ab se publicatis editionibus eruditæ subjunxit animadver-

madversiones & uberiores latinæ indices. Laudatus antea *Stübelius* non solum Nepotem & Curium eximiiis notis instructos in vulgus edidit, sed etiam Buchneri in Nepotem commentarium integritati suæ restituit, & latinæ indicem Buchnerianæ editioni subiectum tanto studio auxit, ut loco elegantissimæ phræseologicæ eo uti queat juvenus. Dirctissimum nativæ latinæ thesaurum in Ciceronis reconditum esse epistolis, omnes consentunt, qui humanioribus litteris justum statuunt pretium: has vero plenissimis observationibus singulari cura explanatas foras dedit *Io. Albertus Bengelius*, vir excellenti eruditione conspicuus. *Christianus Hauffius* tam laudabilem in explicandis Taciti, gravissimi scriptoris, libris collocavit operam, ut secula posteritas turpissimæ negligentie crimine compelli posset, nisi perpetuam pro insigni hoc dono litterario eidem habitura foret gratiam. *Gottlibius Curtius*, ad fabre edolatam Sallustii editionem in lucem protulit, qua omnium Batavorum in antiquis auctoribus illustrandis posi-

ram industriam non tantum feliciter ex-
 zquavit, verum etiam quam longissime
 superavit. *Io. Michaelis Weinrichii*, *Phi-*
lippi Theodori Verpoortennii, *Io. Friderici*
Weinrichii, *Io. Henr. Kromayeri*, *Gabrie-*
lis Schumanni, *Casparis Gottschlingii*,
Leonb. Christoph. Rüblii, *I. F. Reimmanni*,
Christiani Michaelis Fischbekii, pseudony-
 mi *Emanuelis Sinceri*, *Io. Casparis Malt-*
schii, *C. F. Köcheri*, aliorumque labores,
 quos ad exponendos antiquos scriptores
 contulerunt, grata semper collaudabit
 posteritas. Quantum utilitatis ad me-
 liorem philologiae Latinae cognitionem
 facilioremque Latinorum auctorum in-
 terpretationem accuratior Romanarum
 antiquitatum cultura conferat, omnes
 norunt, qui de humanioribus studiis ju-
 dicium ferre possunt. Verum has quo-
 que eleganti ratione exposuerunt collau-
 datus supra *Hederichius*, doctissimus ille
 & clarissimus lycei Haynensis rector:
Paulus Christianus Hoepffnerus, qui lycei
 Halberstadiensis utilitati praeclare con-
 sulit: *Hieronymus Freyerus*, qui pedagogo
 regio Halensi cum laude praestitit: *Io.*
Gottli-

Gottlibius Heineccius, celebratissimus hodie academix Franequeranz professor; & *Christ. Gottl. Schubarzius*, illud academix Altdorfinz lumen: viri immortalis gloria dignissimi.

Denique philologum latinum perfectum reddit solida ac firma earum rerum notitia, quæ de stylo Latino tradi possunt commodè ac debent. Verum complures hoc sæculo Germania tulit, qui cum de præcipuis styli Romani virtutibus, puritate, perspicuitate, dignitate & elegantia, tum de variis styli generibus, ejusque subsidiis & exercitiis, peculiari- bus libris exposuerunt. Quæ summe reverendus *Ioachim Langius*, Halensis academix theologus celeberrimus, *Christianus Henr. Weisfius*, commemoratus modo *Heineccius*, & summe reverendus *Io. Laurentius Mosheimius* de stylo Latino adhuc scripserunt, ab omnibus magnè æstimantur, qui de nativo Romanæ linguæ nitore rectè judicare valent. *Io. Christianus Knauthius* beati C. S. Schurz- fleischii de stylo Romano commentatio-

nes, quæ nunquam antea typis fuerunt exscriptæ, utilissimis augmentis ditatas edidit; quo facto magnam nomini suo conciliavit celebritatem. Anno millesimo septingentesimo vicesimo Vir Illustris, Io. Guilielmus Bergerus, præstantissimum librum *de naturali pulchritudine orationis Latine* in lucem emisit, in quo & omnia, quæ de stylo Romano dici unquam ac doceri potuerunt, erudite verboseque commonstravit, & singula præcepta continenti C. Julii Cæsaris exemplo illustravit; quo opere nomen suum immortalitati commendavit suamque gloriam æternitati consecravit.

O insignia, o luculenta, o præclara quæ Germanorum opera hoc sæculo philologia Latina cepit, incrementa! Eant, eant, licet, Germanici nominis hostes, & Germanos prisca & nativæ latinæ expertes de excolenda philologia Latina minus sollicitos esse, clamitent. Animi alacritas, quæ ex serenis frontibus Vestris, Auditores pie colendi, elucet, certissimum mihi præbet testimonium,

nium, Vos ad meam accessisse sententiam, vosque ex iis, quæ hæcenus a me memoriter dicta & summatim tantum commemorata sunt, aperte maxime nec sine animi voluptate cognovisse, optimos carissimæ Germaniæ nostræ cives de philologia Latina in altius evehenda fastigium optime hoc sæculo esse meritos. Multos etiam in præsentem in eo laudabiliter occupatos esse certo scio, ut omnibus commonstrent dilucide, laudatam sibi curæ esse philologiam. DEVM conatus eorum gloria dignos fortunare volo. Multi profecto in Germania hodie assiduam dare solent operam, ut in explicandis antiquis scriptoribus perfectam prodere queant Latini sermonis peritiam. Augustæ Vindelicorum ex officina libraria Pauli Kühzii & Halæ Magdeburgicæ ex officina Rengeriana, & alibi, insequenti tempore plures prodibunt Auctores optimi, eruditissimis utilissimisque instructi notis. Quod si plures imitarentur memorabilem diligentiam celeberrimi Io. Matthiæ Gesneri, qui in *Chrestomathiis* suis, tum *Ciceronianæ*

tum *Pliniana*, non verba solum obſcū-
riora ex largiſſimis philologiæ opibus il-
luſtrat, verum artis etiam criticæ, & hi-
ſtoriæ pariter atque philoſophiæ vete-
ris, facem adhibet ad res ipſas rectius de-
clarandas; Germanorum induſtriæ præ-
cipua tribuenda eſſet palma. Maximis
certe efferentur laudibus, qui in exco-
lenda philologia Latina nulli parcent la-
bori. Ille inprimis non adoleſcentes
tantum melioribus litteris operantes in-
ſigni ſibi beneficio devinciet, ſed ab
omnibus etiam viris vera genuinæ eru-
ditionis laude conſpicuis magnam inibit
gratiam, qui in *LIVIO* ita illuſtrando labor-
em conſumeret, ut & verbis ejus, quibus
nihil poteſt eſſe elegantius, nihil gravius,
philologiæ animadverſiones exque co-
pioſiores ſubjungantur, & ditiffimus ac
pleniffimus Latinitatis index adpendicis
loco adjiciatur: Livium enim qui per-
volutavit, ſe in eo majeſtatem ſtyli ad im-
perii & reipublicæ Romanæ majeſtatem
quodammodo exactam inveniriſſe fatebi-
tur; Illæ vero librorum Livii editiones,
quas celeberrimorum virorum, Jani
Gruteri,

Gruteri, Io. Friderici Gronovii & Joannis Clerici industria debemus, parum opis ad locupletandos Latinæ philologiæ thesauros conferunt. Nec spes ulla est reliqua, illud *Livianæ Latinitatis Lexicon*, quod jamdudum *Georgius Petrus Schulzius*, eruditissimus academix Regiomontanz doctor, litteraris promissit, emissum iri in lucem; quo tamen, si in vulgus id edidisset, haud exiguam nominis suo conciliavisset celebritatem. Optandum quoque esset, ut vir quidam doctus animum ad *M. TERENTII VARRONIS* & *POMPONII MELAE* elegantissimos libros meliori ratione explanandos adpelleret: sic enim futurum esset, ut philologia Latina majoribus adaugeretur incrementis. Ego ipse, si otium postero tempore nactus fuero, non parum studii ad expoliendum *VELLEIVM PATERCVLVM*, explanandum *IVLIVM CAESAREM*, & illustrandum *FLAVIVM EVTROPIVM* conferam; quo in labore ita versabor, ut primo commonstratus sim, horum scriptorum dictiones apud reliquos quoque purioris Latinitatis

tis auctores inveniri: deinde ut verba integrasque loquendi formulas indicaturus sim, quibus ceteri scriptores easdem res eademque facta expresserint: & ut denique copiosissimos verborum ac phrasium indices, quibus instar Lexicorum & Phraseologiarum uti poterunt bonis litteris operam navantes juvenes, in fine sim adjecturus. **DEVS OPTIMVS MAXIMVS**, qui ignorare non potest, me omnia mea studia scholarum utilitati consecrasse, mihiq; iuventutis salute nihil carius, gratius nihil esse, vires, ut spero, ad hos labores perficiendos necessarias clementissime mihi largietur.

Reliquum est, ut illud, cujus causa precipue hanc cathedram hodie conscendi, paucis adhuc verbis peragam, & quò animo illud, quod **DIVINI NUMINIS** voluntas **SERENISSIMAE**que **PRINCIPIS SOPHIAE ALBERTINAE** benignitas mihi detulit, manus suscipiam, publice declarem. **DEVM** summum omnium bonorum auctorem,

ea, quæ par est, ratione rogo atque obsecro, ut eam ingenii facultatem, eam doctrinæ copiam, quam delata mihi humaniores litteras docendi provincia postulat, largissime clementissimeque largiatur: potentissimum EIVS auxilium honestis meis & salutaribus conatibus non defuturum certo confido. Gratias quoque ago *SERENISSIMAE* & modo colaudatæ *PRINCIPI*, quæ jam tutorio nomine reipublicæ falces tenet, quod me, ex schola senatoria, in qua septem annos Con-Rectoris provinciæ præfui, evocatum, huic, quod solemnî ritu jam auspico, muneri, clementissime admoveat: atque ex animo opto, ut benignissimus omnium rerum opifex sua in *ILLAM* beneficia cumulatiùs postero tempore augere perseveret, utque Serenissimum Principem Heredem *ERNESTVM FRIDERICVM II.* ejusque Serenissimam & excelsis decoribus exsplendescentem Conjugem *CAROLINAM*, ex incluta Celsissimorum S. R. I. Comitum Erpacensium stirpe prognatam, atque universam Serenissimam *FAMILIAM*

SAXO - HILDBVRGHVSANAM omnibus felicitatis generibus ornata, firmissimo tueatur præsidio. Vos vero, clarissimi Professores, quorum ordini adscriptus sum, persuadeatis Vobis velim, me nihil unquam intermissurum, quod adolescentibus fidei nostræ commendatis atque concreditæ utilitati esse queat, neque esse hominem concordæ amantissimum atque studiosissimum. Et quoniam præter omnem expectationem in eo gymnasio humaniores disciplinas profiteri iussus sum, in quo duodecim abhinc annis fidelissime iis doctrinis eruditus fui, quibus juvenilis ætas impertiri debet; iis, quibus magistris olim usus sum, quique me, inopia pressum adolescentem, compluribus beneficiis adfecerunt, debitas publice ago gratias: nominatim Viro amplissimo, *GOTTLIBIO STOLLIO*, philosophiæ civilis hodie in incluta academia Salana Professore ordinario; Icto Illustri *IOANNI MICH. LANGGVTHIO*; medico doctrina & usu conspicuo *DAVIDI GOTTLOBIO FEHMELIO*, qui hodiernum
 philo-

philosophiam naturalem in Illustri hoc
gymnasio cum magno auditorum docet
emolumento; celeberrimo BONIFACIO
HENRICO EHRENBURGERO, qui sci-
entias Mathematicas & philosophiam
primam in Illustri gymnasio Casimiriano,
quod Coburgi floret, cum insigni audito-
rum fructu proficitur; beate defuncto
FRIDERICO ADAMO LANGGVTHIO,
qui sacram theologiam in hac bonarum
artium officina olim explicuit; viro excel-
lenti doctrina clarissimo, IAC. BVRCK-
HARDO, qui fortissimi humanitatis stu-
diorum vindicis personam præclare ad-
huc sustinuit; maxime reverendo
WOLFFG. CHRISTOPH. FÜRSTIO,
qui jam amplissimo sacrorum Regio-
montanorum in Franconia antistitis mu-
nere fungitur; & denique viro doctissi-
mo MICHAELI REINMANNO, a quo
lingua Hebraica hoc in gymnasio utili-
ter hodie docetur. Ad vos tandem, ju-
venes ornatissimi, oratio se mea con-
verit, Vos enim ii estis, quorum saluti
consulere ego debeo. Pergite in lauda-
bili studio, quo in elegantiores litteras
incumbere cœpistis. Perseverate, perse-
vere-

severate, inquam, in ea discendi cupiditate, qua adhuc vos flagrare præ vobis tulistis. Multiplex scenus ex earum litterarum, quæ ab humanitate nomen adeptæ sunt, diligentiori cultura ad quolibet doctrinarum genera omnesque solidioris eruditionis partes provenire solet: sine illis nihil egregium unquam conari, nihil præclarum continuare, nihil eximium perficere poteritis. Quanto amore vos prosequar, perspectum est vobis atque penitus exploratum. Græcos & Latinos Auctores, quos prudentissimus quisque juventuti exponendos imitandosque esse censuit, fructuosa ratione explicabo, & planam, quæ ad artem Poeticam ducit, viam fideliter vobis monstrabo: neque non solum ducem verum etiam laborum socium ac comitem habebitis. *Labore & industria* nemini cedam, sed omnes potius cum animi dotes tum corporis vires vestro dicabo commodo. Ad summam: ad limpidos humaniorum disciplinarum fontes me vos ducturum, studiosissime sanctissimeque polliceor.

DIXI.

DE

DE NECESSARIO
HUMANIORVM LITTERA-
RVM CVM PHILOSOPHIA
NEXV

PROGRAMMA

AVCTORE

LAVRENTIO REINHARDO, P.P.

ILLVSTRIS GYMNASII
ERNESTINO-FRIDE-
RICIANI
DIRECTOR
ET PROFESSORES CETERI
OMNIBVS, QVI HILDBVRGHVSAE
MELIORIBVS LITTERIS FAVENT,
S. P. D.

UTilissimo utique omnibusque lau-
dibus dignissimo illi ex Germanis
perfuncti sunt labore, qui superio-
ri saeculo ad finem vergente civibus suis,
quos humanitatis studiorum satietas fe-
re ceperat, eorum culturam quam dili-
gentissime commendatum iverunt, ele-
gantioresque litteras in pristinam vindi-
care studuerunt dignitatem: illorum
quoque merita nulla unquam apud pru-
dentiores obscurabit oblivio, qui & hoc
ipso, in quod nostra aetas incidit, saeculo,
omni animi contentione in id incubue-
runt, ut Germaniae juventutem ad lauda-
ta studia majori industria excolenda fide-
lissime

liffime adhortarentur. lis enim nemo, qui doctorum virorum numero aliquando adscribi cupit, carere unquam poterit. Plurimis iisque gravissimis hoc comprobare possemus argumentis, nisi jam ab aliis (*) liquido fuisset confirmatum, & res ipsa pro se loqui nobis videretur. Illud tantum adfirmamus, DEVM, benignissimum omnium bonorum auctorem, priusquam pro immensa sua in hominum genus misericordia sacram theologia a commentis humanis, quibus ea depravata antea fuerat, per Martinum Lutherum, celebratissimum virum, liberari atque purgari pateretur, singularis eruditionis laude conspicuos excitavisse viros, quorum opera, labore ac studio elegantiores litteræ ex squalore, in quo illæ per aliquot sæcula conspurcatæ jacuerant, ereptæ, pristinoque restitutæ fuerint nitori. Id quod aperte maxime commonstrat, & in Christi ecclesiam & in rempublicam ex diligentiori humaniorum litterarum cultura plurima redundare commoda.

Verun-

(*) Videatur *Hermanni Buschii vallum humanitatis*, opera *Iacobi Burckhardi*, clarissimi nobisque amicissimi viri, an. 1719. iterum editum.

Veruntamen nisi elegantiorum litterarum ductura cum philosophiæ studio, ea, qua par est, ratione conjungatur, exiguum admodum ex illis litterarum studiis juvenis percipere potest utilitatem. Nam quod ad *Latinam de Græcam linguam* primum attinet, hæc sine philosophiæ auxilio neque recte intelligi neque commode adplicari possunt, cum genuina multarum vocum significatio absque philosophiæ noticia recte dignosci nequeat. Quis enim est, qui, ut sententiam nostram exemplis illustremus, *CICERONIS*, optimi Latine linguæ magistri, *de officiis libros tres*, (*) *EPICTETI enchiridion philosophiæ*, (**) *FLAVII ARRIANI* aliorumque præstantissimorum auctorum scripta recte intelligere & ad

(*) Hos sine solida philosophiæ & historiæ philosophiæ noticia explicari haud posse, *Frid. Hildebrandus*, & *Io. Mich. Weinribius*, doctissimi viri, in *commentariis*, quibus eosdem illustrarunt, comprobatum iyerunt.

(**) Philologicis pariter atque philosophicis annotationibus hunc librum illustratum propediem foras dabit maxime reverendus & doctissimus *Io. Conradus Schwartzius*, insignis utique Criticus.

aliorum usum interpretari poterit, si philosophiæ historiæque philosophicæ expers fuerit atque ignarus? Transimus ad *artem Criticam*, quæ illorum studiorum, quæ ab humanitate nomen adepta sunt, non minima pars est. At nec Criticum sanioris philosophiæ ope carere posse, jam dudum comprobatum dedit vir clarissimus, *Christophorus Augustus Heumanus*,^{***}) quem honoris causa nominamus. Quod deinde ad *artem Oratoriam* attinet, generalia eloquentiæ præcepta ex philosophia rationali, quam *Logicam* vulgo appellare consuevimus, petenda esse, omnes nobiscum fatentur, qui rem omnem accuratius paullo considerant^{****}). Quid? quod oratores parum proficiunt, qui non ex intima philosophia rationes suas deducunt, hisque auditores ad suam adducere student sententiam? Et qui solida philosophiæ

L

phiæ

(***) In *commentatione de arte Critica*, *parergis Criticis* lenæ an. 1712. ab se editis præmissa.

(****) Confirmavit hoc vir celeberrimus *Io. Iacobus Syrbius* & in *institut. philosophiæ primæ Part. I, cap. 5. §. 42.* & in *institution. philos. rational. Part. II, cap. 9.*

phiaz moralis notitia instructus est, quique civilis philosophiaz, quæ Politica plerumque dicitur, præcepta, eo, quo decet, studio, perspexit; is neque in *locis*, ut vocantur, *topicis*, neque in mucidorum quorundam rhetorum de arte rhetorica libris magno cum sudore dicendi quæret materiam, sed ex locupletissimo illo philosophiaz thesauro gravissima promere semper poterit argumenta, quibus auditorum animi de rei, quam pertractandam sibi sumsit, veritate haud difficulter possunt convinci. Ad *artem Poeticam* ut jam accedamus, ordinis ratio postulat. Et in hac generalia eloquentiaz præcepta, quæ ex rationali philosophia petenda esse supra affirmavimus, diligenter observanda sunt: quorum in numero hæc tria principem locum obtinent, perspicuitas nimirum, elegantia & prudentia. In quocunque enim carmine hæc minus diligenter observata fuere, illud neque cum voluptate neque cum fructu legitur; cum tamen, Horatii iudicio, & prodesse & delectare debeant poetæ. Accedit, quod illi non *splendido poetarum* sed *abjecto rhythmographorum* titulo digni sunt, qui talia

confi-

conficiunt carmina, ut, si argumenta ad convictionem vel saltem ad persuasionem idonea in iis velis indagare, Diogenis lucerna quaerenda sit. Unde vero plura Poeta deducere poterit argumenta, quam ex copiosissima gravissimarum rationum penu, quam sana ac sobria philosophia suppeditat? Ad *historiarum* denique *studium* ordo nos deducit, quod propter insignem, quam cuilibet præbet, utilitatem nobilissimum merito censetur. Historia commode in sacram, civilem & litterariam dividitur. Sacra de fatis, quæ DEI civitas ac Christi ecclesia inde a mundi initiis ad nostram usque ætatem experta est, exponit: litteraria singularum disciplinarum orgines, incrementa pariter atque decrementa commemorat; civilis vero docet, a quibus initiis, quibus rebus, ad quantam magnitudinem regna & respublicæ excreverint, quanta potentia illis facta fuerit accessio, & quibus de causis ad interitum deinceps ruerint. De sacra & litteraria historia jam dicere nihil attinet. Tantum in præsentī animus nobis est, breviter comprobare, sine philosophiæ auxilio nec recte doceri nec

utiliter applicari posse historiam civilem. Quam vere hæc dicantur, quilibet haud obscure intelligit. Primo enim ea debet esse totius *vitaæ speculum*, ita, ut, quæ nostro tempore geruntur, tanquam olim gesta intueri, & quid commodum adferat, constituere possimus: in ea igitur ostendatur necesse est, perversos & depravatos hominum affectus sapius turpes magnarum rerum fuisse causas; hoc autem sine ope *ETHICES* fieri haud posse, nemo non intelligit. Deinde ea debet esse optima *prudentiæ magistra*: in ea itaque commonstratur necesse est, quibus in negotiis reges, principes, ac duces a sanis sobriisque genuinæ prudentiæ regulis aberraverint; id vero absque *POLITICES* beneficio commonstrari posse, nemo est, qui adfirmet. In ea denique haud pauca occurrunt, quæ absque accuratio-
ri *JURIS NATURÆ ET GENTIUM* notitia nec explicari nec dijudicari possunt.

Ex his, quæ hactenus diximus, non ita obscure intelligetur, *humaniorum litterarum cum philosophia nexum maxime esse necessarium*. Illi itaque eruditionis cupidæ juventutis salutem quam optime consulunt,

lunt, qui & humaniores litteras & sobriam philosophiam in Gymnasiis & Scholis celebrioribus doceri jubent. Bene igitur & de fidelissimis civibus ditioni suæ subiectis & de omni posteritate meriti sunt beatissimi Principes, ERNESTVS & ERNESTVS FRIDERICVS, incluti quondam Saxoniz Duces, qui rebus ad totius Germaniz utilitatem præclare gestis nominis sui gloriam immortalitati commendaverunt; dum in Illustri hoc Gymnasio, statim post solemnem inaugurationem faustissimis auspiciis anno M DCC XIV factam, humaniorum litterarum culturam cum studio eclecticæ philosophiæ, quæ ad ductum summe reverendi *Io. Franc. Buddei* utiliter docetur, conjungi clementissime jusserunt. Sere-
nissima quoque Princeps SOPHIA ALBERTINA, quæ tutorio nomine rempublicam maxima cum laude administrat, eidem Gymnasio non obscure favere perseverat, & pro singulari cura, quam de ejus salute sustinet, benigne paucis abhinc diebus effecit, ut in eo docentium numerus iterum sit expletus. Novi Professores, Collegæ nostri conjunctissimi,

munera clementissime sibi delata rite suscepturi; auspicales, ut vocantur, orationes crastino die publice habere constituerunt. Hi sunt

IO. SAMVEL MAHNIVS,
Philosophiæ primæ & rationalis Prof. Publ.
Ord. atque ecclesiæ Christi & in aulico &
in oppidano templo Diaconus;

&
LAURENTIVS REINHARDVS,
Eloquentiæ, Græcæ linguae, & Poeseos
Professor Publ. Ord.

Ille de Abraxa Logicorum & Metaphysicorum differet; hic de incrementis, quæ Philologia Latina inde ab hujus sæculi initio ad nostram usque ætatem opera Germanorum cepit, verba faciet. Uterque pro Serenissimæ Principis & universæ Serenissimæ Familiæ salute vota simul, nuncupabit. P. Ac sum hunc oratorium ut omnes, qui melioribus literis & Illustri huic Gymnasio favent, præsentis sua illustrare ac condecorare haud graventur, ea, qua par est, ratione rogamus. Amor, quo vos, dilectissimi Gymnasii hujus Cives, laudatos Professores prosequimini, considerare nos jubet, vos eorum orationes auditum frequentes esse conventuros.

P. P. Domin. XVII. post Fest. SS. Trinitatis
A. O. R. M. DCCXXVI.

QVID

QVID CAUSSAE SIT
CVR IN TANTA LITTERIS
OPERANTIVM
MULTITVDINE
PAVCI REPERIANTVR VERE
ERVDITI?

PROGRAMMA
AVCTORE
LAVRENTIO REINHARDO,
P. P.

L 4

IL-

ILLVSTRIS GYMNASII
ERNESTINO-FRIDE-
RICIANI
DIRECTOR
ET PROFESSORES CETERI
OMNIBVS, QVI HILDBVRGHVSAE
MELIORIBVS LITTERIS FAVENT,
S. P. D.

UTilissimo utique omnibusque lau-
dibus dignissimo illi ex Germanis
perfuncti sunt labore, qui superio-
ri saeculo ad finem vergente civibus suis,
quos humanitatis studiorum satietas fe-
re ceperat, eorum culturam quam dili-
gentissime commendatum iverunt, ele-
gantioresque litteras in pristinam vindic-
care studuerunt dignitatem: illorum
quoque merita nulla unquam apud pru-
dentiores obscurabit oblivio, qui & hoc
ipso, in quod nostra aetas incidit, saeculo,
omni animi contentione in id incubue-
runt, ut Germaniae juventutem ad lauda-
ta studia majori industria excolenda fide-
lissime

liffime adhortarentur. Iis enim nemo, qui doctorum virorum numero aliquando adscribi cupit, carere unquam poterit. Plurimis iisque graviffimis hoc comprobare possemus argumentis, nisi jam ab aliis (*) liquido fuisset confirmatum, & res ipsa pro se loqui nobis videretur. Illud tantum adfirmamus, DEVM, benigniffimum omnium bonorum auctorem, priusquam pro immensa sua in hominum genus misericordia sacram theologia a commentis humanis, quibus ea depravata antea fuerat, per Martinum Lutherum, celebratiffimum virum, liberari atque purgari pateretur, singularis eruditionis laude conspicuos excitavisse viros, quorum opera, labore ac studio elegantiores litteræ ex squalore, in quo illæ per aliquot sæcula conspurcatæ jacuerant, ereptæ, pristinoque restitutæ fuerint nitori. Id quod aperte maxime commonstrat, & in Christi ecclesiam & in rempublicam ex diligentiori humaniorum litterarum cultura plurima redundare commoda.

Verun-

(*) Videatur *Hermanni Buschii vallum humanitatis*, opera *Iacobi Burckhardi*, clarissimi nobisque amiciffimi viri, an. 1719. iterum editum.

Veruntamen nisi elegantiorum litterarum ductura cum philosophiæ studio, ea, qua par est, ratione conjungatur, exiguum admodum ex illis litterarum studiis juvenis percipere potest utilitatem. Nam quod ad *Latinam ac Græcam linguam* primum attinet, hæc sine philosophiæ auxilio neque recte intelligi neque commode adplicari possunt, cum genuina multarum vocum significatio absque philosophiæ noticia recte dignosci nequeat. Quis enim est, qui, ut sententiam nostram exemplis illustremus, *CICERONIS*, optimi Latine linguæ magistri, *de officiis* libros tres, (*) *EPICTETI enchiridion philosophiæ*, (**) *FLAVII ARRIANI* aliorumque præstantissimorum auctorum scripta recte intelligere & ad

(*) Hos sine solida philosophiæ & historiæ philosophiæ noticia explicari haud posse, *Frid. Hildebrandus*, & *Io. Mich. Weimithius*, doctissimi viri, in *commentariis*, quibus eosdem illustrarunt, comprobatum iyerunt.

(**) Philologicis pariter atque philosophicis annotationibus hunc librum illustratum propediem foras dabit maxime reverendus & doctissimus *Io. Conradus Schwarzius*, insignis utique Criticus.

aliorum usum interpretari poterit, si philosophiæ historiæque philosophicæ expertus fuerit atque ignarus? Transimus ad *artem Criticam*, quæ illorum studiorum, quæ ab humanitate nomen adepta sunt, non minima pars est. At nec Criticum fanioris philosophiæ ope carere posse, jam dudum comprobatum dedit vir clarissimus, *Christophorus Augustus Heumannus*,^{***}) quem honoris causa nominamus. Quod deinde ad *artem Oratoriam* attinet, generalia eloquentiæ præcepta ex philosophia rationali, quam *Logicam* vulgo appellare consuevimus, petenda esse, omnes nobiscum fatentur, qui rem omnem accuratius paullo considerant^{****}). Quid? quod oratores parum proficiunt, qui non ex intima philosophia rationes suas deducunt, hisque auditores ad suam adducere student sententiam? Et qui solida philo-

L

phiæ

(***) In *commentatione de arte Critica*, *parergis Criticis* lenæ an. 1712. ab se editis præmissa.

(****) Confirmavit hoc vir celeberrimus *Io. Iacobus Syrbius* & in *institut. philosophiæ primæ Part. I, cap. 5. §. 42.* & in *institution. philos. rational. Part. II, cap. 9.*

phiaz moralis notitia instructus est, quique civilis philosophiaz, quæ Politica plerumque dicitur, præcepta, eo, quo decet, studio, perspexit, is neque in *locis*, ut vocantur, *topicis*, neque in mucidorum quorundam rhetorum de arte rhetorica libris magno cum sudore dicendi quæret materiam, sed ex locupletissimo illo philosophiaz thesauro gravissima promere semper poterit argumenta, quibus auditorum animi de rei, quam pertractandam sibi sumsit, veritate haud difficulter possunt convinci. Ad *artem Poeticam* ut jam accedamus, ordinis ratio postulat. Et in hac generalis eloquentiaz præcepta, quæ ex rationali philosophia petenda esse supra adfirmavimus, diligenter observanda sunt; quorum in numero hæc tria principem locum obtinent, perspicuitas nimirum, elegantia & prudentia. In quocunque enim carmine hæc minus diligenter observata fuere, illud neque cum voluptate neque cum fructu legitur; cum tamen, Horatii iudicio, & prædesse & delectare debeant poetæ. Accedit, quod illi non *splendido poetarum* sed *abjecto rhythographorum* titulo digni sunt, qui talia

confi-

conficiunt carmina, ut, si argumenta ad convictionem vel saltem ad persuasionem idonea in iis velis indagare, Diogenis lucerna quaerenda sit. Unde vero plura Poeta deducere poterit argumenta, quam ex copiosissima gravissimarum rationum penu, quam sana ac sobria philosophia suppeditat? Ad *historiarum* denique *studium* ordo nos deducit, quod propter insignem, quam cuilibet praebet, utilitatem nobilissimum merito censetur. Historia commode in sacra, civilem & litterariam dividitur. Sacra de fatis, quae DEI civitas ac Christi ecclesia inde a mundi initiis ad nostram usque aetatem experta est, exponit: litteraria singularum disciplinarum orgines, incrementa pariter atque decrementa commemorat; civilis vero docet, a quibus initiis, quibus rebus, ad quantam magnitudinem regna & republicae excreverint, quanta potentiae illis facta fuerit accessio, & quibus de causis ad interitum deinceps ruerint. De sacra & litteraria historia jam dicere nihil attinet. Tantum in praesenti animus nobis est, breviter comprobare, sine philosophiae auxilio nec recte doceri nec

utiliter adplicari posse historiam civilem. Quam vere hæc dicantur, quilibet haud obscure intelligit. Primo enim ea debet esse totius *vite speculum*, ita, ut, quæ nostro tempore geruntur, tanquam olim gesta intueri, & quid commodum adferat, constituere possimus: in ea igitur ostendatur necesse est, perversos & depravatos hominum adfectus sæpius turpes magnarum rerum fuisse causas; hoc autem sine ope *ETHICES* fieri haud posse, nemo non intelligit. Deinde ea debet esse optima *prudentiæ magistra*: in ea itaque commonstretur necesse est, quibus in negotiis reges, principes, ac duces a sanis sobriisque genuinæ prudentiæ regulis aberraverint; id vero absque *POLITICES* beneficio commonstrari posse, nemo est, qui adfirmet. In ea denique haud pauca occurrunt, quæ absque adcuratio-
ri *JURIS NATURÆ ET GENTIUM* notitia nec explicari nec dijudicari possunt.

Ex his, quæ hætenus diximus, non ita obscure intelligetur, *humaniorum litterarum cum philosophia nexum maxime esse necessarium*. Illi itaque eruditionis cupidæ juventutis saluti quam optime consulunt,

lunt, qui & humaniores litteras & sobriam philosophiam in Gymnasiis & Scholis celebrioribus doceri jubent. Bene igitur & de fidelissimis civibus ditioni suæ subiectis & de omni posteritate meriti sunt beatissimi Principes, ERNESTVS & ERNESTVS FRIDERICVS, incluti quondam Saxoniz Duces, qui rebus ad totius Germaniz utilitatem præclare gestis nominis sui gloriam immortalitati commendaverunt; dum in Illustri hoc Gymnasio, statim post solemnem inaugurationem faustissimis auspiciis anno MDCCXIV factam, humaniorum litterarum culturam cum studio ecclæsticæ philosophiæ, quæ ad ductum summe reverendi *Io. Franc. Buddei* utiliter docetur, conjungi clementissime jusserunt. Serenissima quoque Princeps SOPHIA ALBERTINA, quæ tutorio nomine rempublicam maxima cum laude administrat, eidem Gymnasio non obscure favere perseverat, & pro singulari cura, quam de ejus salute sustinet, benigne paucis ab hinc diebus effecit, ut in eo docentium numerus iterum sit expletus. Novi Professores, Collegæ nostri conjunctissimi,

munera clementissime sibi delata rite suscepuri, auspicales, ut vocantur, orationes crastino die publice habere constituerunt. Hi sunt

IO. SAMVEL MAHNIVS,
Philosophiæ primæ & rationalis Prof. Publ.
Ord. atque ecclesiæ Christi & in aulico &
in oppidano templo Diaconus,

LAURENTIVS REINHARDVS,
Eloquentiæ, Græcæ linguae, & Poëstos
Professor Publ. Ord.

Ille de Abraxa Logicorum & Metaphysicorum differet; hic de incrementis, quæ Philologia Latina inde ab hujus sæculi initio ad nostram usque ætatem opera Germanorum cepit, verba faciet. Uterque pro Serenissimæ Principis & universæ Serenissimæ Familiae salute vota simul, nuntiabit. Adsum hunc oratorum ut omnes, qui melioribus literis & Illustri hunc Gymnasio favent, præsentia sua illustrare ac condecorare haud graventur, ea, quæ par est, ratione rogamus. Amor, quo vos, dilectissimi Gymnasii hujus Cives, laudatos Professores prosequimini, confidere nos jubet, vos eorum orationes auditum frequentes esse conventuros,

P.P. Domin. XVII. post Fest. SS. Trinitatis
 A.O.R. M.DCCXXVI.

QVID

QVID CAUSSAE SIT
CUR IN TANTA LITTERIS
OPERANTIVM
MULTITVDINE
PAVCI REPERIANTVR VERE
ERVDITI?

PROGRAMMA
AVCTORE
LAVRENTIO REINHARDO,
P. P.

152 (20)

ILLVSTRIS GYMNASII
ERNESTINO FRIDE-
RICIANI

DIRECTOR ET PROFESSORES RE-
LIQVI BONARVM LITTERARVM
PATRONIS AC FAVORIBVS, ITEM DI-
LECTISSIMIS VTRIVSQUE COETVS
CIVIBVS SVIS

S. P. D.

Qui scholarum, lyceorum, gymna-
siorum, & academiarum multi-
tudinem considerat, is facile in
eam adduci possit sententiam, ut, viro-
rum doctorum maximum esse nume-
rum, existimet. Quodsi vero quis &
men-

mentis & corporis oculos ad plurimos convertat, qui in scholis, gymnasiis & academiis non multum solum temporis, sed multum etiam pecuniæ consumserunt, in admirationem abripiatur necesse est, quod in tanta litteris operantium multitudine pauci omnino reperiantur viri vera solidaque eruditione insignes. Si causas scrutari velis, benevole & amice lector, conjectura quam facillime eadem poteris adsequi; at si earum numerum inire cupias, initium multo facilius quam finem invenire poteris. Nos, qui muneribus scholasticis in illustri hoc gymnasio fungimur, & quibus idcirco de tali argumento differere licebit, strictim in præsentiarum & summam ostendere decrevimus, *quid causæ sit; cur in tanta litterarum cultorum multitudine pauci inveniantur viri vere docti?*

Dum accuratius paullo rem omnem perpendimus, miseram scholarum infirmam constitutionem primo loco ponendam esse censemus. Harum, proh! dolor, plerisque in locis tam lacerata est facies,

ut gravissimum dolorem adferat & acerbissimas lacrymas extorqueat cordatioribus. Quales, quaeso, magistri his plerumque præficiuntur? Homines profecto earum linguarum prorsus ignari, earum disciplinarum penitus expertes, in quarum solida ac plenissima cognitione vel maxime debebant excellere: qui Orbilium, plagosum istum Horatii præceptorem dicamus, an carnificem? diligenter imitando scholarum utilitati consuli posse temere opinantur: qui ad formanda puerorum ingenia, ad corrigendos corruptos puerilis ætatis mores, haud secus apti sunt ac asinus ad tyram; idque ideo fieri consuevit, quod hujus generis homunciones aut orationes sacras ex suggestu sacro cum delectatione auditorum habere nequeunt, aut inopia adducti munus scholasticum adferant, quod eo facilius se consequi posse censent, quo minora in scholis plerisque solent esse salaria. Delectionibus, quæ perverso plerumque ordine & prorsus inutiliter in scholis inferioribus tractantur, si pluribus differere velimus; utiles profecto & neces-

necessarias adjungere possimus observationes. At pergendum est ad reliquas causas. Priori causæ adiungimus alteram, *nimiam* nimirum *in litterarum studiis festinationem*, quod damnosum maxime vitium ita nostra ætate invaluit, ut pueri prorsus rudes & vix elementorum Græcæ & Latinæ linguæ gnari in gymnasia cupiant recipi: quodsi deinde gymnasiolorum civibus adscripti fuerint, libertate illa, quam tamen emolliendorum morum gratia gloria dignissimi eorum fundatores clementissime largiti sunt, nefarie abutentes, a diligentiori earum litterarum, quæ ab humanitate nomen adeptæ sunt, cultura abhorrent, adeo, ut exactior styli Latini Romanarumque antiquitatum cognitio, philologia Græca, dulcissima Poesis, Historiarum sacrarum tum civilis amcenissimum studium, jucundissimaque scientiarum Mathematicarum principia, tædio sint ipsis atque fastidio; quo fieri solet, ut cruda deinceps studia in academias, ad quas instar avium celerrime volantium properare consueverunt, protrudant.

Pro-

Proximum ab nimia hac festinatione locum occupat *pestifera*, cui plerique iuvenes nostro ævo dediti sunt, *luxuria*: nimis enim thez, coffez, vini, cerevisiæ & tabaci abusus tam vehementer hodie inter litterarum cultores grassatur, ut adolescentes etiam inopia pressi & ad incitas fere redacti plus temporis delectationi ex iis expectandæ, quam legendis utilibus libris, tribuere haud dubitent; qua luxuria res eo adducitur, ut ad proseguenda litterarum studia redantur prorsus inepti, & ad coëmendos necessarios libros nihil illis suppetat pecuniæ. Tribus hisce certissimis causis adnectimus quartam, *defectum cognitionis historię litterarię*, utpote quæ in plerisque gymnasiis prorsus negligitur; quam vero hæc sit necessaria, nemo est doctiorum, qui non videat, atque perspiciat. Optimos libros nosse, quartam certe conficit veræ eruditionis partem; id quod celeberrimus *Christophorus Augustus Heumannus*, quem honorificentissime semper adpellamus, in doctis suis *de bibliotheca selecta* programmatis

tibus verbosè satis commonstravit. Multis inutilibus prorsus libris bibliopolia hodie abundare, nemo nescit; quod si vero juvenis in litterarum studia incumbens utiles ab inutilibus discernere nequeat, turpissimos sæpissime errores pro veritatibus salutaribus arripiat necesse est. Si ex adverso, ut exemplo dicta illustremus, sciat, quis *philosophiam primam* a corruptelis purgaverit eamque integritati ac dignitati suæ restituerit? quis optimam conscripserit *Logicam*? quis optimum confecerit *Jurisprudentiæ naturalis* compendium? cujus *institutiones Ethicæ* reliquis debeant præferri? cujus *institutiones Physicæ* summam mereantur laudem? quis optima ediderit philosophiæ civilis seu *Politices* præcepta? non potest non doctissimusevadere philosophus, si laudatis & cognitis libris rite utatur. Hæc vero fructuosa maxime historiæ litterariæ cultura studiis academicis debet præmitti, nisi quis fructu ex ea sperando seipsum temere velit privare. Quintam causam censemus esse defectum præpa-

res & magis pii reddantur. Si vero sinceræ bonarum litterarum cultores & minus fucata student pietati, multo feliciores quoque in litterarum studiis facerent progressus. Complures adferre possemus causas, si instituti nostri ratio id pateretur; præcipuas tamen nominasse sufficiat.

Veniendum est denique ad illum, qui nobis hac de re commentandi occasionem præbuit. Is est

IO. MICHAEL PETRVS BARTSCHVS,
HILDBYRGHVSÆ FRANCVS.

Juvenis & propter doctrinæ præstantiam
& propter morum elegantiam nobis in primis carus. Hic enim, rite adhuc præparatus, cum in celebratissimam academiam Jenensem demigrare constituerit, orationem ἀπεβάρησιον perendie publice habebit de Roma sub Imperatoribus litterarum studiis deditis florente; quod argumentum ipse elegit, & eleganter satis pertractavit; quo ipso spem in nobis excitavit

vit firmissimam, fore, ut postero tempore in eo, quo coepit, tramite studiose pergat, & aliquando, studiorum cursu ad finem feliciter perducto, reipublicæ salutarem navare queat operam. quam felicitatem ex animo ipsi adprecamur. Ad ejus vero orationem benevole audientem ut omnes conveniant, qui in illustri hac urbe litteris favent, & quibus gymnasii hujus flos est in deliciis, ea, qua par est, observantia rogamus atque contendimus, certo confisi, dilectissimos utriusque cœtus cives nostros frequentes adfuturos, carissimumque commilitonem faustis & sinceris votis esse profecuturos.

P. P. Dominica Palmarum

A. O. R. MDCCXXVII.

LAU-

LAVRENTII REINHARDI

REGIOMONTANI FRANCI

ORATIO

DE INCREMENTIS QUÆ

PHILOLOGIA GRÆ-

CA INDE AB HUIUS SAECV-

LI INITIO AD NOSTRAM VSQVE

AETATEM OPERA GERMANO-

RVM CEPIT

DIE XXI. APRILIS MDCCXXVII.

PVBlice Dicta

IN ILLVSTRI

QVOD VINARIÆ FLORET

GYMNASIO

WILHELMO-ERNESTINO

CVM

DOCENDI IN EO PROVINCIAM

SOLEMPNI RITV

SVSCIPERET.

M

ILLV.

ILLVSTRISSIMO HEROI
AC DOMINO,
DOMINO
FRIDERICO
GOTTHILFFIO
MARSCHALLO
DICTO GREIFF,
Liberae S.R.I. nobilitatis Franco-
nicae Equiti,
Dynastæ Eincedii, Erlebachii at-
que Osmanstadii,
Serenissimæ Domus Saxo-Vina-
riensis Supremo Palatii Magistro, Consi-
liario intimo, Cancellario, & rarii pro-
vincialis Directori, curiæ provincialis
Saxonicae, quæ Jenæ est, Adseffori, &
præfecturarum Roslensis & Geb-
stadiensis Præfidi,

HEROI

HEROI IN TOGA,

Maccenati nostri ævi benignissi-
mo,

philologiæ & amantissimo
& peritissimo,

Domino suo gratiosissimo,
perpetuam felicitatem
constantissimamque salutem
pie precatur

&

brevem hanc orationem
ea, qua par est, animi demis-
sione

D. D. D.

Laurentius Reinbardus,

Ill. Gynin. Vinar. Collegæ.

2. xxviii. April. M DCC XXVII.

M 2

Illu-

Illustrissime Mæcenas,
 Domine gratiosissime,
 Viri Perillustres, Generosissimi,
 Illustres, Summe reverendi, Juris
 consultissimi Amplissimi,
 Domini atque Patroni benigni,
 Auditores omnium ordinum
 honoratissimi, Fautores
 optimi,
 Nobilissimi, Clarissimi elegantiorum lit-
 terarum doctores, præstantissimique ju-
 ventutis magistri, Collegæ con-
 junctissimi,
 Tuque florentissima in meliorum litterarum
 studia diligenter incumbentis juven-
 tutis corona!

Dum multumque superiori sæculo
 ad finem vergente doctos inter
 viros disceptatum fuit, utrum ve-
 terum

terum an recentiorum pluris æstimanda sit eruditio? Nolo in præsentia istius contentionis historiam verbosius enarrare, cum iis omnibus cognita sit atque perspecta, qui historiarum litterarum aliquid consecrarunt industria. Quod ad me attinet, si, quid de commemorata controversia sentiam, dicendum sit, libere affirmare non dubito, & veterum & recentiorum eruditionem magni quidem esse æstimandam; assidua tamen recentiorum scriptorum industria rem litterariam in eum deductam esse statum, ut, si merita, quibus hi singulas veræ eruditionis partes in altius evehendas fastigium ornarunt, accuratius paullo considerentur, recentiores scriptores antiquis quam longissime præferri debeant: quid? quod Germanos in permultis solidioris doctrinæ partibus ceterorum regnorum incolæ palmam præripuisse censeo. Contemplantini, quæso, Auditores venerandi, unum illud, quod viginti & septem abhinc annis auspicato ingressi sumus, sæculum; & in memoriam ea Vobis revocetis, quæ a viris eruditionis laude conspicuis in Ger-

mania adhuc gesta sunt. Quis Vestrum nescit, quantus ad augmentum studii Theologici Germanorum studio accesserit cumulus? Qui ignorat, quam solliciti fuerint & dignitate & doctrina illustres Juris consulti de exornanda, emendanda, adaugenda utilissima pariter atque jucundissima Jurisprudencia; is profecto rerum novarum expertus prorsus est atque ignarus. Medicos si adfirmavero operam dedisse, ut in ea scientia, quæ rationem morbis medendi ostendit, partim multa nova adferrent partim meliora facerent; ad sensum Vestrum mihi, spero, haud denegabitis. Omni philosophiæ hoc sæculo Germanorum diligentia plane novam inductam esse faciem, præstantissima eorum scripta aperte maxime comprobant. *Joannes Jacobus Syrbius*, insignis illud Jenensis academix ornamentum, philosophiam primam a corruptelis, quibus ea antea deformata fuerat, feliciter repurgavit, eamque in veram dignitatem pariter atque integritatem strenue vindicavit: beatus *Ephraïmus Gerbardus* & modo collaudatus *Syrbius* rationalem
philo-

philosophiam quam accuratissime explanarunt: *Joannes Melchior Verdriesius* & *Jo. Fridericus VVuchererus*, viri clarissimi, philosophiam naturalem dogmaticam egregio modo adauxerunt; experimentalem vero præstantissimi viri, *Martinus Gottbelfsius Læscherus*, *Christianus VVolfius*, *Herm. Frid. Teichmeierus* & *Jo. Henr. Müllerus*, ad summum fere perfectionis extulerunt fastigium: Perillustres *Iustus Henningius Bæbmerus* & Illustris *Michael Henricus Gribnerus* utilissima *Jurisprudentiæ naturalis* præcepta tam eleganter, tam erudite exposuerunt, ut nihil possit supra: *Jo. Jacobus Lehmannus* & *Jo. Fridemannus Schneiderus*, ille Jenensis, hic Halensis, uterque inclutus, philosophus, præstantissimas eruditissimas exhibuerunt *Erbicæ* institutiones: *Julius Bernbardus de Robr*, eques Misnicus & antiquitate generis & doctrinæ præstantia celeberrimus, & doctissimus *Jo. Adolphus Hoffmannus* philosophiam civilem, quam *Politici* appellare consuevimus, elegantissimis lectuque dignissimis libris explicarunt. Reliquos hujus sæculi philosophos,

phos, quibus magna quoque gloria debetur, silentio lubens prætereo. Non minor felicitas studio philologico in Germania hoc sæculo contigit. Quantum ad incrementa studii Hebræo-Biblici Germani adhuc contulerint, peculiari commentatione, anno MDCCXXII. typis excelsa, commemoravi. Quam faustis factis Latina philologia hoc sæculo in Germania usa sit, solenni illa oratione breviter exposui, quam superiori anno, cum Græcæ & Latine linguæ itemque Poeseos professionem in Illustri Gymnasio Ernestino-Fridericiano auspicarer, publico Hildburghusæ habui. Jam vero de incrementis, quæ philologia Græcæ inde ab hujus sæculi initio ad nostram usque ætatem opera Germanorum cepit, verba facere constitui. Cum enim more institutorumque majorum sub auspiciis novi, quo in Illustri hoc gymnasio fongî clementissime jussus sum, muneri publice dicendum sit, Græcæ etiam linguæ in hac artium officina quam diligenter doceri deceat, hoc argumentum, minus artificiosa oratione pertractandum

standum mihi sumsi, muneri meo scholastico haud inconueniens iudicavi. Ut vero Vos, Auditores pie colendi, audientiam mihi benevole præstetis, meamque in dicendo timiditatem gratia Vestra, qua nihil potest esse dulcius, favore Vestro, quo nihil ex cogitari potest gratius, subleuetis, ea, qua decet, animi demissione, pietate, & obseruantia, rogo, obsecro, atque obtestor.

Accuratiorem historię Græci sermonis cognitionem primam philologiæ Græcæ partem conficere, nemo est fortasse, qui negare audeat. Ad hanc Vero percensendam industrii quidam viri multum contulerunt studii. Litterariam cum Græcorum auctorum tum Græcæ linguæ historiam aliquot voluminibus commemoravit, quibus *bibliotheca Græca* titulum præscripsit, Jo. Albertus Fabricius, polyhistor ille Hamburgensis, cui litteratus, qua patet, orbis tantum debet, quantum fere nemini: licet enim celeberrimus hic Vir superiøre sæculo extremo priores incomparabilis operis tomos jam foras dederit, hoc tamen, in quod nostra ætas incidit, sæculo plurimos in publicam

emisit lucem, universoque operi nuper demum finem feliciter imposuit, & supplementa propediem evulgabit. Criticæ Græci sermonis historix primas quasi lineas duxit *Ioannes Michael Weinrichius*, cujus anima in coelestem nuper ingressa est paradisum, in *anthologia Græca*, libello de ratione docendarum litterarum humaniorum facillima, quem patrio sermone conscripsit, adjuncta. Viam Weinrichio paulo ante monstraverat summe reverendus *Io. Michael Langius*, theologiæ quondam in academia Altdorfina professor, hodie vero sacrorum Primislaviensium in Marchia antistes, qui *philologiæ barbaro-græcæ*, paulo post hujus sæculi initium editæ, doctam admiscuit dissertationem, qua originem, incrementa, perfectionem, decrements & restaurationem Græcæ linguæ luculenter admodum ostendit. Præcipua quoque hujus historix momenta primo capiti grammaticæ Græcæ, quæ *Cadmi* titulum præfert, inseruit doctissimus *Augustinus Bischoffius*, cujus obitum scholæ Buttstadiensis alumni acerbe nuper luxerunt. Ego etiam ipse anno millesimo septingentesimo vicesimo

cesimo quarto peculiari libello, qui *hystoria Græcæ linguae* titulum in fronte gerit, quæ fata Græcorum sermo expertus sit, commonstravi, ratus, haud inconvenienter secundum ætates hominum Græci sermonis historiam posse considerari; quæ ratione insignis ille Criticus, Olaus Borrichius, Romanæ linguæ fata jam olim recensuit. Brevitatis me in eo studiosum fuisse, lubenti animo fateor; at, uberiores ejusdem illustrationem me brevi tempore prelo traditurum, studiose polliceor.

Proximum a Græcæ linguæ historia locum merito occupant Grammaticæ Græci sermonis institutiones. Grammaticam negligere ac despiciere velle, est navem ventis committere non curata pyxide nautica. Ut autem melioribus uti possimus præceptis Grammaticis, Germanorum hoc sæculo effecit industria, qui certatim & quasi agmine facto in id omni animi contentione incubuerunt, ut via ad philologiam Græcam planior redderetur atque expeditior. *Godofredi Steinbrecheri* synopsis Grammaticæ Græcæ cum magno doctorum virorum
ad-

adplausu excepta est. *Christianus Stockius*, amplissimus academiae Salanae professor, edito *litteratore Graeco* haud exiguam consecutus est laudem. Hunc excepit *Augustinus Bischoffius*, qui licet quidam in locis difficultates Grammaticas non extricavirit, sed tricus potius involverit, in multis tamen faciliorem Graecae linguae docendae rationem ostendere studuit. Io. *Christianus Herzogius*, vir de lyceo Cizensi, in quo correctoris provinciae praest, praecclare promeritus, Lipsiae *rudimenta Graecae grammaticae* typis exscribenda curavit; in quibus, licet nimio brevitatis studio impeditus parum novi attulerit, erudis tamen de meliore methodo cogitandi suppeditavit occasionem. Io. *Henr. Schulzius*, medicus doctrina illustris dignissimusque Altorfinae Universitatis professor, patrio sermone composuit *Graecae grammaticae synopsin*, quae sumtibus orphanotrophi Halensis edita est, quaeque omnia praeccepta perspicue admodum exposita exhibet. Non ita multo post Io. *Paulus Gumprechtius*, clarissimus lycei Laubanensis

in

in Lusatia rector, *florilegium Græcæ linguae* litteratis exhibuit: in quo, sat spisso, volumine ea fere omnia explanata reperiuntur, quae ab iis Grammaticis, qui Gumprechtium aetate antecesserunt, tradita sunt atque proposita. Anno millesimo septingentesimo decimo quinto Wolfenbütteli in lucem emissâ est nova sermonis Graecorum Grammatica; de cujus auctore discrepant doctorum virorum conjecturae: alii enim celeberrimum Abbatem Joannem Fabricium eam confecisse autumant, alii Wachnerum quemdam adductum Hermannî von der Harde hortante Fabricio eandem compilasse perhibent. Etsi verò, quis verus ac genuinus illius auctor sit, nescio, neque omnia praecepta etymologica, ab eo prolata, mihi probantur; adfirmare tamen haud dubito, syntacticas ejusdem regulas in Græcam philologiam incumbenti juvenuti multum adferre utilitatis. Quid ego in *elementis Græcæ linguae*, superiori anno a me evulgatis, præstiterim, quidve novi attulerim, illis dijudicandum relinquo, qui æqui sunt prudentesque scholasticorum
libro-

librorum æstimatores. Complures quoque Germanorum in explicandis certis quibusdam Græcæ grammatices capitibus haud parum posuerunt operæ. *Georgius Wilhelmus Kirchmaierus*, amplissimus academix Wittembergenfis professor, de germana Græcarum vocum pronuntiatione item de orthographia Græca doctas edidit commentationes: *Benjaminus Hederichius*, clarissimus scholæ Haynensis rector, de utroque argumento copiose satis & non sine magno eruditionis adparatu exposuit in elegantissimo pariter atque utilissimo de *doctrinis philologicis* libro: *Jo. Matthias Gesnerus*, cujus præclara, quibus Illustrare hoc Gymnasium ornavit adhuc & ornare etiamnum perseverat, merita optimus quisque magnis effert laudibus, *anomala Græci sermonis verba* philologiæ Græcæ operam navantibus pueris insigni ratione reddidit faciliora intellectu; cujus de verbis anomalis commentationem tantum quod vidi, mirifica perfusus sum lætitia, qua adductus eandem integram grammaticæ meæ inserui: *Georgius Fridericus Heu-*

Heupelius, vir eruditissimus, Græcarum dialectorum proprietates singulari libello accurate commonstravit. Equis ignorat, quantum studii, quantum operæ celeberrimus *Christianus Schoettgenius* in *Lamberti Bosii* libro de *Græcæ ellipseos mysterio* eruditis accessionibus locupletando locaverit? Quem, quæso, fugit, quantam diligentiam *Ludolphus Küsterus*, *Lippiensis Westphalus*, in conficiendo utilissimo de usu verborum mediiorum libro adhibuerit? in quo etiam genuinam plurimorum verborum significationem quam evidentissime indicavit. Doctissimus *Adamus Erdmannus Mirus* in illo libro, qui *der vermeynte Griechische Ketzer* primum inscribebatur, multa quoque protulit, quæ lectu sunt dignissima, licet nimis magno innovandi pruritu abreptus haud pauca rejecerit, quæ damnanda non sunt; quo factum, ut is a quibusdam grammaticæ hæreseos crimine compellatus fuerit.

Præterea qui Græcæ evadere cupit peritus philologiæ, is copiosis ac utilibus Lexicis carere nequit. *Olaus Borrichius*, certissimum illud non *Hafniensis* solum

lum academiae sed totius etiam Daniae decus, superiori saeculo graviter questus est, nondum tutum patere iter in Lexicis Graecis; nostra vero aetate ista haud amplius opus esse querela, ex iis, quae jam a me commemorabuntur, quilibet facillime intelliget. *Jo. Henr. Lederlinus*, celeberrimus Argentoratensis academiae professor, in augendo perpoliendoque *Julii Pollucis Onomastico* plurimum fixit industriae. Quantam diligentiam doctissimus *Christianus Schoettgenius* in id aliquot abhinc annis contulerit, ut *Georgii Pistoris Lexicon* curis suis emendatius doctisque suis observationibus pariter atque additionibus auctius prodire potuerit, nemo est, qui nesciat: hoc praecipue egit laudatus *Schoettgenius*, ut eorum vocabulorum earumque locutionum duxerit rationem, quae in Graeca veteris foederis versione, a LXX. Interpretibus confecta, occurrunt, & ut illas novi foederis locutiones, quas ad Reformatorum errores confirmandos Pastor, praesudicio sectae adductus, detorquere conatus fuit, singulari dignissimoque

que laudibus studio vindicaverit. *Benjaminus Hederichius*, cujus jam supra a me injecta est mentio, anno millesimo septingentesimo vicesimo secundo Lipsiae typis exscribendum curavit novum *Lexicon Graecum*, in tres partes, analyticam nempe, hermeneuticam atque syntheticam, divisum: quod propter eximiam, quam bonarum litterarum cultoribus praebet, utilitatem peculiari longe dignissimum est commendatione. *Christianum Stockium*, haud vulgaris doctrinae virum, paucis abhinc annis clavam linguae sanctae Novi Testamenti Jenae typis excudendam curasse, Vestrum praeterit neminem: si molem hujus libri consideraveritis, Auditores diligentissime observandi, eam quidem non nimis magnam deprehendetis; at si commoda, quae ex diligentiori ejus lectione emanant, respexeritis, permultis Lexicis eundem librum praefendum esse sine dubio censebitis. *Fridericus Strunzius*, cujus insignem eruditionem multi admirati sunt, Jani Rutgersii Glossarium graecum non tantum penitus restituit

N

suac-

suaeque vindicavit origini, sed doctissi-
 mis etiam illustravit adnotationibus.
Martini Casparis Wolffburgii observationes
sacras in novum fœdus, anno millesi-
 mo septingentesimo decimo septimo so-
 rasdatas, in Lexicorum numerum re-
 ferre ideo non dubito, quod in iis exhi-
 bentur adnotationes critico-philologi-
 cae in plerasque novi fœderis voces,
 alphabetico, ut loqui solemus, ordine
 digestæ; quæ ad feliciorum meliorem-
 que sacrarum litterarum interpreta-
 tionem plurimum porrigunt subsidii. Ti-
 ronum quoque utilitatibus salutaris ma-
 xime ratione consulere hoc saeculo stu-
 duerunt celeberrimus noster *Jo. Matthias*
Gesnerus & eruditissimus *Gottlibius Fri-*
dericus Peckius: ille beati Friderici Mül-
 leri indicem vocabulorum in N. T. oc-
 currentium laudabili studio ditiores
 plenioresque reddidit; hic ad modum
 libri memorialis Latinitatis probatæ,
 quem beati Christophori Cellarii diligen-
 tiæ debemus, Græcæ linguæ librum me-
 morialem composuit, quem dignissimum
 existimo, qui a pueris Græcarum littera-
 rum

rum studiosis diurna nocturnaue versetur manu. Lexicographis illos etiam adjungo, qui de Græcæ linguæ particulis venustoque earum usu luculenter hoc saculo exposuerunt. Collaudatus supra *Schulzius* grammaticæ suæ utilissimas de Græcis particulis inseruit observationes: *Christianus Stockius* in interprete Græco tam erudite, tam copiose Græci sermonis explicuit particulas, ut vere mihi videar posse contendere, neminem unquam existisse, qui ad explicandas adverbiorum, præpositionum & conjunctionum rationes plus contulerit laboris: *Jo. Conradus Schwarzius*, celebratissimus Criticus, in luculentis animadversionibus, quibus præstantissimum beati Joannis Olearii de stylo N.T. librum locupletavit, plurima de Græcis particulis scitu necessaria protulit, quæ frustra alibi quæsieritis, Auditores pie colendi.

Verum qui philologiæ Græcæ suæ consecrare constituerunt studia, ii, solis Grammaticorum regulis nudaque Lexicorum lectione ad metam sibi propositam

perveniri haud posse, facile cognoscent. Celeberrimus Italus, Jacobus Facciolatus, peculiari oratione comprobatum dedit, eos ab recta aberrare via, qui Grammaticorum tantum præceptis adjuti Romani sermonis facultatem sibi comparare cupiunt. Profecto, Auditores venerandi, non minus iturpiter errant, qui Græcæ philologiæ copiam ex Grammaticis ac Lexicis solum hauriri posse opinantur. Diligens, assidua, accurata optimorum optimæ græcitatæ Auctorum lectio Auctorum lectio accedat oportet, lectio accedat oportet, Patroni atque Fautores diligentissime observandi. Ille itaque, qui solida Græcarum litterarum cognitione mentem suam excolere contendit, utiles ad manum habere debet præstantissimorum elegantioris græcitatæ Auctorum editiones, aaque ad earum lectionem multum referre studii. Tales autem Græcorum scriptorum editiones a Germanis solidioris doctrinæ laude conspicuius in publicam adhuc emissas esse lucem, nemo est fortasse Vestrum, quem fugiat. *Jo. Christophorus Wolffius*, cujus innu-

innumerabilia in rempublicam litterariam merita grata semper collaudabit, si qua futura est, posteritas, non solum Theophili, episcopi Antiocheni, libros tres ad Autolyicum, & Libanii epistolas selectas eximiis notis instruxit, verum etiam *Anecdota Græca* tum sacra tum profana, aliquot voluminibus comprehensa, doctisque observationibus illustrata, evulgavit. Beatus *Godofredus Olearius*, cujus viri gloriam nulla unquam obscurabit oblivio, in illustrandis utriusque Philostrati scriptis multum collocavit operæ. *Jo. Albertus Fabricius*, quem honorifice doctissimus quisque adpellat, magnam ab eruditissimis iniit gratiam, quod in explanandis Hippolyti & Sexti Empirici operibus tantum posuit industriæ. Ditissimum nativæ græcitatis thesaurum in Chrysostomi libris sex de sacerdotio & in Gregorii Thaumaturgi *Panegyrico* reconditum esse, consentiunt omnes, quibus purioris Græcitatis rationes cognitæ sunt atque perspectæ: utrumque autem scriptum eruditissimis suis notis egregie explicatum foras dedit *Jo. Albertus Bengelius*, elegantiorum litterarum

rum in lyceo Denckendorfsiano magister. *Christianus Schoettgenius* novæ epistolarum Themistoclis ab se publicatæ editioni eruditas adjecit adnotationes & uberiorem subjunxit Græcarum locotinum indicem. *Jo. Henr. Lederlinus* aliorum in *Ælium* pariter atque *Homerum* observationes non nitissimis tantum exscribi jussit typis, sed suis eiam adauxit additamentis. Neque laudibus suis privari debet illa selectarum *Libanii* epistolarum editio, quam acceptam referimus beato *Bartholomeo Christiano Richardo*, cujus viricum, in vivis adhuc esset, eximiam præstantissimæ eruditionis copiam Vos, Auditores omnium ordinum honoratissimi, singulari profecuti estis amore. Collaudatus antea *Gesnerus* omnia *Luciani* opera eximjis animadversionibus illustrata brevi tempore foras dabit: futurum esse non tantum spero sed etiam certo perspectum exploratumque habeo, ut pro nova hacce scriptorum *Luciani* editione universus litteratorum cœtus mirificas illi publice agat gratias; illius certe adnotationes, quibus *Luciani* dialogum, cui *Philopatridis*

tridis inditum est nomen, anno millesimo septingentesimo decimo quinto instruxit, cum magno doctorum virorum exceptæ sunt plausu. Celeberrimus *Christoph. Augustus Heumannus*, amplissimus ille litterariz reipublicæ senator, Plutarchi de institutione puerorum libellum, curis suis expolitum, propediem prelo tradet. *Jo. Henr. Kromayerus*, vir clarissimus mihi-que amicissimus. Musæi Grammatici de Hero & Leandro poema & suis & aliorum, nominatim Heumanni, Gesneri, Schœttgenii, animadversionibus illustratum edidit. *Leonhardus Christophorus Rühlus* & *Augustinus Bischoffius* ad explicandam Ceberis tabulam plurimum contulerunt laboris. Doctissimi etiam viri, quorum summam gloriam nulla unquam exstinguet ætas, *Ernestus Salomo Cyprianus*, *Ludolphus Küsterus*, *Jo. Georgius Pritius*, *Christianus Reineccius*, de excudendis expoliendisque novis sacri codicis novi fœderis editionibus laudabili maxime ratione fuerunt solliciti.

Quantum commodi ad meliorem philologiz Græcæ cognitionem, feliciter-

que Græcorum auctorum interpretationem, accuratioꝝ Græcarum antiquitatum cultura conferat, nemo ignorat eorum, qui de humanioribus studiis æquum ferre possunt iudicium. Verum has quoque eleganti jucundaque ratione exposuit clarissimus *Paulus Christianus Hæpffnerus*, in libello, cui *Græciæ antiquæ* titulum præscripsit. *Schœttgenius*, Gymnasii Stargardienſis rector, in eam nunc incumbere dicitur curam, ut Lamberti Bosſii compendium Græcarum antiquitatum ſuis additamentiſ inſtructum auctius prodire queat. Et *Jo. Godofredus Lakemacherus*, Græcarum litterarum in academia Julia Profeſſor eruditiffimus, non tantum in *obſervationibus ſuis philologicis* quædam Græcarum antiquitatum capita clariora nuper cœpit reddere, verum etiam integrum ſyntagma Græcarum antiquitatum propediem litterato orbi exhibebit.

Ad Græcam denique philologiam pertinet ſine dubio ſolida ac firma eorum omnium notitia, quæ cum de ſtylo Novi Teſtamenti Græci tum de ſtylo LXX. Interpretum tradi poſſunt ac debent. Ac

per-

permultos Germania, dulcissima atque carissima nostra patria, hoc tulit saculo, qui non solum de dictione novi foederis & LXX. Interpretum generatim exposuerunt, sed etiam plurimas Evangelistarum Apostolorumque locutiones ex reliquis scriptoribus Græcis explanarunt illustraruntque. *Jo. Henricus Michaelis*, celeberrimus in Fridericiana, quæ Halæ Magdeburgicæ floret, academia Theologiæ professor, una cum *Georgio Jo. Henkio*, quem diem suum obiisse novimus, quæ styli scriptorum N. T. pariter atque LXX. Interpretum virtutes sint, duabus iisque eruditissimis dissertationibus perspicue maxime ostendit. Maxime reverendus *Jo. Conr. Schwarzius* in doctis suis, quibus *Olearii* de stylo N. T. librum exornavit & adauxit, adnotationibus, præstantissimam esse Evangelistarum Apostolorumque dictionem, exemplis luculentis demonstravit, & novæ huic editioni peculiarem de stylo LXX. Interpretum dissertationem, magno studio ab se conscriptam, inseruit. *Georgius Wilbelmus Kirchmaierus* non tantum singulari commentatione

puritatem styli N. T. contra eos vindicavit, qui Chaldaismos, Syriasmos & Latinismos, eidem temere adfingunt; sed verbum etiam de integra sermonis novi foederis structuralibrum confecit, quem propediem prelo committeret. *Georgius Raphelius*, venerabilis apud Lüneburgenses sacrorum antistes, ex Xenophonte, Arriano & Polybio plerasque N. T. phrasas explanavit. Clarissimus *Jo. Henr. von Seelen* aliquot locutiones in novi foederis libris occurrentes ex Plutarcho illustravit: & commemoratus modo Kirchmaierus ex Polybio ad interpretandas aliquot Novi Testamenti phrasas aliquid attulit subsidii. Illi quoque viri excellentis eruditionis gloria maxime insignes, qui *sacras* adhuc addiderunt *observationes*, nominatim *Valent. Ernestus Lascherrus*, *Godofredus Olearius*, *Io. Henr. Majus filius*, *Salomo Deylingius*, *Henr. Benedictus Starckius*, *Laurentius Müllerus*, *Georgius Ludovicus Oederus*, aliique, multa novi foederis loca clariora reddiderunt & magis perspicua; id quod & illi fecerunt, qui adhuc eruditis aliquot dissertationibus quorundam

dam sanctissimi voluminis dicta explicarunt, quorum principes sunt summe reverendi viri *Io. Franciscus Buddeus, Christianus Frid. Bærnerus, Martinus Cbladenius Io. Wilbelmus Baierus, filius, Io. Laurentius Moshemius, & Io. Georgius Walchius*: quibus nuper accessit *Io. Rembardus Rusfius*, amplissimus Jenensis academix professor, qui in nova quatuor Evangelistarum harmonia Graecae philologiae rationem habuit quam studiosissime. Omnium tandem talibus in rebus diligentiam quam longissime superavit celeberrimus *Hamburgensium Theologus, Io. Christophorus Wolffius*, in praestantissimo opere, quod *curarum criticarum & philologicarum in N. T.* titulum in fronte gerit, quodque omnes omnium Philologorum in singula novi testamenti commata observationes breviter enarratas exhibet. Prior tantum utilissimi libri tomus jam quidem doctorem virorum manibus teritur; alter vero in nundinis solemnibus, quae Lipsiae propediem celebrabuntur, in publicam prodibit lucem. Ex iis, quae strictim haecenus a me commemorata sunt, haud obscure, spero, intellexistis.

Audi-

Auditores pie colendi, philologiam Græcam inde ab hujus sæculi initio ad nostram usque ætatem opera Germanorum magna cepisse incrementa. Ut ea Germaniæ felicitas obtingat, optimi ejus cives ab eo, quo adhuc in Græcam philologiam incubuerunt, ardore nunquam desiscant, est, quod mente sincera precor.

Reliquum est, ut illud denique, cujus causa præcipue hanc cathedram consecendi, paucis adhuc verbis peragam. Gratias ago benignissimo omnium rerum conditori, DEO OPTIMO MAXIMO, cujus sapientissima providentia rerum mearum rationes ita direxit, ut in inclutam hanc urbem Hildburghusa demigrare jussus fuerim: eumque castis faustisque supplex veneror precibus, ut & animi dotes & corporis vires, quas mihi pro infinita sua misericordia largitus est, quasque utilitatibus scholarum dudum dicavi, corroboraret atque adaugeat. Gratias deinde ago SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO WILHELMO ERNESTO, Duci Saxonie, Juliaci, Clivie, Mon-

Montium, Angariæ atque Westphaliæ,
Landgravio Thuringiæ, Marchioni Mi-
sniæ, Principalis dignitatis Comiti Hen-
nebergiæ, Comiti Marcz & Ravensber-
gæ, Dynastæ Ravensteinii, PRINCIPI PIO,
AVGVSTO, FELICI, IVSTO, ERVDITO, PATRI
PATRIAE LONGE CLEMENTISSIMO: Hic
enim pro se pariter atque *Serenissimo*
Principe ac Domino, Domino ERNESTO
AVGVSTO, Duce Saxonæ, Juliaci, Cli-
viæ, Montium, Angariæ atque Westpha-
liæ, reliqua, clementissimum mandatum
dedit, ut docendi in Illustri hoc Gymna-
sio provinciam mihi fuerit delata. Deum
quotidie piis rogabo precationibus, ut
Serenissimo WILHELMO ERNESTO,
cujus nominis gloria propter res præcla-
rissime gestas, propter rempublicam fe-
licissime administratam, propter veram
religionem fortissime defensam, propter
illustre hoc Musarum domicilium sapien-
tissime constitutum, per plerasque orbis
terrarum partes volitavit & in iis postero
tempore habitabit, omnia TANTI PRIN-
CIPIS desideriiis digna bona largissi-
ma largiatur, quo omnibus summæ
felici-

felicitatis generibus cumulatus quam plurimos adhuc venturos annos transigere constantique civium ditioni Eius subjectorum saluti consulere queat. Opto quoque, ut Serenissimus ERNESTVS AVGVSTVS ea omnia in posterum sentiat, quæ animum Eius exhilarare eique dulcissimas adferre possunt delectationes, & ut nihil unquam El obtineat, quod felicitati laudati PRINCIPIS possit adversari, utque SERENISSIMA EIUSDEM PROLES in certissimam patriæ spem splendidissimumque Germaniæ ornamentum feliciter efflorescat.

ILLVSTRISSIMO, *Perillustribus, Generosissimis atque Illustribus aule Saxo-Ducalis Proceribus, Excellentissimisque Senatus Ecclesiastici supremi Consiliariis* perpetuam incolumitatem & faustissima quæque summum Numen ex meis votis impertiat, eorumque consiliis prosperos largiatur successus: ob per honorificum, quod coram SERENISSIMO PATRIÆ PATRE de me tulerunt, iudicium me iis devotissimum esse, lubens profiteor; studio-

fissime-

sisimeque polliceor, me omnem in id collaturum esse operam, ut spem, quam de me conceperunt, si non superare, feliciter certe adimplere possim.

Amplissimo etiam *spectatissimoque* *hujus civitatis Senatus* pro insigni, quo me complexus est, favore gratum publice declaro animum, atque precor, ut immortalis DEVS ab universa civitate, cui is non sine laude præest, omnem propulset calamitatem.

Ad vos denique, *clarissimi doctissimi* *Illustris hujus Gymnasii doctores bonarumque litterarum magistri*, oratio se mea convertit. Excellentem, quam quidam vestrum litterato orbi comprobarunt, doctrinam ingenti dudum existimatione veneratus sum. Persuadeatis vobis velim, me impense semper daturum esse operam, ut nemini vestrum vel minima a me adferatur molestia, urque in perpetuo sinceræ amicitiae cultu nihil unquam esse mihi possit impedimento.

TV vero, OBONE DEVS! finè quo ir-
 riti sunt nostri conatus, finè quo frustra-
 nei sunt nostri labores, TV, quæso, pro
 immensa TVA gratia effice, ut in hac
 bonarum artium officina omnisque li-
 beralis doctrinæ sede cum veræ pietatis
 tum genuinæ eruditionis semper habea-
 tur ratio, utque Illustris hujus Gymnasii
 flos nullo unquam tempore languescat
 decrescatve, sed ut indies potius illud au-
 geatur, & ad summum tandem feli-
 citatis fastigium adscendat,

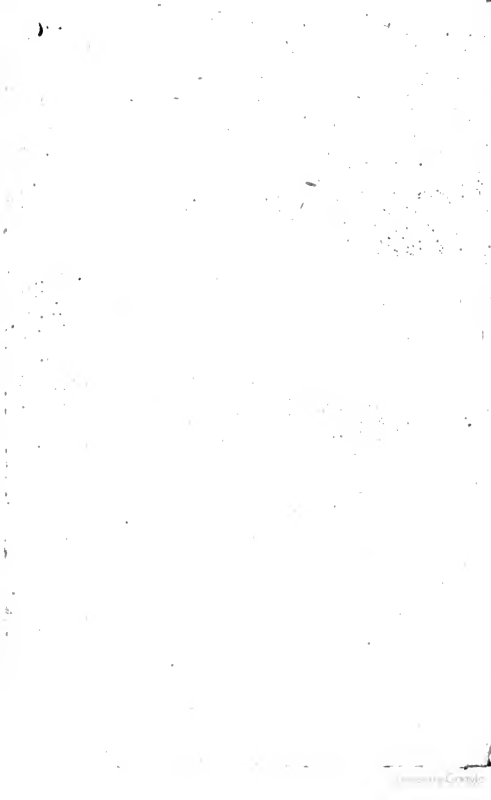
D I X I.

ERRATA.

Pagina quarta versu 15. lege *hæ*: & p. 11. v. 3.
 lege *recepta*; & interea doctissimis corre-
 ctoribus mecum age gratias. Iterum vale.

918559500

